

7. cikk – A büntetőügyek irataihoz való hozzáférés a nyomozati szakban Magyarországon

---

KÁDÁR ANDRÁS KRISTÓF – NOVOSZÁDEK NÓRA

Az Európai Unió támogatásával

Magyar Helsinki Bizottság

7. cikk – A büntetőügyek irataihoz való hozzáférés a nyomozati szakban Magyarországon

KÁDÁR ANDRÁS KRISTÓF – NOVOSZÁDEK NÓRA

Az Európai Unió támogatásával

© Magyar Helsinki Bizottság, 2017
© Kádár András Kristóf, Novoszádek Nóra

ISBN: 978-615-5215-31-5
ISBN: 978-615-5215-32-2 (pdf)

Jelen kiadvány az Európai Unió anyagi támogatásával készült. Tartalmáért a kizárólagos felelősséget a Magyar Helsinki Bizottság viseli, az semmilyen vonatkozásban nem tekinthető úgy, mint amely az Európai Unió álláspontját tükrözi.

Magyar Helsinki Bizottság

A Magyar Helsinki Bizottságról

A Magyar Helsinki Bizottság 1989-ben alakult. Civil jogvédő szervezetként figyelemmel kíséri a nemzetközi emberi jogi dokumentumokban biztosított alapvető jogok magyarországi érvényesülését, és a közvélemény tájékoztatása mellett jogi segítséget nyújt a jogsértések áldozatainak.

A Magyar Helsinki Bizottság erőfeszítéseket tesz, hogy a hazai jogszabályokban következetesen érvényesüljenek az emberi jogi normák, és működési területén elősegíti a jogi oktatást és továbbképzést Magyarországon és külföldön. Fő tevékenység területei a menekülők és más, védelemre szoruló külföldiek jogainak védelme; az egyenlő bánásmód követelménye érvényesülésének elősegítése; valamint a rendvédelmi szervek és az igazságszolgáltatás működésének emberi jogi szempontú nyomon követése.

A Magyar Helsinki Bizottság különös figyelmet fordít a fogvatartási körülményekre, a joghoz való hozzájutásra, a hatékony védelemhez való jog érvényesülésére és a törvény előtti egyenlőségre.

Tartalom

Összefoglaló	7
1. Bevezető.....	13
2. Az irányelv és az Emberi Jogok Európai Egyezménye.....	17
3. A kutatás módszere	23
4. Kutatási eredmények az előzetes letartóztatásra irányuló indítványt megalapozó iratokhoz való hozzáférés kapcsán	27
4.1. Az átadott nyomozási iratok köre.....	29
4.2. A „nyomozási irat” jelentése és az alkalmazott adathordozók	50
4.3. Az iratok átadásának időpontja.....	56
4.4. Az iratok átadásának helye és az átadást végző állami szerv	65
4.5. Az átadott iratok dokumentálása, az átadás tényének igazolása.....	70
4.6. A nyomozási bíró szerepe	76
4.7. Jogorvoslatok	82
4.8. Iratátadás házi őrizet esetén	83
4.9. Általános értékelés	85
5. Kutatási eredmények a büntetőeljárás irataihoz való hozzáférés kapcsán a nyomozati szakban nem előzetes letartóztatott terheltek esetében	87
5.1. Az átadott nyomozási iratok köre és a megtagadás alapja.....	88
5.2. A megismerés formája.....	91
5.3. A megtagadás formája és a jogorvoslati lehetőségek	92
5.4. Viszony a kétféle iratmegismerés között	93
6. Javaslatok.....	95
Végjegyzetek	101

Összefoglaló

A Magyar Helsinki Bizottság egyik kiemelt stratégiai célja, hogy csökkenjen az indokolatlan előzetes letartóztatások száma Magyarországon, az előzetes letartóztatás szabályozása és gyakorlata feleljen meg az Emberi Jogok Európai Bírósága által meghatározott szten-derdeknek, valamint hogy a magyar jogszabályok megfelelő módon ültessék át a vonatkozó európai uniós irányelvek rendelkezéseit. Álláspontunk szerint az előzetes letartóztatás hazai szabályozásának és gyakorlatának egyik kiemelkedő problémája volt, hogy a nyomozati szakban, a vádemelés előtt a védelem csak igen korlátozottan fért hozzá a büntetőeljárás irataihoz, anyagaihoz. Azt, hogy e korlátozott irathozzáférés sérti a tisztességes eljárás követelményét és a fegyveregyenlőség elvét, az Emberi Jogok Európai Bírósága is megerősítette több döntésében. Emiatt jelentős változást hozott, amikor a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU irányelv (a továbbiakban: irányelv) 7. (az ügy anyagaiba való betekintés jogát biztosító) cikkének való megfelelés érdekében módosították a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényt (a továbbiakban: Be.) az előzetes letartóztatásba kerülők vonatkozásában. 2014. január 1. óta a Be. 211. §-a úgy rendelkezik, hogy ha az ügyész a terhelt előzetes letartóztatásának elrendelését indítványozza, akkor az indítvánnyal együtt meg kell küldenie a gyanúsítottnak és a védőnek azoknak a nyomozási iratoknak a másolatát, amelyekre az ügyészi indítványt alapozzák, 2015. július 1. óta pedig ez a szabály az előzetes letartóztatás meghosszabbítása esetén is érvényes.

A Magyar Helsinki Bizottság 2017-ben lezárult, „7. cikk – A büntetőügyek irataihoz való hozzáférés Magyarországon” című, az Európai Unió által támogatott kutatási projektjének célja az volt, hogy megvizsgálja az irányelv 7. cikkének, és így a Be. fenti új szabályának gyakorlati alkalmazását Magyarországon. A projekt bírakkal, ügyészekkel és ügyvédekkel készített interjúk, valamint iratkutatás segítségével kívánta megvizsgálni, hogy vannak-e jogszabályi és gyakorlati hiányosságok a büntetőügyek irataihoz való hozzáférés terén Magyarországon (nem csak az előzetes letartóztatottak vonatkozásában), és ha igen, milyen módon lehetne ezeket megoldani.

Kutatási eredmények az előzetes letartóztatással kapcsolatos iratokhoz való hozzáférés kapcsán

Ami a védelemnek átadandó nyomozási iratok körét illeti, a Be. jelenlegi szövege sem felel meg teljes mértékben az irányelv 7. cikk (1) bekezdésének, ugyanis lehetővé teszi, hogy a hatóság ne adja át azokat az iratokat a védelemnek, amelyek kétségessé teszik az előzetes letartóztatás valamely feltételének a fennállását (pl. a megalapozott gyanú hiányát alátámasztó, illetve a terhelt szempontjából kedvező iratokat, bizonyítékokat), és a nyomozás érdekei felülírhatják az irányelv 7. cikk (1) bekezdésében foglalt jogot. Fontos kérdés tehát, hogy a gyakorlatban a hatóságok hogyan értelmezik az „indítványt megalapozó” iratok körét, és hogy egyes iratok át nem adása egy adott ügyben korlátozza-e a terheltet és a védőjét abban, hogy érdemben és hatékonyan tudjanak érvelni az előzetes letartóztatás elrendelése vagy meghosszabbítása ellen. (Megjegyzendő, hogy a Magyar Helsinki Bizottság egy másik kutatása azt mutatta, hogy a szóban forgó nyomozási iratok, bizonyítékok jellemzően a megalapozott gyanúhoz kapcsolódnak, nem pedig az előzetes letartóztatás olyan „különös” okaihoz, mint a szökésveszély vagy a bűnisméltés veszélye.)

Az ügyvédek, bírák és ügyészek válaszai azt mutatták, hogy az átadott nyomozási iratok köre szélesebb és a gyakorlat kedvezőbb, mint amelyet a Be. 211. §-ának szövege előrevetített, de a jogszabályszöveg ettől függetlenül továbbra is magában hordozza annak erőteljes veszélyét, hogy a védelem nem kap meg minden, a fogva tartás jogszerűsége felülvizsgálatának eredményes kezdeményezéséhez szükséges anyagot. Kifejezetten aggályos, hogy az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság (a rendőrség), vagyis a „vád” oldala rendelkezik csak teljes tudással a rendelkezésre álló nyomozási iratok körét illetően, illetve hozzáféréssel azokhoz, az előzetes letartóztatásról döntő bíróság pedig nem. Emellett az ügyvédeknek nem áll rendelkezésükre igazán hatékony jogorvoslat arra az esetre, ha úgy gondolják, hogy az ügyiratban lehet még olyan bizonyíték, illetve nyomozási irat, amely az előzetes letartóztatás elrendelése vagy meghosszabbítása szempontjából relevanciával bírhat, de a védelem nem kapott belőle másolatot. A Magyar Helsinki Bizottság mindezek miatt többek között azt javasolja, hogy a Be. szövegét módosítsák úgy, hogy ne csak az előzetes letartóztatásra irányuló indítványt „megalapozó” nyomozási iratokat legyen köteles a hatóság megküldeni a védelemnek, hanem az iratoknak az irányelvnek megfelelő körét. Emellett a szabályozás olyan módosítását javasoljuk, hogy az előzetes letartóztatásról döntő nyomozási bíró minden nyomozási iratot megkapjon, amely a nyomozó hatóság, illetve az ügyész rendelkezésére áll.

Problémát jelent, hogy a Be. a nyomozás „irataira” koncentrál, és a nyomozási iratok „másolatának” átadását írja elő, amit a praktikum ugyan részben felülírt, de a nyomozási iratok átadása túlnyomórészt így is papír alapon történik, ami azt is magával vonja, hogy a fényképfelvételeket, videofelvételeket, hangfelvételeket eredeti formájukban, elektronikusan sok esetben nem bocsátják a védelem rendelkezésére. Emellett a papír alapú átadás jelentős munkaterhet jelent a fénymásolást végző rendőrség számára is. A Magyar Helsinki

Bizottság ezért azt javasolja, hogy a Be. kifejezetten tegye lehetővé az adatok/iratok megismerésének más módjait, pl. az adatok adathordozón vagy elektronikus formában, e-mailen való átadását. Megjegyzendő, hogy a fogva tartott terheltek számára mind a papír alapú irat tárolása, mind az elektronikusan átadott iratok tanulmányozása nehézséget okozhat.

Az irányelv preambuluma szerint az ügy anyagait „kellő időben” kell a terhelt, illetve a védő rendelkezésére bocsátani. A Be. azonban jelenleg nem ír elő határidőt arra vonatkozóan, hogy az előzetes letartóztatás elrendelésével kapcsolatos ülés előtt mennyi idővel kell a védelemnek megküldeni az ügyészi indítványt és a csatolt iratokat. A kutatási eredmények azt mutatják, hogy ez a jogszabályi hiányosság azzal járhat, hogy a védelem nem kellő időben – akár az ülés előtt kevesebb mint egy órával – kapja meg az iratokat, nincs lehetősége ezek áttanulmányozására, ami lerontja az irányelv átültetésének pozitív hatását. A Magyar Helsinki Bizottság ezért azt javasolja, hogy vagy határozzanak meg egy olyan minimális határidőt az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló indítvány és az azzal kapcsolatos nyomozási iratok a védelemnek az ülést megelőző megküldésére, amely reálisan lehetővé teszi a védelem számára a felkészülést, vagy foglalják jogszabályba a kellő időben való megküldés követelményét. A védelem valamivel jobb helyzetben van a felkészülésre rendelkezésre álló időt illetően az előzetes letartóztatás meghosszabbítása esetében, de az is előfordul, hogy olyan kevés idővel a bíróságnak az előzetes letartóztatás meghosszabbításáról való döntése előtt érkeznek meg a védőhöz a nyomozási iratok, hogy azokra nem tud támaszkodni, és érdemi haszna az iratokhoz való hozzáférésnek a döntés előtt már nem lesz. Azt javasoljuk ezért, hogy az előzetes letartóztatás elrendelését követően keletkezett, az előzetes letartóztatás szempontjából releváns nyomozási iratokat az eljárás folyamatában adják át a védelemnek, ne várják meg azzal, amíg az ügyészség az előzetes letartóztatás meghosszabbítását indítványozza.

A vonatkozó szabályok a nyomozási iratok átadásának feladatát az előzetes letartóztatás elrendelése esetében kötelező jelleggel, az előzetes letartóztatás meghosszabbítása esetében opcionálisan a nyomozó hatóságra telepítik, és ennek megfelelően a kutatás azt mutatta, hogy jellemzően a rendőrség adja át a védőnek a nyomozási iratok másolatát – a bíróság folyosóján, a rendőrségen vagy az ügyvédi irodában személyesen kézbesítve azt. A jelenlegi rendszerben az iratok átadásának mind az anyag-, mind a humánerőforrás-költsége magas. Az iratok elektronikus kézbesítése merül fel e körben lehetséges megoldásként, akár egy olyan elektronikus platform létrehozásával, amelyhez – különböző elérési jogosultságokkal – a büntetőeljárás minden szereplője hozzáfér, megkönnyítve így az iratok átadását és annak nyomon követését, hogy milyen nyomozási iratokat adtak már át a védelemnek.

Sok esetben viszonylag nehezen visszakövethető ugyanis, hogy milyen nyomozási iratokat adtak át a hatóságok a védelemnek és a nyomozási bírónak, ez mikor történt meg, illetve akár az is, hogy ez megtörtént-e egyáltalán, ami a védelemnek az irányelv 7. cikk (1) bekezdésében garantált jogai érvényesülése tekintetében problematikus lehet. A Legfőbb Ügyészség által alkotott szabályok szerint az ügyészi indítványban nem csupán általános-

ságban, hanem tételesen fel kell sorolni, hogy milyen nyomozási iratok másolatát juttatják el a védelemnek, a kutatási tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy ez a követelmény nem valósul meg teljes körűen, vagy legalábbis a védelem és a bírák számára a szóban forgó listák nem hozzáférhetőek. A Legfőbb Ügyészség megköveteli azt is, hogy igazolják az iratoknak a terhelt és a védő általi átvételét, de csak abban az esetben, ha a döntést ülésen kell meghozni. Ez abból a szempontból aggályos, hogy az előzetes letartóztatás meghosszabbítására gyakran nem ülésen kerül sor, és a meghosszabbítás előtt sok esetben még nagyobb jelentősége lehet az iratokhoz való hozzáférésnek, mint az előzetes letartóztatás elrendelése előtt. Az interjúk azt mutatták, hogy a nyomozási iratok átvételének dokumentálása egyébiránt rendben megtörténik (az ügyvédek aláírásukkal igazolják az átvételt), az viszont aggályos, hogy az igazolások sok esetben nem jutnak el a nyomozási bíróhoz, illetve az átadás külön igazolását kevés bíró követeli meg, és az átadást igazoló dokumentumból nem minden esetben kap példányt a védelem. Nem minden esetben derül ki továbbá az aktából, hogy pontosan mikor kapta meg a védelem a nyomozási iratok másolatát. Álláspontunk szerint szükséges lenne a fenti gyakorlati hiányosságok kiküszöbölése.

Vizsgáltuk továbbá az előzetes letartóztatásról döntő nyomozási bíró szerepét az előzetes letartóztatást megalapozó iratok átadása kapcsán. Az egyik fontos kérdés e tekintetben, hogy a nyomozási bírák szerint akadálya-e az iratok átadásának elmaradása az ülés megtartásának. Mivel ezzel kapcsolatban nem teljesen egységes a bírói gyakorlat, ezért azt javasoljuk, hogy foglalják jogszabályba, hogy az előzetes letartóztatásra irányuló indítvánnyal kapcsolatos nyomozási iratok másolatának megküldése a védelem részére az előzetes meghallgatással kapcsolatos ülés vagy döntés előfeltétele, ennek hiányában ülés nem tartható, illetve döntés nem hozható. Fontos kérdés továbbá, hogy mi a következménye annak, ha fény derül rá, hogy nem kellő időben kapta meg az iratokat a védelem. Ezzel kapcsolatban pozitívum, hogy a kutatási tapasztalatok szerint sok bíró biztosít ilyen esetben időt a védelem számára az iratok tanulmányozására – ezt a lehetőséget indokolt lenne kifejezetten kimondania jogszabálynak. Ami a védelemnek átadott iratok körének kontrollálását illeti, a nyomozási bírók szerepe nem igazán számottevő, aminek egyik oka az iratátadás azon konstrukciója, hogy főszabály szerint a nyomozási bíró a védelemmel egyező iratanyagot kap. Ezzel összefüggésben a Magyar Helsinki Bizottság azt javasolja: alkossanak kifejezett szabályt arra, hogy amennyiben a nyomozási bíró észleli, hogy nem bocsátották az ügy összes, az előzetes letartóztatás jogszerűségének megítéléséhez szükséges anyagát a terhelt, illetve védője rendelkezésére, akkor ismertethesse az ülésen a védelemmel ezen iratokat, amennyiben azok a rendelkezésére állnak, és szükség esetén további nyomozási iratok átadására szólíthassa fel az ügyészséget. Ahhoz, hogy a bíró egyáltalán felmérhesse, hogy fennállnak-e az ülés, illetve a döntés feltételei, szükséges, hogy információja legyen arról, hogy megkapta-e a védelem az iratokat, mikor kapta meg őket, és hogy elegendő ideje volt-e ezek tanulmányozására. E tekintetben nyilván a védelemnek is feladata, hogy jelezze, ha ezekkel a feltételekkel kapcsolatban valamilyen problémát tapasztalt, de úgy véljük, fontos garancia, hogy a bíró automatikusan, minden esetben nyilatkoztassa erről a védőt és a terheltet.

Mindezek mellett azt javasoljuk, hogy a terhelt jogai érvényesülésének előmozdítása érdekében tegyék kötelezővé a védő részvételét az előzetes letartóztatással kapcsolatos üléseken.

A Be. szabályai szerint a terheltek és a védők panasszal élhetnek az ellen, ha nem, vagy késve bocsátották a védelem rendelkezésére az előzetes letartóztatás elrendelésére, illetve meghosszabbítására irányuló ügyészi indítványt megalapozó nyomozási iratokat. A kutatási eredmények azonban azt mutatták, hogy az ügyvédek kevés esetben nyújtanak be panaszt és szkeptikusak a panasz intézményének hatékonyságával kapcsolatban.

Végezetül ki kell térni arra, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga szerint a házi őrizet, és különösen a magyar Be. szerinti házi őrizet az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. Cikke szerinti szabadságtól való megfosztásnak minősül. Mivel az irányelv 7. cikk (1) bekezdése az őrizetbe vett, illetve fogva tartott terheltek esetén írja elő az ügy anyagaiba való betekintés biztosítását, legalábbis felvethető, hogy az irányelvnek való teljes megfelelést az szolgálná, ha a kényszerintézkedés elrendelésének alapjául szolgáló iratok megismerésének az irányelv 7. cikk (1) bekezdése szerinti joga a házi őrizetbe vétel esetén is megilletné a terhelteket. Ezzel a felvetéssel a kutatás keretében megkérdozett számos interjúalany egyetértett.

Kutatási eredmények a büntetőeljárás irataihoz való hozzáférés kapcsán a nyomozati szakban nem előzetes letartóztatott terheltek esetében

Azokra, akiknek az előzetes letartóztatását nem indítványozza az ügyészség, továbbra is a 2014. január 1. előtt is hatályos általános szabályok vonatkoznak. A védelem ilyen esetekben csupán a szakvéleményhez és az azon nyomozási cselekményekről készült jegyzőkönyvekhez fér hozzá korlátozás nélkül, amelyeken a terhelt, illetve a védő jelen lehet (ezek: a terhelt kihallgatása, a védő vagy a terhelt által indítványozott tanúkihallgatás és az ilyen tanú részvételével megtartott szembesítés, szakértő meghallgatása, szemle, bizonyítási kísérlet, felismerésre bemutatás). Az eljárás egyéb irataihoz a védelem csak abban az esetben férhet hozzá, ha az a „nyomozás érdekeit” nem sérti. A nyomozás lezárulását követően a védelem korlátlanul hozzáfér a büntetőügy irataihoz.

A magyar szabályozás tehát megfelel az irányelv 7. cikk (3) bekezdésében foglalt azon követelménynek, hogy az ügy anyagaiba való betekintést „a védelemhez való jog eredményes gyakorlásának lehetővé tételéhez kellő időben, de legkésőbb a vád tartalmának bírósághoz való, elbírálás céljából történő benyújtásakor biztosítani kell”. A Be. szabályozási koncepciója olyan szempontból viszont nem áll teljesen összhangban az irányelv 7. cikkével, hogy nem az ügy valamennyi iratához való hozzáférést teszi meg általános szabállyá, és ehhez képest határoz meg kivételes eseteket, amikor az iratokba való betekintés megtagadható, hanem fordítva.

A kutatási interjúk mindemellett azt mutatták, hogy a gyakorlatban nemcsak kivételesen tagadják meg az iratmásolatok kiadását a nyomozati szakban, hanem az iratok jelentős hányada kapcsán, ami mind a Be.-vel, mind az irányelv 7. cikk (4) bekezdésével ellentétes. A hatóságok emellett nem részletezik, hogy miért sértené a nyomozás érdekeit egy adott irathoz való hozzáférés. A Magyar Helsinki Bizottság álláspontja szerint lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy az iratmásolatok kiadását csak abban az esetben tagadják meg a hatóságok, ha a hozzáférés a nyomozás érdekeit valóban sértené, és a megtagadást főszabály szerint indokolni kellene. Emellett azt javasoljuk, hogy azokat a nyomozási iratokat, amelyekhez a Be. alapján a hozzáférés biztosítása kötelező, adják ki automatikusan, kérés nélkül a védelemnek.

2014. január 1. óta az ügyész, illetve a nyomozó hatóság az iratmásolat kiadásának megtagadásáról határozatot hoz, ami ellen a terhelt, illetve a védő panasszal élhet, amennyiben pedig ezt a panaszt elutasítják, az elutasító határozat ellen felülbírálati indítvány terjeszthető elő, amelyről a bíróság dönt. Ez megfelel az irányelv 7. cikk (4) bekezdésében meghatározott követelményeknek. A kutatási tapasztalatok szerint azonban nagyfokú informális jellegű az iratok kiadása kapcsán: sokszor nem születik formális döntés a hozzáférés, illetve az iratmásolat kiadásának megtagadásáról, aminek egyik oka, hogy sokszor az ügyvédek maguk is informálisan kérik a hozzáférés biztosítását. Emellett az interjúk alapján igen kevés esetben élnek a panasz lehetőségével a védők.

1. Bevezető

A Magyar Helsinki Bizottság egyik kiemelt stratégiai célja, hogy csökkenjen az indokolatlan előzetes letartóztatások száma Magyarországon, az előzetes letartóztatás szabályozása és gyakorlata feleljen meg az Emberi Jogok Európai Bírósága által meghatározott szten-derdeknek, valamint hogy a magyar jogszabályok megfelelő módon ültessék át a vonat-kozó európai uniós irányelvek rendelkezéseit. Szervezetünk az elmúlt években számos, az előzetes letartóztatással és a hatékony védelemhez való joggal kapcsolatos hazai és nem-zetközi kutatási projektben vett részt, ügyvédeink pedig sikerrel képviseltek kérelmezőket stratégiai pereinkben, amelyekben az Emberi Jogok Európai Bírósága megállapította, hogy a kérelmezők előzetes letartóztatása sértette az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. Cikkét,¹ mindeközben rámutatva a strukturális problémákra is. Rendszeresen vélemé-nyezzük az előzetes letartóztatáshoz és a hatékony védelemhez való joghoz kapcsolódó jogalkotási lépéseket, szükség esetén kezdeményezve azok alkotmányossági felülvizsgá-latát. A közvélemény és a különböző nemzetközi szervezetek tájékoztatása mellett a büntet-őeljárás szereplőivel is törekszünk a jó szakmai együttműködésre, például bírának és ügyvédeknek szóló, az Emberi Jogok Európai Bíróságának előzetes letartóztatással kapcso-latos gyakorlatát bemutató kézikönyv² összeállításával.

Ahogy arra beadványainkban és jelentéseinkben rendre kitértünk, az előzetes letartóztatás hazai szabályozásának és gyakorlatának egyik kiemelkedő problémája volt, hogy a nyo-mozati szakban, a vádemelés előtt a védelem korlátozottan fért hozzá a büntetőeljárás irataihoz, anyagaihoz.

A nyomozati szakban 2014. január 1-ig ugyanis a védelem csupán a szakvéleményhez és az azon nyomozási cselekményekről készült jegyzőkönyvekhez fért hozzá korlátozás nélkül, amelyeken a terhelt, illetve a védő jelen lehet. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) szabályai azonban a védő részvételét csak a terhelt kihallgatá-sán, illetve az általa vagy a terhelt által indítványozott tanúkihallgatáson, valamint az ilyen tanú részvételével megtartott szembesítésen teszik lehetővé,³ emellett a védő és a terhelt jelen lehet a szakértő meghallgatásánál, a szemlénél, a bizonyítási kísérletnél és a felisme-résre bemutatásnál.⁴ Az eljárás egyéb irataihoz a védelem csak abban az esetben férhetett hozzá, ha az a „nyomozás érdekeit” nem sértette.⁵ A Be. 70/B. §-a alapján a másola-tokat a megismerhető iratokról mind a nyomozás során, mind az iratismertetés során a

büntetőeljárásban részt vevő személy kérelmére adja ki az a hatóság, amely előtt az eljárás folyamatban van. (A tárgyalási szakban, a vádemelés után a védelem korlátlanul hozzáfér a büntetőügy irataihoz.⁶⁾

Azt, hogy e korlátozott irathozzáférés sérti a tisztességes eljárás követelményét, az Emberi Jogok Európai Bírósága is megerősítette: 2014 előtt több olyan döntést is hozott Magyarország vonatkozásában, amelyben megállapította, hogy az iratokhoz – és így az előzetes letartóztatást megalapozó bizonyítékokhoz – való hozzáférést a hatályos jogszabályi rendelkezések olyan mértékben korlátozták a nyomozati szakban, hogy az sértette a fegyveregyenlőség elvét, és így az Emberi Jogok Európai Egyezménye 5. Cikk (4) bekezdésében foglaltakat.⁷

Mindezek miatt jelentős változást hozott, amikor a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU irányelv (a továbbiakban: irányelv) 7. (az ügy anyagaiba való betekintés jogát biztosító) cikkének való megfelelés érdekében módosították a Be.-t az előzetes letartóztatásba kerülők vonatkozásában. 2014. január 1. óta a Be. úgy rendelkezik, hogy ha az ügyészi indítvány tárgya előzetes letartóztatás elrendelése, a gyanúsítottnak és a védőnek megküldött indítványhoz csatolni kell azoknak a nyomozási iratoknak a másolatát, amelyekre az indítványt alapozzák. 2015. július 1. óta kimondja továbbá a Be. azt is, hogy ha az indítvány tárgya az előzetes letartóztatás meghosszabbítása, a gyanúsítottnak és a védőnek megküldött indítványhoz csatolni kell azoknak az indítványt megalapozó nyomozási iratoknak a másolatát, amelyek az előzetes letartóztatás tárgyában hozott legutóbbi döntést követően keletkeztek.⁸ (Azokra, akiknek előzetes letartóztatását nem indítványozza az ügyészség, továbbra is a 2014. január 1. előtt is hatályos általános szabályok vonatkoznak.)

A Be. szövegének fenti módosítása jelentős lépés, ugyanakkor elengedhetetlen annak vizsgálata, hogy az irányelv rendelkezései mennyiben érvényesülnek a gyakorlatban, illetve hogy a Be. rendelkezéseinek alkalmazása hogyan néz ki a napi gyakorlatban, és milyen kihívásokat tartogat a védelem, illetve a vád számára.

2015-ben elindított, „7. cikk – A büntetőügyek irataihoz való hozzáférés Magyarországon” című, az Európai Unió által támogatott kutatási projektjében a Magyar Helsinki Bizottság ennek megfelelően azt tűzte ki célul, hogy megvizsgálja az irányelv 7. cikkének gyakorlati alkalmazását Magyarországon. A projekt iratkutatás, valamint bírakkal, ügyészekkel és ügyvédekkel készített interjúk segítségével kívánta megvizsgálni, hogy vannak-e jogszabályi és gyakorlati hiányosságok a büntetőügyek irataihoz való hozzáférés terén (nem csak az előzetes letartóztatottak vonatkozásában), és ha igen, milyen módon lehetne ezeket megoldani. Jelen tanulmány e kutatási projekt eredményeit mutatja be. A kutatás eredményeit és javaslatainkat 2017. június 8-án egy szakmai konferencia keretében vitattuk meg az érintett szervezetekkel és szakemberekkel, a jelen kutatási jelentést pedig az ott elhangzottakra is figyelemmel véglegesítettük.

Fontos adalék, hogy közvetlenül jelen kutatási jelentés lezárása előtt, 2017. június 13-án az Országgyűlés elfogadta a büntetőeljárásról szóló T/13972. számú törvényjavaslatot,⁹ amely „a hatályos törvény korlátozott és eseti alapon megengedő megismerését a teljes megismerés és eseti alapon korlátozható megismerés elvével váltja fel. [...] A megismerés korlátozására ennek megfelelően csak meghatározott ügyiratok tekintetében, és [a megismerésre irányuló] indítvány jogorvoslattal támadható elutasítása alapján van helye. E rendszerhez kapcsolódik a nyomozást érintően a 352. § rendelkezése is, amely az ügyiratok megismerésének biztosítását folyamatos módon, az eljárás előrehaladásával párhuzamosan tágul körben írja elő.”¹⁰ A hivatkozott 352. §-hoz fűzött indokolás szerint az új büntetőeljárás törvény „a hatályos szabályozást meghaladva és kibővítve az eljárás során jóval korábban, már a gyanúsított kihallgatás után lehetővé teszi a terhelt és a védő számára valamennyi ügyirat megismerését és a másolathoz jutást, amely lehetőséget a nyomozás során folyamatosan biztosítani kell és csak szigorú követelmények mellett korlátozható”.¹¹ Ahogy a konferencián elhangzott előadásában az Igazságügyi Minisztérium képviselője dr. Jancsó Gábor beosztott ügyész, a Büntető Anyagi Jogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Kodifikációs Főosztály főosztályvezető-helyettese elmondta: az új büntetőeljárás törvény értelmében főszabály szerint a terhelt jogosult arra, hogy az eljárás ügyiratait teljes terjedelmében megismerje, és ehhez képest határoz meg a törvény kivételeket. Emellett az új büntetőeljárás törvény rendszere a „megismerést” helyezi a középpontba és a másolat kiadását az iratok megismerésének egyik módjaként kezeli, a „másolathoz való jogot” továbbra is tiszteletben tartva.

Az új büntetőeljárás törvény koncepciójának részletes ismertetése és értékelése e kutatási jelentés kereteit meghaladja, de bízunk benne, hogy jelen kutatás eredményei az új büntetőeljárás törvény végrehajtási szabályainak megalkotásához legalább részben hasznos adalékkul szolgálhatnak.

2. Az irányelv és az Emberi Jogok Európai Egyezménye

Az irányelv 7. cikke a következőket követeli meg a tagállamoktól az ügy anyagaiba való betekintés joga kapcsán:

7. cikk

Az ügy anyagaiba való betekintés joga

- (1) Amennyiben valakit a büntetőeljárás bármely szakaszában őrizetbe vesznek, illetve fogva tartanak, a tagállamok biztosítják, hogy az adott ügygel kapcsolatos, az illetékes hatóságok birtokában lévő dokumentumokat, amelyek nélkülözhetetlenek az őrizetbe vétel ellen a nemzeti jog szerinti eredményes panasztételhez, vagy a fogva tartás jogszerűsége felülvizsgálatának nemzeti jog szerinti eredményes kezdeményezéséhez, az őrizetbe vett személy vagy ügyvédje rendelkezésére bocsássák.
- (2) A tagállamok biztosítják, hogy a gyanúsított, illetve a vádlott, vagy ügyvédjük legalább az illetékes hatóságok birtokában lévő, a gyanúsítottra vagy a vádlottra nézve akár kedvező, akár terhelő valamennyi anyagba betekinthesse az eljárás tisztességességének megóvása és a védelemre való felkészülés érdekében.
- (3) Az (1) bekezdés sérelme nélkül, a (2) bekezdésben említett anyagokba való betekintést a védelemhez való jog eredményes gyakorlásának lehetővé tételéhez kellő időben, de legkésőbb a vád tartalmának bírósághoz való elbírálás céljából történő benyújtásakor biztosítani kell. Amennyiben további anyagok kerülnek az illetékes hatóságok birtokába, az ezekbe való betekintést a figyelembevételük lehetővé tételéhez kellő időben kell biztosítani.

- (4) A (2) és (3) bekezdéstől eltérve – feltéve, hogy ezzel nem sérül a tisztességes eljáráshoz való jog – egyes anyagokba megtagadható a betekintés, ha a betekintés egy másik személy életét vagy alapvető jogait súlyosan veszélyeztethetné, vagy ha a megtagadás valamely fontos közérdek megóvásához feltétlenül szükséges, például abban az esetben, ha a betekintés hátrányosan befolyásolhatna egy folyamatban lévő nyomozást, vagy súlyosan sérthetné a büntetőeljárás megindításának helye szerinti tagállam nemzetbiztonságát. A tagállamok biztosítják, hogy a nemzeti jog szerinti eljárásoknak megfelelően az arra vonatkozó határozatot, hogy e bekezdéssel összhangban egyes anyagokba megtagadják a betekintést, igazságügyi hatóság hozza meg, vagy legalább bírósági felülvizsgálat tárgyát képezze.
- (5) Az e cikkben említett betekintés térítésmentesen vehető igénybe.

Az irányelv preambuluma ad további eligazítást arra vonatkozóan, hogy a 7. cikk rendelkezéseit hogyan kell értelmezni és alkalmazni:

- (30) Az olyan iratokat és adott esetben fényképeket, képi és hangfelvételeket, amelyek a nemzeti jog értelmében nélkülözhetetlenek az őrizetbe vétel elleni eredményes panasztételhez, vagy a fogva tartás jogszerűsége felülvizsgálatának eredményes kezdeményezéséhez, a gyanúsított vagy vádlott, illetve ügyvédje rendelkezésére kell bocsátani legkésőbb azt megelőzően, hogy az illetékes igazságügyi hatóság dönt az őrizetbe vételnek vagy a fogva tartásnak az [Emberi Jogok Európai Egyezménye] 5. cikkének (4) bekezdése szerinti jogszerűségéről, és kellő időben ahhoz, hogy az őrizetbe vétel elleni panasztételhez, vagy a fogva tartás jogszerűsége felülvizsgálatának kezdeményezéséhez fűződő jogot a gyanúsított vagy vádlott eredményesen gyakorolhassa.
- (31) Ezen irányelv alkalmazásában a gyanúsítottra vagy a vádlottra nézve akár kedvező, akár terhelő, az adott büntetőüggyel kapcsolatosan az illetékes hatóságok birtokában lévő a nemzeti jog által meghatározott anyagokba való betekintésnek magában kell foglalnia az olyan anyagokba való betekintést, mint az iratok, adott esetben fényképek, valamint hang- és képfelvételek. Ezen anyagokat tartalmazhatja az ügyirat, illetve a nemzeti joggal összhangban bármely más módon is tárolhatja azokat az illetékes hatóság.

- (32) A gyanúsítottra vagy a vádlottra nézve akár kedvező, akár terhelő, az illetékes hatóságok birtokában lévő anyagokba az ezen irányelvben előírtaknak megfelelően történő betekintés a nemzeti joggal összhangban megtagadható, amennyiben a betekintés egy másik személy életét vagy alapvető jogait súlyosan veszélyeztethetné, vagy ha a betekintés megtagadása valamely fontos közérdek megóvásához feltétlenül szükséges. A betekintés bármely megtagadását a gyanúsított vagy a vádlott védelemhez való jogának tükrében kell mérlegelni, a büntetőeljárás különböző szakaszaira figyelemmel. A betekintés korlátozását szigorúan, valamint az [Emberi Jogok Európai Egyezménye] által biztosított és az [Emberi Jogok Európai Bírósága] ítélkezési gyakorlatának értelmezése szerinti tisztességes eljáráshoz való jog elvével összhangban kell értelmezni.
- (33) Az ügy anyagába történő betekintés joga nem sértheti a személyes adatok, valamint a védett tanúk hollétére vonatkozó információk védelmével kapcsolatos nemzeti jogi rendelkezéseket.
- (34) Az ezen irányelvben előírt, az ügy anyagába való betekintést térítésmentesen kell biztosítani, nem sértve az ügyiratban foglalt iratokról történő másolat készítéséért, illetve az anyagoknak az érintett személyek vagy ügyvédjük számára történő postázásáért díj fizetését előíró nemzeti jogi rendelkezéseket.
- (35) Az ezen irányelvvel összhangban történt tájékoztatás nyújtását az illetékes hatóságoknak a jegyzőkönyvezésre vonatkozó nemzeti jog szerinti eljárásokkal összhangban fel kell jegyezniük, de ez nem járhat új eljárások bevezetésének kötelezettségével, illetve az adminisztratív teher növekedésével.
- (36) A gyanúsított vagy a vádlott, illetve ügyvédje számára biztosítani kell azt a jogot, hogy a nemzeti joggal összhangban jogorvoslattal élhessen, ha az illetékes hatóság elmulasztja vagy megtagadja az ezen irányelv szerinti tájékoztatást vagy az ügy egyes anyagaiba való betekintést. Ez a jog nem kötelezi a tagállamokat arra, hogy olyan speciális fellebbviteli eljárásról, külön mechanizmusról vagy panasztételi eljárásról gondoskodjanak, amelynek keretében az ilyen jellegű mulasztás vagy megtagadás ellen jogorvoslattal lehet élni.

Az irányelv preambuluma is több helyen utal az Emberi Jogok Európai Egyezményére, illetve az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogára, kimondva például a (30) bekezdésben, hogy az iratokba való betekintés korlátozását „szigorúan, valamint az [Emberi Jogok

Európai Egyezménye] által biztosított és az [Emberi Jogok Európai Bírósága] ítélkezési gyakorlatának értelmezése szerinti tisztességes eljáráshoz való jog elvével összhangban kell értelmezni”. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. Cikk (4) bekezdése a következőket mondja ki az előzetes letartóztatásról való döntés folyamata, jellege kapcsán:

5. Cikk

Szabadsághoz és biztonsághoz való jog

4. Szabadságától letartóztatás vagy őrizetbe vétel folytán megfosztott minden személynek joga van olyan eljáráshoz, melynek során őrizetbe vételének törvényességéről a bíróság rövid határidőn belül dönt, és törvényellenes őrizetbe vétele esetén szabadlábba helyezését rendeli el.

A Emberi Jogok Európai Bíróságának „állandó gyakorlata szerint annak az eljárásnak, amelynek során döntés születik az előzetes letartóztatásról, nem kell egy büntetőeljárásban érvényesülő valamennyi garanciát tartalmaznia, ugyanakkor jellegében »bíróságinak« kell lennie, ami azt jelenti, hogy – a letartóztatás funkciója és az eljárás ezen fázisának jellegzetességei által megszabott határokon belül – érvényesülniük kell azoknak a legfontosabb tartalmi követelményeknek, amelyek egy bírósági eljárásnak a 6. Cikk értelmében vett tisztességességét biztosítják”.¹² Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. Cikkének a jelen kutatási jelentés szempontjából releváns rendelkezése így szól:

6. Cikk

Tisztességes tárgyaláshoz való jog

3. Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van – legalább – arra, hogy
  - b) rendelkezék a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel; [...]

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának „a tisztességes eljáráshoz való joggal kapcsolatos gyakorlatában kiemelt fontossággal bír a »fegyveregyenlőség elve«, amelynek értelmében az eljárásban részt vevő felek jogosultságainak »méltányos egyensúlyban« kell lenniük. Ezért mindegyik félnek lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a saját álláspontját olyan feltételekkel tudja előadni, amelyek mellett az eljárásban részt vevő többi féllel szemben nem kerül hátrányos helyzetbe (lásd pl. a Kress kontra Franciaország ügyet, 39594/98

[NK] sz. kérelem, 72. §). [Az Emberi Jogok Európai Bírósága] a fegyveregyenlőség elvének érvényesülését az előzetes letartóztatásról szóló eljárásban is elvárja. A Nikolova kontra Bulgária ügyben (31195/96 sz. kérelem, 58. §) a testület kimondta: „annak az eljárásnak, mely során az előzetes letartóztatásról döntenek, kontradiktóriusnak kell lennie és mindig biztosítania kell a »fegyveregyenlőség« elvének érvényesülését a felek, vagyis az ügyész és a fogvatartott között. [...] A fegyveregyenlőség elve nem biztosított akkor, ha a védő nem férhet hozzá azon nyomozati iratokhoz, amelyek ismerete alapvetően fontos ahhoz, hogy az ügyfele fogva tartásának jogszerűségét cáfolni tudja.”¹³

3. A kutatás módszere

A „7. cikk – A büntetőügyek irataihoz való hozzáférés Magyarországon” című kutatási projektjében a Magyar Helsinki Bizottság iratkutatás, valamint bírakkal, ügyészekkel és ügyvédekkel készített interjúk segítségével vizsgálta az irányelv 7. cikkének gyakorlati alkalmazását Magyarországon. A projekt keretében

- 11 nyomozási bírói feladatokat ellátó bíróval készült kutatási interjú 11 különböző bíróságon, 2016. szeptember és 2017. január között,
- tíz ügyész adott választ írásban kérdéseinkre 2016 őszén tíz különböző ügyészségről, és
- 17 ügyvéddel készült kutatási interjú, összesen nyolc területi kamarát lefedve, 2017 áprilisában és májusában.

Az iratkutatás célja nem csupán a gyakorlati problémák feltérképezése volt: korlátozott számú, összesen 50 büntetőügy áttekintésével tesztelni is kívántuk a kutatási módszertant. Célunk ezzel az volt, hogy egy esetleges jövőbeli, nagyobb elemszámú kutatásban már egy kipróbált módszer álljon a leendő kutatók rendelkezésére, illetve hogy egy olyan módszer kidolgozásához nyújthassunk kiindulópontot, amely más európai uniós tagállamokban is alkalmas lehet annak értékelésére, hogy a gyakorlatban miként érvényesül a terhelték és védőik joga az ügy anyagaihoz való hozzáféréshez.

A kutatásban való részvételre szóló felhívásunkban (amelyet többek között minden területi ügyvédi kamarának is eljuttattunk) így nem csupán arra kértük az ügyvédeket, hogy egy általános interjú keretében osszák meg velünk gyakorlati tapasztalataikat, hanem arra is, hogy – az adatvédelmi szabályok és az ügyvédi titok tiszteletben tartása mellett – biztosítsanak hozzáférést a kutatási feltételeknek megfelelő olyan büntetőeljárások iratanyagához, amelyekben ők látták el a terhelt védelmét. E kutatási feltételek a következők voltak:

- olyan büntetőeljárások, amelyben az első gyanúsított kihallgatásra 2015. július 1. után került sor,
- amelyekben a nyomozás lehetőleg már lezárult és az iratismertetés megtörtént, és

- amelyek az ügyvéd megítélése szerint jó vagy rossz gyakorlatnak számítanak
  - (i) az ügy irataihoz a nyomozati szakban való hozzáféréssel kapcsolatban általában, vagy
  - (ii) az előzetes letartóztatásra irányuló indítványt megalapozó iratokhoz való hozzáférés kapcsán.

Azon ügyek közül, amelyekhez a felhívás alapján az ügyvédek hozzáférést biztosítottak, 41 olyan ügyben indítványozták a terhelt előzetes letartóztatásának elrendelését, ahol az előzetes letartóztatás elrendelésével kapcsolatos ülésre már a Be. 211. § módosított szövegének hatálybalépése, tehát 2014. január 1. után került sor. Az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló indítványt megalapozó iratokhoz való hozzáférést tehát e 41 ügy tekintetében vizsgáltuk.

A rendelkezésükre bocsátott ügyekben összesen 73, az előzetes letartóztatás meghosszabbításával kapcsolatos döntés született 2015. július 1. után, vagyis abban az időszakban, amelyben a Be. újfent módosított 211. § (1a) bekezdése alapján már az előzetes letartóztatás meghosszabbítására irányuló indítványokhoz is csatolni kell az azokat megalapozó nyomozási iratok másolatát.

Az iratokhoz való hozzáférést a nem előzetes letartóztatottak esetében kilenc egyedi ügyben vizsgáltuk.

A fentiek értelmében az iratkutatási eredmények így természetesen nem tekinthetőek reprezentatívnak, azonban arra alkalmasak, hogy – az interjúkon elhangzottakat is figyelembe véve – vizsgálatukon keresztül meghatározzunk olyan témákat, csomópontokat, amelyek mentén a további vizsgálódás indokoltnak mutatkozik. Ki kell térnünk továbbá arra, hogy az iratanyagok sok esetben némileg hiányosak voltak, így pl. nem voltak elérhetőek az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülések jegyzőkönyvei, másfelől viszont az ügyvédek olyan első kézből származó információkkal tudtak szolgálni az egyes ügyek kapcsán, amelyek egy bírósági iratkutatás keretében nem lettek volna beszerezhetőek.

Jelen kutatási jelentésben továbbá több korábbi vagy éppen jelenleg futó projektünk eredményeire is utalni fogunk majd:

- A Magyar Helsinki Bizottság 2014 és 2016 között projektpartnerként vett részt a londoni székhelyű Fair Trials¹⁴ által koordinált, „Az előzetes letartóztatás gyakorlata: az alternatív kényszerintézkedések és a bírói döntéshozatal vizsgálata” című projektben, amely az Európai Unió támogatásával valósult meg. A nemzetközi kutatási projekt célja az előzetes letartóztatással kapcsolatos bírói döntéshozatal minőségének vizsgálata volt tíz európai uniós tagállamban. A projekt keretében a Magyar Helsinki Bizottság a magyar jogszabályi környezet, a kapcsolódó bírósági gyakorlat és a statisztikai adatok áttekintése mellett a következők alapján elemezte az előzetes letartóztatással kapcsolatos hazai gyakorlatot: (i) 31, büntetőügyekben

védőként eljáró ügyvéd körében végzett kérdőíves felmérés, (ii) 116, elsősorban rablás miatt elítélt terhelt büntetőügye iratainak elemzése, (iii) öt ügyésszel készített interjú, valamint (iv) tíz bíró meghatározott kérdéssorra adott írásbeli válaszai. Tekintettel arra, hogy az iratkutatással e projektben érintett ügyekben az iratokhoz való hozzáféréssel kapcsolatos új szabályokat még nem lehetett alkalmazni, a kutatás során vonatkozó adatok gyűjtésére nem volt mód, de mind az ügyvédeknek, mind az ügyészeknek és a bírának tettünk fel az akkor újnak számító iratmegismerési rendelkezésekkel kapcsolatos kérdést. Az e kutatás keretében készült országjelentésre¹⁵ a továbbiakban Fair Trials-jelentésként, a kutatásra pedig Fair Trials-kutatásként hivatkozunk.

- Szervezetünk 2015 óta tagja a JUSTICIA hálózatnak,¹⁶ amely 17 európai uniós tagállam civil szervezeteit tömöríti, és amelynek célja a terhelték és sértettek büntetőeljárásai jogainak minél hatékonyabb érvényesítése. A JUSTICIA hálózat égisze alatt, a litván Human Rights Monitoring Institute¹⁷ koordinálásával zajlott le 2015 végén az *„EU-irányelvek a gyakorlatban: A büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló EU-irányelv átültetésének vizsgálata”* című, hét európai uniós tagállamot lefedő nemzetközi kutatási projekt, az Európai Bizottság Büntetőjogi Jogérvényesítés Programja és az Open Society Foundations támogatásával. A kutatási projekt keretében a Magyar Helsinki Bizottság a jogszabályi környezet elemzése mellett büntetőeljárásokban védőként eljáró ügyvédek körében végzett kérdőíves felmérés és interjúk, valamint rendőrökkel folytatott interjúk segítségével vizsgálta a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU irányelv érvényesülését. A kutatás eredményeit összefoglaló országjelentésre¹⁸ a továbbiakban JUSTICIA-jelentésként, a kutatásra pedig JUSTICIA-kutatásként hivatkozunk.
- Jelen kutatási jelentés publikálásakor még folyamatban van *„A büntetőeljárás jogok erősítése: az ügyvédhez és a költségmentességhez való jog hatékony implementációja a Stockholmi Program szerint”* című, a Bolgár Helsinki Bizottság¹⁹ által koordinált, szintén az Európai Unió támogatásával megvalósuló projekt, amelyben a Magyar Helsinki Bizottság partnerként vesz részt. A projekt célja a büntetőeljárás során az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról, valamint valamely harmadik félnek a szabadságelvonáskor történő tájékoztatásához való jogról és a szabadságelvonás ideje alatt harmadik felekkel és a konzuli hatóságokkal való kommunikációhoz való jogról szóló 2013/48/EU irányelv és az Európai Bizottság 2013/C 378/03 számú, a büntetőeljárás során a gyanúsítottak vagy vádlottak költségmentességhez való jogáról szóló ajánlása érvényesülésének vizsgálata öt európai uniós tagállamban, illetve az e jogokkal kapcsolatos jó gyakorlatok meghatározása. A projekt keretében a Magyar Helsinki Bizottság büntetőügyek iratainak elemzésén, valamint interjúkon és fókuszcsoportos beszélgetéseken keresztül törekszik a magyar gyakorlat feltérképezésére az ügyvédi segítség igénybevételéhez és a költségmentességhez való jog kapcsán. Így a projekt keretében interjút készítettünk a rendőri állomány nyolc, megyei rendőr-főkapitányságokon szolgálatot teljesítő tagjával, valamint két fókuszcsoportos beszélgetésre is sor került Budapesten, illetve egy megyeszékhelyen, amelyek összesen 15 ügyvéd és két ügyvédjelölt vett részt. Jól mutatja, hogy a bünte-

tőügyek irataihoz való hozzáférés mennyire kurrens téma, hogy bár e projekt témája nem az előzetes letartóztatás volt, mind az interjúalanyok, mind a fókuszcsoportos beszélgetések alanyai rendre, külön kérdés nélkül kitértek az előzetes letartóztatásra irányuló indítványt megalapozó iratokhoz való hozzáférés kérdéskörére. E kutatásra a továbbiakban BHC-kutatásként hivatkozunk.

A Magyar Helsinki Bizottság ezúton fejezi ki köszönetét az interjúalanyoknak és a fókuszcsoportos beszélgetések résztvevőinek együttműködésükért, valamint a Legfőbb Ügyészségnek, az Országos Bírósági Hivatalnak és az Országos Rendőr-főkapitányságnak az interjúk lehetővé tételéért. Emellett köszönjük a konferencia résztvevőinek megjelenésüket, és az ott megszólalóknak értékes hozzászólásaikat.

4. Kutatási eredmények az előzetes letartóztatásra irányuló indítványt megalapozó iratokhoz való hozzáférés kapcsán

A magyar büntetőeljárás szabályai szerint az előzetes letartóztatás elrendeléséről a vádirat benyújtásáig az ügyész indítványára határoz a bíróság,²⁰ az ügyésznek pedig a nyomozó hatóság (vagyis a legtöbb esetben a rendőrség) tesz előterjesztést a kényszerintézkedésre, de ez az ügyészséget nem köti.²¹ Ha az ügyész egyetért az előterjesztéssel, indítványt tesz a bíróságnak az előzetes letartóztatásra, amely az indítvány alapján dönt a szabadságelvonásról.

A Be. az irányelv 7. cikk (1) bekezdésének implementációja szempontjából releváns 211. §-a az ügyészi indítványhoz köti a nyomozási iratok másolatának átadását. Ez a rendelkezés jelenleg a következőket mondja ki a védelem az előzetes letartóztatással kapcsolatos nyomozási iratokhoz való hozzáférése kapcsán:

211. §

- (1) A nyomozási bíró meghatározza az ülés határnapját. Ha az indítványt az ügyész terjesztette elő, azt megküldi a gyanúsítottnak, a védőnek, továbbá gondoskodik a gyanúsítottnak a nyomozási bíró előtti megjelenéséről, az ülés határnapjáról és helyéről értesíti a védőt. Ha az indítványt nem az ügyész terjesztette elő, azt a nyomozási bíró megküldi a gyanúsítottnak és a védőnek, intézkedik a szükséges iratok beszerzése iránt, továbbá az ülés határnapjáról és helyéről értesíti az indítványozót, az ügyészt, a gyanúsítottat és a védőt. Ha az indítvány tárgya előzetes letartóztatás meghosszabbítása, az ügyész az általa előterjesztett indítványt abban az esetben is megküldi a gyanúsítottnak és a védőnek, ha a nyomozási bíró az iratok alapján dönt.

(1a) Ha az indítvány tárgya előzetes letartóztatás elrendelése, a gyanúsított-nak és a védőnek megküldött indítványhoz csatolni kell azoknak a nyomozási iratoknak a másolatát, amelyekre az indítványt alapozzák. Ha az indítvány tárgya az előzetes letartóztatás meghosszabbítása, a gyanúsított-nak és a védőnek megküldött indítványhoz csatolni kell azoknak az indítványt megalapozó nyomozási iratoknak a másolatát, amelyek az előzetes letartóztatás tárgyában hozott legutóbbi döntést követően keletkeztek. [...]

A kutatási eredmények értelmezéséhez érdemes még felidézni azt, hogy az előzetes letartóztatás – illetve általában a személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedés – elrendelése a nyomozati szakban ülésen, a terhelt jelenlétében történik. Az előzetes letartóztatás meghosszabbításáról való döntés esetén azonban a nyomozási bíró nem minden esetben köteles ülés tartására, csupán akkor, (i) ha a vonatkozó indítvány tárgya az előzetes letartóztatás meghosszabbítása, és az indítványban a korábbi határozathoz képest a meghosszabbítás okaként új körülményre hivatkoztak; vagy (ii) ha az indítvány tárgya az előzetes letartóztatásnak az elrendelésétől számított hat hónapot meghaladó meghosszabbítása. A vádirat benyújtása előtt az előzetes letartóztatás meghosszabbítása iránt az ügyész az előzetes letartóztatás határidejének lejártá előtt öt nappal tesz indítványt a bíróságnak.²²

Az irányelv 7. cikk (5) bekezdésével összhangban a Be. 211. § (1a) bekezdése szerinti nyomozási iratokat térítésmentesen kapja meg a védelem.

Ebben a fejezetben a Be. 211. §-a alkalmazásának gyakorlatával kapcsolatos kutatási eredményeket mutatjuk be, kitérve (1) az átadott nyomozási iratok körére, (2) a nyomozási „irat” jelentésére a gyakorlatban, illetve az alkalmazott adathordozókra, (3) az iratok átadásának időpontjára, (4) az átadás helyére és az átadást végző állami szerve, (5) az iratátadás dokumentálására, (6) a nyomozási bírák szerepére, (7) a jogorvoslattal kapcsolatos kérdésekre, valamint (8) az iratátadás indokoltságára házi őrizet esetén.

Megjegyzendő, hogy a konferencián több hozzászóló is jelezte a külföldi, a magyar nyelvet nem ismerő terheltnek esetében az iratmegismeréssel kapcsolatban felmerülő problémákat. Dr. Frech Ágnes nyugalmazott bíró, az Országos Bírósági Hivatal e-Kódex Be. Projekt Jogszabály-véleményezési Munkacsoportjának vezetője például felhívta a figyelmet arra, hogy ugyan az anyanyelv használatához való jogot a Be. rögzíti, de csupán azoknak a határozatoknak és hivatalos iratoknak a lefordítását írja elő, amelyet a Be. szerint „kézbesíteni” kell (az utóbbi kategóriába tartozik pl. az idézés és a vádirat).²³ E kétségkívül fontos rész-téma tárgyalása azonban jelen kutatási jelentés kereteit meghaladja.

4.1. Az átadott nyomozási iratok köre

A Be. 211. §-ának módosítása kétségkívül rendkívül pozitív fejlemény volt, ugyanakkor **a Be. jelenlegi szövege sem felel meg teljes mértékben az irányelv 7. cikk (1) bekezdésének**, amely azoknak a dokumentumoknak az átadását kívánja meg, amelyek a fogva tartás jogszerűsége felülvizsgálatának nemzeti jog szerinti eredményes kezdeményezéséhez nélkülözhetetlenek. A Be. jelenlegi szövege **ugyanis lehetővé teszi, hogy a hatóság ne adja át azokat az iratokat a védelemnek, amelyek kétségesse teszik az előzetes letartóztatás valamely feltételének a fennállását**, ez pedig sérti a fegyveregyenlőség elvét. A magyar szabályozás tehát a vád szempontjából közelít a kérdéshez, ami az irányelv céljával nincs összhangban. Ahogy a konferencián dr. Bánáti János, a Magyar Ügyvédi Kamara elnöke fogalmazott: a bíróságnak kell megalapozott döntést hozni, ergo azoknak az iratoknak kell rendelkezésre állni, amelyek a megalapozott bírói döntéshez szükségesek; ha pedig a megalapozott bírói döntéshez szükséges iratoknak kell rendelkezésre állni, akkor azokat kell a védelem részére is átadni.

Fontos kérdés tehát, hogy a gyakorlatban a hatóságok hogyan értelmezik az „indítványt megalapozó” iratok körét, vagyis felmerül-e az – a Fair Trials-kutatásban az egyik ügyvéd által is jelzett – probléma, hogy csak az az irat válik ily módon megismerhetővé, „amit az ügyészség a bűnösség alátámasztására kiválogatott”.

A Legfőbb Ügyészség a Magyar Helsinki Bizottságnak 2016 januárjában adott tájékoztatásában²⁴ a következőképpen fogalmazott: „A Be. idézett rendelkezésének nyelvtani értelmezéséből az következik, hogy a jogalkotó szándéka nem valamennyi addig keletkezett nyomozási irat másolatának csatolására, hanem kifejezetten azoknak a nyomozási iratokról készült másolatoknak a csatolására terjedt ki, amelyeken az indítvány alapul.”

A Be. 211. § (1a) bekezdése kapcsán felmerülő jogértelmezési kérdésekkel összefüggésben a Legfőbb Ügyészség által kiadott – az ügyészek által követendő – emlékeztető²⁵ (a továbbiakban: LÜ Emlékeztető) 402.1.) pontja az alábbi további iránymutatást adja az átadandó iratok körére vonatkozóan:

- d) **A megalapozott gyanút alátámasztó bizonyítékok átadásával összefüggésben a következők szem előtt tartásával célszerű eljárni:**
- **Amennyiben a megalapozott gyanút több bizonyíték támasztja alá, ezek közül azokat (és ugyanazokat) az iratokat kell a bíróság, valamint a gyanúsított és a védő rendelkezésére bocsátani, amelyek kellően megalapozzák az előzetes letartóztatás elrendelését (pl. szakértői vélemény, helyszíni szemle jegyzőkönyv, rendőri jelentés, tanúvallomás, stb.), ám egyben a nyomozás érdekét a legkevésbé veszélyeztetik. A jövőben a nyomozó hatóságnak és az ügyésznek kiemelt figyelmet kell fordítani a**

Be. 96. §-ának alkalmazására, és akár hivatalból elrendelni a tanú személyi adatainak, így elsősorban a lakcímének, ha pedig a gyanúsított a tanút ismeri, a tanú nevének zárt kezelését is.

- Ha a megalapozott gyanút kizárólag olyan bizonyíték támasztja alá, amelynek átadása a gyanúsított és a védő számára a nyomozás érdekét súlyosan veszélyeztetné, meg kell kísérelni az érdeksérelem csökkentését. (Ha például a gyanúsított-társ terhelő vallomása áll rendelkezésre, el kell végezni a szembesítésüket. A szembesítésen fenntartott terhelő vallomással együtt a letartóztatásra irányuló ügyészi indítvány is megalapozottabbá válhat.)

e)

- Noha a kényszerintézkedés indítványozásáról az ügyész dönt, *a nyomozó hatóságok vezetőit fel kell hívni arra, hogy az előzetes letartóztatásra irányuló rendőri előterjesztés és a nyomozati irat mellett küldjék meg az ügyészhez az álláspontjuk szerint a gyanúsítottnak és a védőnek a Be. 211. §-ának (1) bekezdése alapján megküldendő iratok másolatát is. (A nyomozó hatóságok ezzel is ösztönözhetők a megalapozott előterjesztés tételére, elkerülendő, hogy az iratmásolás feleslegessé váljon, ha az ügyész nem tesz indítványt a letartóztatásra.) [...]*

g) A Be. 211.§-ának (3) bekezdése az indítványozó számára kizárólag az indítványt megalapozó bizonyítékok előterjesztését, előadását állítja követelményül; nem törvényi elvárás a nyomozati iratok teljességének a nyomozási bíró elé tárása. A fogva tartott terheltnek a 211.§ (1a) bekezdésén alapuló iratmegismerési joga nem korlátlan, és a számára (és védője számára) megküldendő iratok terjedelmének csak abban az esetben kell megegyeznie a nyomozás teljes anyagával, ha az előzetes letartóztatás elrendelése iránti indítvány az abban található valamennyi bizonyítékot igénybe kívánja venni a kényszerintézkedés indokainak megalapozásához. [...]

h) [...] A gyanúsított és a védő részére átadandó iratok körére a hosszabbítás esetén is a 211.§ (1a) bekezdése az irányadó. Az indítványban nem lehet a terhelt terhére olyan bizonyítékra hivatkozni, amelyet a védelem nem ismer meg. [NF. 5949/2015/1.]

A Legfőbb Ügyészség emellett a következő tájékoztatást²⁶ adta a Magyar Helsinki Bizottságnak az átadandó iratok körét illetően: „A megalapozott gyanút illetően azokat (és ugyanazokat) az iratokat kell a bíróság, valamint a terhelt és a védője rendelkezésére bocsátani, amelyek kellően megalapozzák az előzetes letartóztatás elrendelését. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a gyanúsított és a védő számára az általuk a nyomozás

során meg nem ismerhető bizonyítási eszközök a kényszerintézkedés kapcsán hozzáférhetővé válhatnak. A Be. 211. §-a (3) bekezdésének második mondata ugyanis kifejezetten rögzíti, hogy a nyomozási bíró ülésén jelen lévők csak a Be. 186. §-ának keretei között ismerhetik meg az indítványozó bizonyítékait; azaz a terhelt és a védő az előzetes letartóztatással kapcsolatos nyomozási bírói eljárás során is kizárólag a nyomozási szakra általánosan irányadó korlátozással ismerheti meg a rendelkezésre álló bizonyítékokat, illetve az azzal kapcsolatos iratokat.”

A Be. 211. § (3) bekezdése, amelyre a Legfőbb Ügyészség fenti válasza utal, az alábbiakat mondja ki:

211. §

(3) Az ülésen az indítványozó az indítványt megalapozó bizonyítékokat írásban előterjeszti, vagy szóban előadja. A jelenlevőknek módot kell adni arra, hogy az indítványozó bizonyítékait – a 186. § keretei között – megismerjék. [...]

A Be. 186. §-a pedig, amelyre a fenti bekezdés utal, az iratmegismerés általános szabályait tartalmazza, lehetővé téve azt, hogy a nyomozás érdekeire hivatkozással megtagadják az iratmásolat kiadását:

186. §

- (1) Aki a nyomozási cselekményen jelen lehet, az arról készült jegyzőkönyvet nyomban megtekintheti.
- (2) A gyanúsított, a védő és a sértett a nyomozás során is megtekintheti a szakvéleményt, az egyéb iratokat pedig akkor, ha az a nyomozás érdekeit nem sérti.
- (3) A gyanúsított és a védő jogosult arra, hogy azokról az iratokról, amelyeket megtekinthet, másolatot kapjon. [...]

A fentiek alapján tehát egyértelmű, hogy az ügyész nem köteles az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntés előtt az addig keletkezett teljes nyomozási iratanyag átadására – ezt az irányelv 7. cikk (1) bekezdése sem kívánja meg. Ugyanakkor a fentiek alapján **a Be. szövege a gyakorlatban ahhoz vezethet, hogy a védelem számára továbbra sem válnak elérhetővé pl. a megalapozott gyanú hiányát alátámasztó, illetve a terhelt szempontjából kedvező iratok, bizonyítékok, illetve a nyomozás érdekei felülírhatják az irányelv 7. cikk (1) bekezdésében foglalt jogot.**

Előjáróban ki kell térnünk arra is, hogy például a Fair Trials-kutatás során azt tapasztaltuk, hogy az ügyész által az előzetes letartóztatás elrendelése kapcsán előterjesztett bizonyítékok jellemzően a megalapozott gyanú fennállásának igazolására szolgáló bizonyítékokat jelentik, valamint a terhelt esetleges büntetett előéletével kapcsolatos adatokat.²⁷ (Az, hogy a terhelt megalapozottan gyanúsítható legyen egy szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekménnyel, az előzetes letartóztatás ún. „általános” feltétele.²⁸) Az előzetes letartóztatás ún. „különös okaira” vonatkozóan tehát (mint pl. a szökésveszély, az eljárás befolyásolásának veszélye, illetve a bűnisméltlés veszélye) nem állnak rendelkezésre bizonyítékok, vagy legalábbis nem terjesztenek elő bizonyítékokat. Így az esetek túlnyomó többségében a védelem eleve csak a megalapozott gyanút alátámasztó bizonyítékokat kaphatná meg – a lent bemutatott, a kutatás során kapott válaszokat ennek fényében érdemes értékelni.

A kutatás keretében megkérdezett ügyvédek véleménye erőteljesen megoszlott abban a tekintetben, hogy előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló indítvány esetében milyen arányban bocsátják a védelem rendelkezésére a teljes nyomozati iratanyagot:

- nyolc válaszadó szerint az összes ügyben teljes nyomozati iratanyagot kapnak,
- négy válaszadó szerint az ügyek több mint felében teljes nyomozati iratanyagot kapnak,
- négy válaszadó szerint az ügyek kevesebb mint felében kapnak teljes nyomozati iratanyagot,
- míg két válaszadó szerint soha nem kapnak teljes nyomozati iratanyagot.

Ami az előzetes letartóztatás meghosszabbítására irányuló indítványokhoz csatolt nyomozási iratokat illeti, szintén megoszlottak a benyomások:

- négy válaszadó szerint minden esetben megkapják az összes olyan nyomozási irat másolatát, amely az előzetes letartóztatással kapcsolatos legutóbbi döntés óta született,
- öt válaszadó szerint az esetek több mint felében,
- három válaszadó szerint az esetek kevesebb mint felében,
- három válaszadó szerint pedig soha – volt, aki úgy nyilatkozott, hogy soha nem küldenek neki nyomozási iratokat, ha nem tart a nyomozási bíró ülést az előzetes letartóztatás meghosszabbításáról.

Nem véletlenül használtuk feljebb a „benyomás” szót: több ügyvéd utalt rá konkrétan, hogy valójában az iratok rendelkezésre bocsátásakor nem tudják ellenőrizni, hogy teljes iratanyagot kaptak-e, és valójában csak az iratismertéskor győződhetnek meg arról teljes bizonyossággal, hogy rendelkezésére álltak-e a nyomozó hatóságnak, illetve az ügyészségnek olyan további iratok, amelyek másolatát nem adták át az előzetes letartóztatásra irányuló indítvánnyal a védelemnek.

Emellett több ügyvéd említette, hogy az ügyészi indítványból vagy az ügyész által az ülésen elmondottakból is levonható erre nézve következtetés – akár azért, mert olyan adatra utal

az indítvány, amely a védelemnek nem áll rendelkezésére, de az egyik ügyvéd szerint előfordul olyan is, hogy a gyanúsítás szövegéből derül ki számára, hogy nem áll rendelkezésre valamilyen irat, illetve az is, hogy az új közölt gyanúból lehet erre nézve következtetést levonni. Az egyik meginterjúvolt ügyvédnek volt olyan esete, ahol a nyomozó hatóság tagja közölte vele azt, hogy csak a védő védencére vonatkozó nyomozási iratokat adja át a védőnek, a terhelttársakra vonatkozó nyomozási iratokat nem. Két ügyvéd szerint adott esetben az előzetes letartóztatásra vonatkozó bírói döntés indokolásából is lehet következtetni arra, hogy vannak olyan nyomozási iratok, amelyeket nem kapott meg a védelem.

A válaszok szerint jelentős szerepe van e körben az informális információgyűjtésnek: többen említették, hogy az ügyben érintett más terhelttől, illetve védőtől származó információkra is támaszkodnak (pl. tőlük tudják meg védőként, hogy további tanúkihallgatások történtek az ügyben), vagy a terhelt ismerősi köréből kikerülő tanút hallgatnak ki az ügyben, amiről a terheltnek tudomása van, de a tanúvallomás jegyzőkönyvének másolatát nem kapja meg a védelem, vagy „elszólja magát” valaki, például a szembesítéskor. Két ügyvéd is kitért arra, hogy a rendelkezésére álló nyomozási iratokból leszűrhető összefüggések alapján tud még következtetéseket levonni arra nézve, hogy van-e a hatóságok birtokában olyan nyomozási irat, amihez a védelem nem fér hozzá (például az egyik tanúvallomásban hivatkoznak egy másikra, ami nem szerepel az iratok között). Az egyik ügyvéd szerint ugyancsak jele lehet annak, hogy nem adtak át minden nyomozási iratot, ha hatóságok olyan „biztosak a dolgukban” az ügy kapcsán, amit nem indokol az iratanyag.

Azt tehát, hogy a teljes iratanyagot megkapják-e, vagy egyáltalán milyen jellegű, típusú nyomozási iratokat nem kapnak meg, a terhelt és védője nem tudhatja meg a nyomozati szakban, hiszen az ügyészi indítványokban jellemzően nincs arra utalás sem, hogy vannak olyan nyomozati iratok, amelyeket nem adtak át a védelemnek – az iratkutatás során egy-egy olyan ügyészi indítvánnyal találkoztunk csak, amely e tekintetben tartalmazott – nem explicit – információt:

- *„[...] gyanúsítottnak, valamint meghatalmazott védőjének, [...] ügyvédnek ezen indítványomat, valamint a nyomozati iratok teljes példányát a Be. 211. § (1) bekezdése alapján kézbesítettem.”*
- *„Indítványomhoz csatolom az eredeti nyomozati iratot. Azon nyomozati iratokat, melyekre az indítványomat alapoztam, a kirendelt védő részére és a gyanúsítottak részére is megküldtem.”*

Az egyik bíró ezzel összefüggésben úgy vélte: amikor teljes nyomozati iratanyagot kap a védelem, akkor az átvételt igazoló átadás-átvételi jegyzőkönyv az „eddig keletkezett nyomozási iratok” átadásáról szól, míg ha kihagynak valamilyen – nem releváns – iratot, akkor felsorolják tételesen a jegyzőkönyvben az átadott iratokat.

Mindehhez járul még, hogy az egyik ügyvéd interjúalany szerint nehezen nyomon követhető, hogy valóban „időben” csatolták-e az egyes iratokat, vagyis azokat valóban csatolták-e az

iratot a keletkezését követő első, az előzetes letartóztatással kapcsolatos ügyészi indítvány védelemnek megküldött példányához. Ez meglátásunk szerint nagyban csökkenti annak esélyét, hogy a terheltek és védőik hatékony jogorvoslattal éljenek e téren.

A JUSTICIA-kutatás keretében megkérdezett négy rendőr közül egyébiránt egy interjúalany nyilatkozott úgy, hogy minden esetben a teljes nyomozati iratot adják át a védelemnek, a három másik interjúalany pedig úgy nyilatkozott, hogy általában a teljes iratanyagot megkapja a védelem (tehát vannak kivételek).²⁹

A fentiekől elkülönülő kérdés, hogy egyes iratok át nem adása egy adott ügyben **korlátozza-e a terheltet és a védőjét abban, hogy „eredményesen kezdeményezzék a fogva tartás jogszerűsége felülvizsgálatát”**, ez azonban csak esetről esetre dönthető el. A jelen kutatás során tehát arról is kérdeztük az ügyvéd interjúalanyokat, hogy ilyen tekintetben elégségesnek érzik-e a megkapott iratanyagot, az ügyészeket és a bírókat pedig arról faggattuk, hogy meglátásuk szerint a védelem szempontjából kedvező nyomozási iratokat is megkapja-e a védelem.

A 2015-ben lezárult Fair Trials-kutatás³⁰ keretében megkérdezett három budapesti ügyész közül ketten úgy nyilatkoztak, hogy Budapesten „kiterjesztő” – vagy a másik oldalról nézve „szigorú” – ezzel kapcsolatban a gyakorlat, azaz „lényegében a teljes nyomozati iratot” a védelem rendelkezésére bocsátják. (Ahogy az egyik interjúalany fogalmazott: „Gyakorlatilag ez egy előrehozott iratismertetés.”) Egy harmadik, nem a fővárosban dolgozó interjúalany úgy fogalmazott, hogy a „releváns iratokat” adják át a védelemnek, és van olyan ügy, amikor ez az egész addig keletkezett nyomozati irat lemásolását jelenti.

Jelen kutatás során azt a kérdést tettük fel az ügyészeknek, hogy a Be. 211. § (1a) bekezdése értelmezésükben azt jelenti-e, „hogy az ügyésznek az indítványt adott esetben gyengítő (a megalapozott gyanút megkérdőjelező, vagy a különös letartóztatási okok fennállását megkérdőjelező) bizonyítékokat, nyomozási iratokat nem kell a védelem rendelkezésére bocsátania”. Pozitívum, hogy tízből hat ügyész egyértelműen azt válaszolta: értelmezésükben a Be. fenti rendelkezése nem jelenti azt, hogy ezeket a bizonyítékokat, nyomozási iratokat az ügyésznek nem kell átadnia, vagyis hat válaszadó szerint az összes, tehát mind az előzetes letartóztatás feltételeinek fennállását megerősítő, mind az azt gyengítő, megkérdőjelező bizonyítékokat át kell adnia a nyomozási bírónak, illetve ezen átadott iratok másolatát a gyanúsított, védő rendelkezésére kell bocsátani. Az egyik válaszadó ugyanakkor jelezte, hogy „jelenthethé azt is” a Be. 211. § (1a) szövege, hogy az előzetes letartóztatás ellen ható nyomozási iratokat nem kell átadniuk a védelemnek. Ahogy egy másik válaszadó kifejtette:

„A fenti jogszabályhely [a Be. 211. § (1a) bekezdése] szó szerinti értelmezéséből ugyan az következne, hogy a személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedést megalapozó általános és különös okokat gyengítő bizonyítékokat nem kell csatolni a terheltek és a védőnek, azonban a Be. 211. §-ának (1a) pontját nem lehet a magyar jogrendből kiragadva, elszigetelten értelmezni. Magyarország Alaptörvénye mindenki számára garantálja azt, hogy ügyeit a hatóságok részrehajlás nélkül, tisz-

tességes módon intézzék, illetőleg, hogy jogait és kötelezettségeit a bíróság tisztességes eljárásban bírálja el. Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény 16. §-a (1) bekezdésének b) pontja alapján az ügyész köteles biztosítani, hogy senkit törvénytellenesen ne vonjanak büntetőjogi felelősségre, ne fosszanak meg személyi szabadságától, senkit törvénytelen jogfosztás, korlátozás vagy zaklatás ne érjen. A Be. 28. §-a (1) bekezdésének második mondata értelmében az ügyész kötelessége, hogy mind a terheltet terhelő és mentő, mind a büntető felelősséget súlyosbító és enyhítő körülményeket az eljárás minden szakaszában figyelembe vegye. A fenti jogszabályok együttes értelmezése kizárja azt, hogy az ügyész az általános és különös okokat gyengítő bizonyítékokat ne csatolja a terheltnek és a védőnek.”

Egy harmadik ügyész a nyomozási bíró feladatával, szerepével is érvelt a válaszadás során:

„Amennyiben az ügyész a rendelkezésére bocsátott összes bizonyíték, adat, tény, mérlegelése alapján úgy foglal állást, hogy fennállnak a személyi szabadságot elvonó kényszerintézkedés általános feltétele és különös oka(i), akkor indítványt tesz és e mérlegelési tevékenysége körébe vont összes, tehát a kényszerintézkedés elrendelése/meghosszabbítása tárgyában tett indítványt megalapozó valamennyi iratot – mind a kényszerintézkedés feltételeinek fennállását megerősítő, mind az azt gyengítő, megkérdőjelező bizonyítékokat – át kell adnia a nyomozási bírónak, illetve ezen átadott iratok másolatát a gyanúsított, védő rendelkezésére kell bocsátani. A tisztességes eljárás jogállami követelményére figyelemmel ugyanis a gyanúsítottnak és a védőnek nem adható át kevesebb bizonyíték, mint amit az ügyész a bíróság rendelkezésére bocsát az előzetes letartóztatás elrendeléséről történő döntés érdekében. A nyomozási bíró csak így kerül abba a helyzetbe, hogy valamennyi, a nyomozás addigi szakaszában foganatosított nyomozási cselekmény eredményeként rendelkezésre álló összes bizonyíték, adat, tény mérlegelésével megalapozott döntést hozzon a kényszerintézkedés elrendelésére/meghosszabbítására irányuló ügyési indítvány tárgyában.”

A hat egyértelműen nemleges válasz mellett született két „középutasként” értékelhető válasz is: az egyik válaszadó szerint „ha az ilyen jellegű bizonyítéknak a kényszerintézkedés megítélése szempontjából relevanciája van, azt a nyomozási bíró és a védelem rendelkezésére kell bocsátani”, míg egy másik ügyész szerint „minden, az indítvány elbírálásához szükséges és releváns iratot megkap a bíró és a védelem”.

Két ügyész válaszolt igennel a feltett kérdésre, de azzal a fontos kiegészítéssel, hogy ha felmerülnek olyan bizonyítékok, amelyek akár megalapozott gyanút, akár a kényszerintézkedés különös okait megkérdőjelezik, akkor eleve nem kerül sor az előzetes letartóztatásra irányuló indítvány megtételére. (Az egyik, egyébként nemleges választ adó ügyész ezt annyiban árnyalta, hogy álláspontja szerint abban az esetben nem kerülhet sor az előzetes letartóztatás indítványozására, ha „az indítványt gyengítő bizonyítékok vannak túlsúlyban”.)

Az ügyészeket arról is kérdeztük, hogy milyen eljárási rendet követnek akkor, ha olyan irat átadására kellene sort keríteni az előzetes letartóztatás előtt, amelynek átadása állás-

pontjuk szerint a nyomozás érdekeit sértené. A válaszokból az rajzolódik ki, hogy az ügyészek folyamatosan keresik az egyensúlyt a nyomozás érdekeinek figyelembevételére és a fegyveregyenlőség elve érvényesülésének biztosítása között, és fontos szempont egy-egy irat átadása kapcsán, hogy az mindenképpen szükséges-e az indítvány megalapozásához.

Három ügyész nyilatkozott úgy a fenti kérdés kapcsán, hogy nem adják ki sem a védelem, sem a nyomozási bíró számára azokat a nyomozási iratokat, amelyeknek átadása a nyomozás érdekeit sértené. Az egyik válaszadó hozzátette, hogy e körben a nyomozó hatóság előterjesztésére támaszkodnak, amely indokoltan kifejti, miért sérti a nyomozás érdekeit az adott bizonyíték átadása, míg a más ügyészek által felügyelt ügyek esetében az eljáró ügyésszel történő konzultációt követően döntenek el, hogy az adott bizonyíték átadása sértheti-e a nyomozás érdekeit.

A válaszadók egy másik csoportja (négy ügyész) ilyen esetekben a többi bizonyítékot is figyelembe veszi annak eldöntése előtt, hogy átad-e egy adott iratot a védelemnek, és fontos szempont, hogy a többi bizonyíték kellő mértékben megalapozza-e az indítványt:

- *„Ilyen esetben olyan iratok kerülnek átadásra, amelyek kellően megalapozzák és alátámasztják az indítványt, ugyanakkor a nyomozás érdekeit legkevésbé veszélyeztetik.”*
- *„Csak kivételesen tartunk vissza iratot a védelem (és a bíróság) elől, amennyiben a megalapozott gyanú az érintett bizonyíték nélkül is biztonsággal alátámasztható, s a nyomozás érdekeit az adott irat kiadása jelentősen veszélyeztetné.”*
- *„Amennyiben a megalapozott gyanút több bizonyíték támasztja alá, ezek közül azoknak azt indítványt megalapozó iratoknak az átadására kerül sor, amelyek a nyomozás érdekeit a legkevésbé veszélyeztetik. Ha kizárólag olyan bizonyíték támasztja alá a megalapozott gyanút, amelynek átadása a nyomozás érdekeit sértené, megkíséreljük az érdeksérelem csökkentését (további tanúkihallgatásokkal, szembesítéssel). A nyomozás érdekeit egyértelműen veszélyeztető bizonyítékot rögzítő iratot nem adunk át. [...]”*
- *„Amennyiben a kényszerintézkedés feltételének fennállását több bizonyíték támasztja alá, akkor ezek közül azokat (ugyanazokat) bocsátom a nyomozási bírónak, terhelte, védő rendelkezésére, melyek kellően megalapozzák a kényszerintézkedés elrendelését/meghosszabbítását, de egyúttal nem (vagy kevésbé) veszélyeztetik a nyomozás érdekeit. Ha azonban a megalapozott gyanút kizárólag olyan bizonyíték támasztja alá, melynek a terhelte, védő részére történő átadása veszélyeztetné a nyomozás érdekét, akkor nincs mérlegelési lehetőség, mivel a Be. 211.§ (1a) bekezdése mérlegelést nem engedő intézkedési kötelezettségként írja elő az ügyész számára ugyanazon nyomozási iratok nyomozási bírónak, terhelte, védő részére történő átadását, melyekre az ügyész indítványt alapozza.”*

Egy válaszadó azt hangsúlyozta, hogy az ügyésznek „folyamatosan törekednie kell arra, hogy kiküszöbölje azokat a konkrét körülményeket, amelyek miatt a nyomozás érdekeit veszélyeztetheti egy bizonyíték terhelte által történő megismerése. Erre számtalan lehe-

tőség van: terhelő vallomást tett tanú védelmére szolgáló intézmények (személyi adatok zártan kezelése, tanúvédelem), a különös bánásmódot igénylő személyek védelmét szolgáló intézkedések, a nyomozó hatóság utasítása a még elvégzendő nyomozási cselekmények haladéktalan megtételére.” Ehhez kapcsolódóan egy másik válaszadó is azt emelte ki, hogy amennyiben a nyomozás érdekét sértő irat átadása „szükséges”, úgy azt az érintett személy (sértett, tanú) személyi adatait felismerhetetlenné téve adják át a védelemnek.

Egy ügyész válasza mutatta azt, hogy az iratátadási kötelezettség hatással lehet az ügyész által indítványozott kényszerintézkedés fajtájára is:

„[...] átadásra kerülnek a nyomozás érdekeit adott esetben sértő iratok is, amennyiben ez a nyomozás megghiúsulásával nem fenyeget. Abban az esetben, ha az irat átadása a nyomozás megghiúsulását eredményezhetné, úgy más kényszerintézkedés elrendelése iránt intézkedem.”

Az ügyészek válaszaiból tehát az szűrhető le, hogy többségük **törekszik arra, hogy széles körben biztosítsa az iratmegismerés lehetőségét a védelem számára, és az a jellemzőbb hozzáállás, hogy nem csupán a vád számára kedvező nyomozási iratokhoz fér hozzá a védelem.** A BHC-kutatásban ugyanakkor volt olyan rendőr, aki úgy vélte, ahány ügyészség, annyi szokás: van, aki teljes iratanyagot adat át, van, aki válogat az iratok között, és van, aki azt mondja, döntse el a rendőrség, mit adnak át.

Az átadott iratok elégségességének kérdését egy másik nézőpontból, az ügyvédek szempontjából is vizsgáltuk: nekik azt a kérdést tettük fel, hogy milyen arányban kapják meg az összes olyan nyomozási irat másolatát, amely szükséges ahhoz, hogy érdemben és hatékonyan tudjanak érvelni az előzetes letartóztatás elrendelése vagy meghosszabbítása ellen. Ahogy a táblázat mutatja, **az ügyvédek többsége úgy ítélte meg, hogy az ügyek többségében elégséges az átadott iratok köre.**

1. táblázat

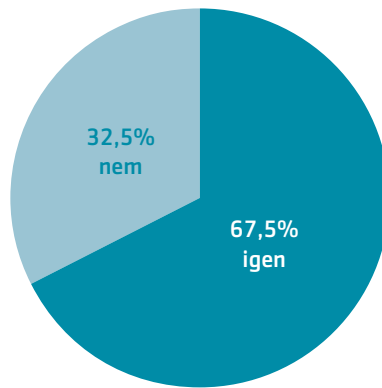
Milyen arányban kapja meg a védő az összes olyan nyomozási irat másolatát, amely szükséges ahhoz, hogy érdemben és hatékonyan tudjon érvelni az előzetes letartóztatás elrendelése vagy meghosszabbítása ellen?

	az összes esetben	az esetek több mint felében	az esetek felében	az esetek kevesebb mint felében	soha
előzetes letartóztatás elrendelése (N=17)	7	4	1	2	3
előzetes letartóztatás meghosszabbítása (N=15)	4	5	3	0	1

Bár mint a kutatás módszertanának bemutatásakor említettük, az iratkutatással érintett ügyeket nem lehet reprezentatív mintának tekinteni, megjegyzendő, hogy – az ügyvédek által kiválasztott – ügyek között szintén többségben voltak azok, amelyek esetében az ügyvédek úgy ítélték meg, hogy az előzetes letartóztatás elrendelése előtt megkapták azoknak az iratoknak a másolatát, amelyek szükségesek voltak ahhoz, hogy érvelni tudjanak az előzetes letartóztatás ellen (lásd az 1. ábrát).

1. ábra

Megkapta a védelem az összes olyan nyomozási irat másolatát, amely szükséges volt ahhoz, hogy érdemben és hatékonyan tudjon érvelni az előzetes letartóztatás elrendelése ellen? (% , N=40)

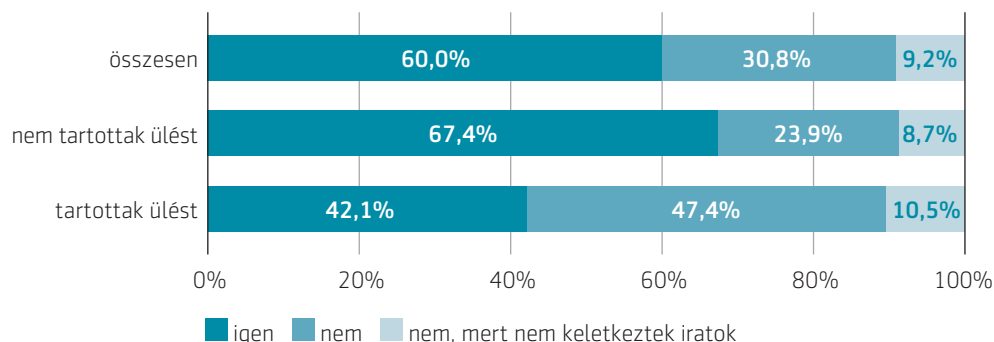

Az iratkutatással érintett ügyekben az előzetes letartóztatás elrendelésével kapcsolatos eredményekhez képest csak minimálisan volt alacsonyabb azoknak az előzetes letartóztatás meghosszabbításával kapcsolatos döntéseknek az aránya, amikor az ügyvédek úgy ítélték meg, hogy nem kapták meg az összes olyan nyomozási irat másolatát, amely szükséges volt ahhoz, hogy érdemben és hatékonyan tudjanak érvelni az előzetes letartóztatás meghosszabbítása ellen. Az azonban szembeűnő, hogy az ügyvédek úgy érzékelik: arányai-ban kevesebbszer kapják meg ezeket az iratokat abban az esetben, ha ülést tartanak az előzetes letartóztatás meghosszabbítása kapcsán.

2. ábra

Megkapta az összes olyan nyomozási irat másolatát, amely szükséges volt ahhoz, hogy érdemben és hatékonyan tudjon érvelni az előzetes letartóztatás meghosszabbítása ellen? – válaszok megoszlása aszerint, hogy tartottak-e ülést (% , N=65)

Az ügyészek és az ügyvédek mellett a bírákat is megkérdeztük arról, hogy meglátásuk szerint az, hogy a Be. 211. § (1a) bekezdése „az indítványt megalapozó nyomozási iratok” másolatának rendelkezésre bocsátását írja elő, felvet-e a gyakorlatban olyan problémát, hogy az ügyész az indítványt adott esetben gyengítő bizonyítékokat, nyomozási iratokat nem bocsátja a nyomozási bíró és a védelem rendelkezésére, és ha igen, miből derülhet ez ki.

Mindegyik megkérdezett bíró úgy nyilatkozott, hogy meglátásuk szerint a fenti probléma nem merül fel, és úgy vélik, **nem „válogat” az ügyészség az iratok között, érdemi információit nem tart vissza, és heten kifejezetten úgy vélték, hogy teljes nyomozati iratanyagot kapnak.** (Egyes válaszadók szerint utóbbi azt jelenti, hogy sokszor valóban minden dokumentumot lefénymásolnak, mert az egyszerűbb a nyomozó hatóság számára, és az olyan dokumentumokat is átadják – feleslegesen –, mint pl. a védő kirendeléséről szóló határozat, és a Be. 211. § új szövegének hatálybalépése után közvetlenül előfordulhatott az is, hogy ugyan egy tanú az adatainak a zárt kezelését kérte, de pl. a rendőri jelentés szövegéből kiderültek a személyes adatai.)

Többen úgy fogalmaztak, hogy nem érkezett még olyan jellegű panasz vagy jelzés felőlük a védelem részéről, hogy nem kaptak meg releváns iratokat, és olyan bíró is volt, aki kifejezetten úgy vélte, alapvetően a védelem feladata lenne ennek jelzése. (Utóbbival kapcsolatban kérdés azonban, hogy miként lehetne a védelem egyáltalán abban a helyzetben, hogy jelezze, hogy nem kapott meg iratokat, mikor arról hivatalos vagy biztos tudomása a védőnek és a terheltnak sem lesz.) Kiemelendő, hogy öt bíró is kifejezetten kitért e kérdés kapcsán arra, hogy valójában ők se tudhatják soha biztosan az iratátadáskor, hogy az ügyészségnek, illetve a nyomozó hatóságnak a birtokában van-e olyan további nyomozási irat, amely az indítványt gyengítené – ahogy egyikük fogalmazott, az ügyészség büntetlenül „megvezetheti” a bíróságot azzal, hogy nem ad át iratokat.

Az egyik budapesti bíró (az e tekintetben a teljes fővárost lefedő Budai Központi Kerületi Bíróság nyomozási bírói csoportjának tagja) jelezte erőteljes kifogásait az LÜ Emlékeztetővel kapcsolatban, amely a fegyveregyenlőséget a bíró és a gyanúsított viszonylatában kívánja érvényesíteni, úgy, hogy az ügyész mindeközben az ügy összes iratát ismeri. Értékelése szerint a Be. 211. § új szövegének hatálybalépését követően az ügyészek a Be. szövegére és az LÜ Emlékeztetőre alapozva Budapesten is „próbálkoztak” az átadott iratok körének szűkítésével, de a nyomozási bírók ragaszkodtak ahhoz, hogy a nyomozás összes iratát megismerhessék, aminek az lett az eredménye, hogy mind a védelem, mind a bíró megkap minden iratot. (Ezt a jelen kutatási jelentés megvitatására is szolgáló konferencián dr. Matusik Tamás, a Budai Központi Kerületi Bíróság nyomozási bírói csoportjának vezetője is megerősítette.) Az interjúalany megítélése szerint vidéken ugyanakkor a Be. 211. §-ának jelenlegi szövege azt eredményezi, hogy csak az indítványt megalapozó iratokat kapja meg mind a védelem, mind a bíró, amire a következő példát hozta: ha egy kocsmai verekedés kapcsán születik 30 olyan tanúvallomás, ami nem terhelő a gyanúsítottra nézve, és egy olyan, ami terhelő, akkor az utóbbi alapozza meg az indítványt, és csak azt fogják a védelem és a bíró rendelkezésére bocsátani. (Bár az ügyvédeknek jellemzően egy-egy megye tekintetében van tapasztalatuk, megjegyzendő, hogy négyen is megemlítették, hogy a fővárosban jobb a helyzet az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló indítványt alátámasztó nyomozási iratok rendelkezésre bocsátása kapcsán, három ügyvéd szerint pedig ez az előzetes letartóztatás meghosszabbítására is igaz.)

A konferencián a Budai Központi Kerületi Bíróság nyomozási bírói csoportjának vezetője elmondta: a gyakorlatban az ügyek legnagyobb részében nem él vissza az ügyészség a Be. szövege által biztosított „lehetőséggel”, az irányelv szellemében tevékenykednek, és a nyomozási iratok teljes körét kapja meg mind a védelem, mind a bíró. Álláspontja szerint általában sem nyomozástaktikai, sem más megfontolások nem indokolják, hogy ne adjon át az ügyészség egyes nyomozási iratokat a védelemnek és a bírónak, és csak nagyon kivételes esetekben fordul elő, hogy nem adnak át nyomozási iratokat a védelemnek – csupán két-három olyan ügyet tudott felidézni, amikor komolyabb probléma merült fel e tekintetben.

Több bíró is felhozta az interjúk során, hogy az, hogy nem teljes iratanyagot kapott a védelem és a nyomozási bíró, illetve hogy valamilyen nyomozási iratot nem kapott meg, vagy csak „késleltetve” kapott meg, az eljárás folyamatában később derülhet ki, leginkább akkor, ha egy olyan ügyben dönt az előzetes letartóztatás meghosszabbításáról a bíró, amelyben ő rendelte el az előzetes letartóztatást. Ilyen módon észlelhetik azt az előzetes letartóztatás meghosszabbítására irányuló indítványhoz csatolt iratok tanulmányozása közben, hogy volt olyan irat, amely már az előzetes letartóztatás elrendelése előtt az ügyészség rendelkezésére állt, de azt nem csatolták az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló indítványhoz. (Ezzel összefüggésben különböző gyakorlatokról számoltak be azokon a járásbíróságokon, ahol a nyomozási bírói feladatokat ellátó bírók egyben tárgyaló bírók is, és jellemzően ügyeleti rendszerben látják el a nyomozási bírói feladatokat. Van, ahol automatikusan mindig arra szignálják a hosszabbításokat a vádemelésig, aki elrendelte az előzetes letartóztatást, aminek egyik célja, hogy minél kevesebben legyenek kizárva az adott ügyből tárgyaló bíró-

ként, de azzal az előnnyel is jár, hogy egy bíró követi nyomon az ügyet, és nem kell újabb és újabb bíróknak megismerkedniük az ügygel és átnézni az iratokat. Egy másik járásbírószágon ellenben főszabály szerint nem az dönt az előzetes letartóztatás meghosszabbításáról, aki az elrendeléséről döntött, hanem az, akinek az ügyeleti idejére a meghosszabbító döntés esik, ami viszont az érintett interjúalany szerint olyan szempontból jó, hogy több bíró foglalkozik a kényszerintézkedések kérdésével az adott ügyben, és „több szem többet lát”).

Azt, hogy objektív mérce hiányában mennyire nehéz ennek a kérdéskörnek a megítélése az iratismertetés előtt, valamint azt, hogy a Be. szövegének értelmezésében, alkalmazásában milyen nagyok lehetnek a területi különbségek, jól mutatja két ügyvéd egymással homlokegyenest ellentétes észlelése. Míg egyikük szerint az utóbbi fél évben nőtt azoknak az ügyeknek az aránya, amelyekben az előzetes letartóztatás elrendelése előtt a teljes nyomozati iratanyagot megkapja a védelem, egy másik ügyvéd benyomása szerint a Be. 211. §-a módosított szövegének hatálybalépése után még „mindent” odaadtak a védelemnek, de az az új gyakorlat, hogy csak egy nagyon szűk metszetet adnak oda a nyomozási iratokból. Meglátása szerint 9-10 hónapja kezdett el arra hivatkozni az ügyészség, hogy egy bizonyos iratra nem alapítja az indítványt, így azt nem adják ki (pl. egy másik terhelt vallomása, ami a megalapozott gyanút megdönti, amiről a védő tud, mert ismeri a másik, érintett terhelt védőjét), és ez főleg a hosszabbításoknál jelentkezik problémaként. Két bíró ellenben úgy vélte, hogy csak a Be. 211. § új szövegének hatálybalépése utáni időszakban fordult elő olyan, hogy „kiválogatták” az ügyészek az iratokat.

Kérdés továbbá, hogy **a védelem és a nyomozási bíró azonos iratanyagot kap-e**. Az LÜ Emlékeztető 402.1.) pontja a következőket rögzíti ezzel kapcsolatban:

b) A tisztességes eljárás jogállami követelményéből kiindulva, a gyanúsított-nak és a védőnek nem adható át kevesebb bizonyíték, mint amit az ügyész a bíróság rendelkezésére bocsát az előzetes letartóztatás elrendeléséről történő döntés érdekében [...].

Arra a kérdésre, hogy a fenti rendelkezés érvényesül-e a gyakorlatban, leginkább a meginterjúvált ügyészeketől várhattunk választ, akik közül heten igennel feleltek a kérdésre. Egy nyolcadik ügyész azt a választ adta, hogy a bíró és a védelem nem kap minden esetben teljesen azonos iratot, aminek oka a személyi adatok zárt kezelésére vonatkozó szabály: a zártan kezelt személyi adatokba a bíróság ugyanis betekinthat, a terhelt és a védelem viszont nem.³¹ Két további ügyész az alábbiak szerint szintén úgy nyilatkozott, hogy a védelemnek és a bírónak átadott iratok köre nem azonos:

- „A bírónak átadott iratok a nyomozás során összegyűjtött valamennyi iratot, a gyanúsított-nak és a védőnek átadott iratok az adott gyanúsított-ra vonatkozó indítványt alátámasztó bizonyítékokat rögzítő iratokat tartalmazzák. A két irat nem minden

esetben azonos, azt a nyomozás stádiuma, a gyanúsítottak száma, a nyomozás érdekeinek szem előtt tartása befolyásolja.”

- *„Nem (pl. több terhelte esetén az őt nem érintő bizonyítékok, illetve olyan iratok, melyek álláspontom szerint nem minősülnek érdemében bizonyítéknak, így feljegyzések nyomozás elrendeléséről, korábbi határidő-hosszabbítások, szakértő-kirendelő határozatok, elküldött, de még nem teljesült megkeresések, stb.).”*

A BHC-kutatásban részt vevő egyik rendőr is úgy vélte, hogy abban nagyjából egységes a gyakorlat, hogy ugyanazt az iratanyagot kapja meg a védelem és a nyomozási bíró, de van ez alól is kivétel (van, hogy a bíró 3 adriányi anyagot kap meg, míg a védő egy 2 cm magas iratanyagot).

Az iratátadás konstrukciójából következik, hogy a védők, illetve a terheltek nem tudhatják biztosan, hogy a nekik átadott iratok köre hogyan viszonyul a nyomozási bíró által megkapott iratokhoz³² – ennek megfelelően kilenc ügyvéd adott olyan tartalmú választ, mely szerint nem lehetnek biztosak benne, nem tudják megítélni, nem derül ki számukra, hogy a bíróval megegyező iratanyagot kapnak-e, hiába kellene elvileg egyező iratanyagot kapniuk. Hat ügyvéd jelezte kifejezetten, hogy nem minden esetben azonos a bíró és a védelem iratanyaga. Ez a válaszaik szerint pl. a bírói döntés indokolásából derülhet ki számukra, vagy ha a nyomozási bíró egy általuk nem ismert bizonyítékra hivatkozik az ülésen, vagy egyszerűen az akta méretéből látják ezt, de egyikük azt is jelezte, hogy bár előfordul, hogy a bírónak több iratot adnak át, de az előzetes letartóztatás szempontjából releváns iratokat mindig átadják neki védőként. Egy másik ügyvéd úgy fogalmazott, hogy nem zárja ki, hogy az adott terhelte vonatkozó iratok tekintetében különbség legyen a védői és a bírói iratok között, míg egyetlen ügyvéd válaszolt úgy, hogy szerinte azonosak az általa és a bíró által kapott iratanyagok.

Ami ennél problematikusabb, hogy a bíró sem feltétlenül tudja, hogy a védelemnek és a neki megküldött iratanyag azonos-e, illetve hogy egyáltalán milyen iratanyagokat kapott meg a védelem. (Lásd erről részletesebben az átadás dokumentációjával kapcsolatos 4.5. fejezetet, valamint a nyomozási bíró szerepével kapcsolatos 4.6. fejezetet.) Hét bíró nyilatkozott ugyanis úgy, hogy nem tudja megállapítani, hogy azonos iratanyagot kap-e, illetve hogy nem ellenőrzi se a bíró, se más, hogy azonos iratanyagot kapott-e a védelem és a nyomozási bíró. (Megjegyzendő, hogy pl. tételes iratjegyzék hiányában – ami, mint a későbbiekben szólunk róla, gyakran hiányzik – a nyomozási bíró számára ráadásul ennek ellenőrzése igen nagy munkaterhet jelentene.) Több bíró utalt arra, hogy e körben a védők jelzéseire támaszkodhat, illetve volt, aki elmondta: akkor ellenőrzi a védelem által megkapott iratok körét, ha valami „gyanúsít” tapasztal az ülés során – a fenti rendelkezés kikényszerítése így leginkább a védő és a bíró megérzéseire van bízva. A Budai Központi Kerületi Bíróság nyomozási bírói csoportjának vezetője a konferencián ezzel kapcsolatban jelezte: a fővárosban az iratjegyzék alapján a nyomozási bíró látja azt, hogy mit kapott meg a védő és mit kapott meg a bíró, és az ügyeknek a nagyon nagy részében ugyanazt, ami pedig az iratok teljes köre. Három meginterjúvolt bíró is úgy nyilatkozott emellett, hogy mindig vagy 90%-ban azonos iratokat kap a védelem és a bíró.

Két bíró említette, hogy olyan előfordult a praxisában, hogy a nyomozási bíró valóban több iratot kapott meg, mint a védelem, de ez csak „fizikai” többletet jelentett: az ügyész nem egyoldalúan szelektált, csupán „nem releváns” iratok hiányoztak a védelemnek átadott iratok közül, vagyis olyan iratokat nem adtak át a védelemnek, amelyek az indítvány elbírálása szempontjából nem bírtak jelentőséggel. Válaszaik szerint például a rendőri jelentéseket, megkereséseket, vagy például az arról szóló feljegyzést, hogy nem tudott a nyomozó hatóság elérni egy tanút, nem kapja meg a védelem, de ezek nem jelentenek a bírónak plusz információt az indítvány elbírálása szempontjából, tehát a védő ugyanolyan helyzetben lesz az indítvány elbírálása tekintetében, mint a bíróság.

Három ügyész tért ki arra, hogy míg a többterheltes ügyekben a bíró az összes gyanúsított előzetes letartóztatását megalapozó iratokat megkapja, addig az egyes gyanúsítottak a többi gyanúsított előzetes letartóztatását megalapozó iratokat nem kapják meg – kivéve például, ha a gyanúsított-társuk terhelő vallomást tett rájuk. Ez a Be.-vel összhangban levő gyakorlat.

A 11-ből hat bíró interjúalany nyilatkozott úgy, hogy egyáltalán nem fordult még elő azokban az ügyekben, amelyekben ő döntött az előzetes letartóztatásról, hogy **egyáltalán nem bocsátották a terhelt vagy a védő rendelkezésére a nyomozási iratokat**, illetve hogy ilyen jelzés vagy panasz még nem érkezett hozzá a védelem részéről. (Egyikőjük szerint csak a Be. 211. § új szövegének hatálybalépése után közvetlenül fordult ilyen elő.) További négy bíró csak egy-egy ilyen esetet tudott felidézni, ezek közül az egyikben ráadásul a bíró értékelése szerint mindent megtettek a hatóságok, hogy eljuttassák a védőnek az iratokat (például felkeresték az irodáját), de sikertelenül. Egy bíró fogalmazott úgy, hogy 2016-ban már nagyon kevés ilyen eset fordult elő.

Az ügyvédek többsége, 11 ügyvéd úgy nyilatkozott, hogy nem fordult még elő olyan, hogy ő vagy a védelem egyáltalán nem kapott nyomozási iratokat az előzetes letartóztatás elrendelése előtt – egyikük jelezte, hogy az viszont előfordult már, hogy az ügyészi indítványt nem kapta meg az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülés előtt. (Ahogyan ugyanis arról a későbbiekben szó lesz, az ügyészi indítvány és a nyomozási iratok átadása elválhat egymástól.) Két további ügyvéd válaszolt úgy, hogy egy-egy ilyen ügye volt csak (egyiküknek az ülésen adták oda a nyomozási iratok másolatát, másuk pedig egy régebbi, 2014-es ügyre utalt). A 17-ből négy ügyvéd nyilatkozott úgy, hogy előfordult már, hogy egyáltalán nem kapott iratanyagot az előzetes letartóztatás elrendelésével kapcsolatos ülés előtt, ami egyértelműen ellentétes a Be. szövegével.

Ami az előzetes letartóztatás meghosszabbítását illeti, a 2015 végén lezajlott JUSTICIA-kutatásban az interjúalanyok még beszámoltak arról a Be. 211. §-ával egyértelműen ellenétes gyakorlatról, hogy egyes ügyészségek a Be. 2015. július 1-jével hatályba lépett módosítása ellenére az előzetes letartóztatás meghosszabbítására irányuló indítványhoz az előző döntés óta keletkezett iratokat nem csatolják. Ezt a gyakorlatot mind egy fővárosi, mind egy nem fővárosi ügyvéd jelezte. Egy harmadik ügyvéd arról tájékoztatta a Magyar

Helsinki Bizottságot, hogy az egyik járási ügyészség azzal az indokolással nem csatolta az előzetes letartóztatás meghosszabbítására irányuló indítványához az előző döntés óta keletkezett iratokat, hogy jogértelmezése szerint csak akkor kell nyomozati iratokat csatolni az indítványhoz, ha az indítvány a korábbtól eltérő okokra hivatkozva kéri az előzetes letartóztatás meghosszabbítását. (Az ügyben Legfőbb Ügyészség is vizsgálódott, alátámasztva az ügyvéd bejelentését, és megállapította, hogy ez a gyakorlat nem felel meg a Be.-nek.)³³ Pozitívum, hogy jelen kutatásban az utóbbihoz hasonló jelzés már nem érkezett az ügyvédek részéről.

A válaszok viszont a jelen kutatásban is azt mutatták, hogy **az ügyvédek rosszabbnak ítélik az iratok átadásának gyakorlatát az előzetes letartóztatás meghosszabbítása kapcsán**: a 17-ből kilenc ügyvéd válaszolt úgy, hogy előfordul, hogy nem kapja meg az előzetes letartóztatás meghosszabbítása előtt a nyomozási iratok másolatát, és hét ügyvéd nyilatkozott csak úgy, hogy nem fordult még elő, hogy egyáltalán nem kapott iratanyagot az előzetes letartóztatás meghosszabbítása előtt. Egy ügyvéd válaszolt úgy, hogy csak abban esetben nem adnak át neki iratokat, ha nincs mit átadniuk, mert nem történt az ügyben nyomozási cselekmény.

Kérdés, hogy – különösen ebben az esetben, ha a nyomozási bíró nem tart ülést az előzetes letartóztatás meghosszabbítása tárgyában – egyáltalán **kiderül-e az ügyvéd számára, hogy azért nem kapott nyomozási iratokat, mert nem történtek nyomozati cselekmények az előzetes letartóztatással kapcsolatos előző döntés óta**. (Nem e tanulmány tárgya, de meg kell említenünk, hogy az egyébként kifejezetten aggályos lehet, ha a terheltet úgy tartják előzetes letartóztatásban, hogy közben nem folyik a nyomozás – ez ugyanis ellentétes a soronkívüliség követelményével, vagyis azzal az elvárással, hogy a fogva tartott terheltek esetében az eljárást időben és különös gondossággal folytassák le.³⁴) Pozitívum, hogy az LÜ Emlékeztető kiegészített, hatályos szövege már tartalmaz erre nézve iránymutatást:

- i) [...] Amennyiben az iratokat az ügyész küldi meg az érintetteknek, erre vonatkozóan a házi iratban konkrét, a kézbesített iratokat felsoroló kiadói utasítást kell adnia. Ellenkező esetben az ügyészi indítványnak azt a közlést kell tartalmaznia, hogy a nyomozás során az indítványban foglaltakat megalapozó újabb irat nem keletkezett. [...]

Az iratkutatás során ennek megfelelően több olyan ügyészi indítvánnyal is találkoztunk, amely kifejezetten tartalmazott arra vonatkozó utalást, hogy azért nem adnak át a védelemnek nyomozási iratokat, mert nem keletkeztek nyomozási iratok, például az alábbi formában:

- „A legutóbbi [az előzetes letartóztatást meghosszabbító] döntést követően a már fennálló bizonyítékokon felül újabb, érdemi bizonyíték nem keletkezett, ezért a gyanúsítottak és a védőjük részére iratmegküldésre nem került sor.”
- „[...] gyanúsítottak, továbbá meghatalmazott védőjének, [...] ügyvédnek az indítványomat kézbesítettem. Az előzetes letartóztatás tárgyában hozott legutóbbi döntés óta az [...] gyanúsítottat érintő védelmi indítványnak megfelelő szembesítés szervezése van folyamatban, de új nyomozati irat nem keletkezett.”

Volt olyan ügyészi indítvány is, amelyből – a Be. szövege által biztosított lehetőségeket kihasználva – csak annyit tudhatott meg biztosan a védő, hogy olyan nyomozási irat nem keletkezett, amely az előzetes letartóztatás meghosszabbításának indokául szolgálhat – ami nem jelenti azt, hogy semmilyen nyomozási irat nem keletkezett:

- „[...] a gyanúsítottak előzetes letartóztatását követően olyan nyomozati cselekmények nem történtek, amelyek az előzetes letartóztatás meghosszabbítás indokai lennének, és amelyekről a terhelteknek nincs tudomása, ezért a gyanúsítottaknak és védőiknek az indítványon kívül más iratot nem küldtem.”

Más ügyészi indítványokban pedig arra találtunk példát, hogyan dokumentálja az ügyész, ha azért nem ad át iratokat a védelemnek, mert azokat a védelem a nyomozás „folyamatában” – vélhetően az általános iratmegismerési szabályokra támaszkodva – már megismerte:

- „Mivel az ügyben a nyomozási iratok megismerése megtörtént és a keletkezett iratok másolatának átadására már korábban sor került, így további érdemi iratmásolatoknak a gyanúsítottak és védők részére történő megküldése iránt nem intézkedtem.”
- „A gyanúsítottak és védőik részére a nyomozás folyamatában átadásra kerültek a gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyvek, szembesítési jegyzőkönyvek, szakértői vélemények, így ezen előzetes hosszabbítás[ra] irányuló előterjesztés alkalmával további bizonyítékok nem kerültek a részükre megküldésre.”

Az előzetes letartóztatás meghosszabbításával összefüggésben két bíró is felhívta a figyelmet arra a problémára, hogy az előzetes letartóztatás meghosszabbítására irányuló indítványok esetében előfordul, hogy **a rendőri előterjesztés megtétele és a bírói döntés meghozatala között** (a kettő között akár két hét is eltelhet) **további nyomozati cselekmények** történnek, amelyekről a rendőrség már nem tájékoztatja az ügyészt, és így az azokhoz kapcsolódó nyomozási iratokat sem kapja meg a védelem és a bíró. A Budai Központi Kerületi Bíróság nyomozási bírói csoportjának vezetője szerint ez valóban előfordul, de nagyon ritkán, így az álláspontja szerint nem rendszerszintű probléma. Az egyik nyomozási bíró úgy nyilatkozott, hogy ha van olyan adat, amiből arra következtet, hogy valamilyen nyomozási cselekményre sor kellett kerüljön az előterjesztés megtételét követően (pl. mert változott a gyanúsítás, ami miatt szükségessé vált szakértői vélemény beszerzése, vagy beismerte valamilyen további cselekmény elkövetését is a terhelt), akkor rákérdez az ügyésznél (vagy ha sürgős, közvetlenül a rendőrségen), hogy született-e további nyomozási irat, és azt bekéri – ilyen helyzet a megítélése szerint viszonylag sokszor áll elő.

Az ügyvédek arról is kérdeztük, hogy tapasztalataik szerint **befolyásolja-e** az iratmegismerés ügyészség által „engedélyezett” terjedelmét, **hogy milyen bűncselekmény miatt folyik az eljárás, hogy hány terheltje van az ügynek, vagy a büntetőeljárással kapcsolatos más szempontok vagy tényezők.** E kérdésünknek az is oka volt, hogy például a JUSTICIA-kutatásban az egyik rendőr felhívta arra a figyelmet, hogy meglátása szerint a helyi rendőrkapitányságok szintjén nem jellemző, hogy szelektálni kellene a nyomozási iratok között, mielőtt átadják azokat az ügyészségnek, de pl. a megyei rendőrkapitányságokon már „jobban oda kell figyelni” erre, hiszen ott „fajsúlyosabb” ügyek vannak.

Ezt erősítették meg az ügyvédek válaszaik is: nyolc ügyvéd válaszolt úgy, hogy meglátása szerint az ügy típusa, tárgyi súlya, bonyolultsága befolyásolja a megismerhető nyomozási iratok körét, de nem csupán azért, mert például egy nagyobb, gazdasági jellegű bűncselekmény esetében a nyomozás érdekeire figyelemmel nem adják ki a hangfelvételeket vagy a titkos adatszerzés eredményét, vagy mert például a bünszervezeti elkövetés esetében igyekeznek „elzárni” a terhelttől a terhelttársakkal kapcsolatos információkat. Három ügyvéd is említette, hogy egy bonyolultabb ügyben önmagában az iratok mennyisége eredményezheti azt, hogy arányaiban kevesebb iratot kap a védelem, mert a hatóságok így próbálják csökkenteni az adott ügygel járó adminisztrációs terheket, és minél nagyobb az ügy terjedelme, annál „nehézkesebben” jár el az ügyészség és a nyomozó hatóság. Volt olyan ügyvéd is, aki úgy vélte: minél nagyobb a szóban forgó bűncselekmény tárgyi súlya, annál inkább odafigyelnek a hatóságok a tájékoztatáshoz való jog betartására, ahogy azokban az ügyekben is, amelyek iránt nagy a társadalmi „érdeklődés”. A JUSTICIA-kutatásban részt vevő egyik ügyvéd pedig egy olyan esetet hozott fel, amikor a gyanúsításban szereplő öt cselekményből csak egyvel kapcsolatban támasztották alá az előzetes letartóztatás szükségességét, és ez „épp elég muníció” volt az ügyészségnek az előzetes letartóztatáshoz, miközben a védelem számára az nem derült ki, hogy a többi cselekmény kapcsán milyen bizonyítékok állnak az ügyészség rendelkezésére.

A bírák közül volt, aki úgy vélte, hogy szervezett elkövetés esetén, és például kábítószer-terjesztéssel, kábítószer-kereskedelemmel kapcsolatos ügyekben merülhet fel jellemzően, hogy nem kap meg egyes nyomozási iratokat a védelem. A konferencián dr. Matusik Tamás, a Budai Központi Kerületi Bíróság nyomozási bírói csoportjának vezetője részéről elhangzott, hogy a legtöbb „egyszerű” ügyben viszont nem merül fel probléma az iratátadással kapcsolatban.

A befolyásoló tényezők között említették az ügyvédek továbbá a nyomozástaktikai megfontolásokat: egyikük szerint az befolyásolja a megismerhető iratok körét, hogy mennyire „erős” az ügyészség pozíciója – ha van esélye a védelemnek, akkor inkább visszatartanak iratot. Szintén befolyásoló tényezőként említették az ügyész személyét, a terhelt személyét (pl. hogy „rossz a terhelt híre”, „alvilági figura”, az egyik ügyvéd szerint pedig a roma terhelték esetében jobban sérül a tájékoztatáshoz való jog), illetve azt is, hogy jó-e a védő viszonya a nyomozó hatósággal, illetve az ügyészséggel, támaszkodhat-e a személyes ismeretségre.

Rendkívül sokszínű volt **azoknak a nyomozási iratoknak a köre, amelyeket** az ügyvédekkel készített interjúk szerint „tipikusan” **nem adnak át a védelemnek**, illetve amelyeket az egyes, iratkutatással érintett ügyekben annak ellenére nem kaptak meg az ügyvédek, hogy – például az iratismertetés, illetve az eljárásban később történtek alapján – úgy ítélték meg, hogy az adott ügyben az irat releváns lett volna, vagyis szükséges lett volna ahhoz, hogy érdemben és hatékonyan tudjanak érvelni az előzetes letartóztatás elrendelése vagy meghosszabbítása ellen. Sok interjúban és sok ügy kapcsán jelezték az ügyvédek, hogy nem kapták meg a terhelttárs vagy terhelttársak releváns, az ügy érdemét érintő vallomásait. Az egyik ilyen ügyben az egyébként kényszerintézkedés hatálya alatt nem álló terhelttárs vallomása az ügyvéd értékelése szerint „megrengette volna” a megalapozott gyanút, de az ügyvéd nem tudott rá hivatkozni, mert „hivatalosan” nem volt róla tudomása, egy másik védőtől kapta meg a vallomást. (Ezzel kapcsolatban dr. Bánáti János, a Magyar Ügyvédi Kamara elnöke a konferencián jelezte: a védők egymás között szabadon kommunikálhatnak, és egy ilyen helyzetben az ügyvédnek kötelezettsége föltárni egy ilyen információt az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülésen, és indítványoznia a vallomás haladéktalan beszerzését.) A terhelttársak vallomásainak visszatartása kapcsán felmerült az is, hogy ez olyan szempontból is kihat a védelem helyzetére, hogy e vallomások hiányában nem lehet az összefüggéseket vagy azok hiányát megállapítani, feltárni, hiába érintené ez az ügy érdemét. A JUSTICIA-kutatásban részt vevő ügyvédek válaszaik szintén azt mutatták, hogy a hatóságok megszurik többek között a vallomásokat, pl. ugyanannak a terhelttársnak csak egyes vallomásait adják oda. Több bíró is szót ejtett arról, hogy több terhelte esetén a terheltek nem feltétlen ugyanazokat a nyomozási iratokat kapják meg, mert a Be. csak az adott terhelte előzetes letartóztatását, illetve az arra vonatkozó indítványt megalapozó nyomozási iratok átadását írja elő. A fentieknek strukturális okai is vannak: dr. Bánáti János a konferencián kitért arra, hogy a Be. alapvetően az „egy vádlott, egy cselekmény” modellre épít, és nagyon nehézkesen kezeli, amikor több terhelte van az eljárásban.

Szerepeltek emellett a meg nem kapott iratok között tanúvallomások, titkos adatszerzésből vagy titkos információgyűjtésből származó adatok, szakvélemények, híváslista és híváslista-elemzés, rendőri jelentések és megkeresések, fényképfelvételek (pl. a helyszíni szemlén rögzítettek), videofelvételek (pl. az elfogásról, amelynek a körülményei relevánsak lehetnek), illetve a szemle, házkutatás, vagy lefoglalás jegyzőkönyvei, és a banki tranzakciók iratanyagai.

A JUSTICIA-kutatásban a rendőrök úgy nyilatkoztak, hogy az operatív eszközök alkalmazása esetén merülhet fel, hogy az azzal kapcsolatos iratokat nem adják át a védelemnek. A jelen kutatásban három bíró is úgy vélte, hogy a titkos adatszerzés, illetve a titkos információgyűjtés anyagai, a „lehallgatási anyagok” kapcsán merül fel, hogy azokat nem adják át a védelemnek és a nyomozási bírónak sem.

A fenti, meglehetősen sokszínű listából meglátásunk szerint az szűrhető le, hogy a **terhelttársi vallomások és a titkos adatszerzés, illetve információgyűjtés adatai** azok, amelyek esetében nagyobb esélye van annak, hogy azokat a védelem nem kapja meg az előzetes letartóztatás elrendelése, illetve meghosszabbítása előtt, de további tendenciákat nem muta-

tott e tekintetben a kutatás. Megjegyzendő, hogy a tanúk zártan kezelt adataihoz azonban a tanúvallomások átadása esetén sem férhet hozzá a védelem, és a JUSTICIA-kutatásban interjú adó rendőrök nyilatkozatai szerint abban az esetben, ha a tanú kéri a neve és adatai zártan kezelését, de valamelyik iratból egyértelműen azonosítani lehetne a tanút a körülmények és az elmondottak alapján, akkor azt az iratot nem adják át a védelemnek.

Adódik a kérdés, hogy **milyen lehetőségei vannak a védőnek abban az esetben, ha úgy gondolja, hogy az ügyiratban lehet még olyan bizonyíték, illetve nyomozási irat, amely az előzetes letartóztatás elrendelése vagy meghosszabbítása szempontjából relevanciával bírhat**, de nem kapott belőle másolatot. (Nem szabad elfelejteni, hogy a védelem lehetőségeit e tekintetben már önmagában az jelentősen leszűkíti, hogy nem lehet biztos vagy hivatalos tudomása arról, hogy a hatóságok rendelkezésére állnak-e egyáltalán további iratok.) Az ügyvédekkel készült interjúk és az iratkutatás tapasztalatai alapján a védők alapvetően négy úton próbálják elérni, hogy hozzáférhessenek az iratokhoz:

- Az egyik, kézenfekvő megoldás, hogy ha az előzetes letartóztatás kapcsán ülést tart a nyomozási bíró, akkor a védő ott jelzi az átadott iratok körével, illetve az iratok át nem adásával kapcsolatos aggályait, kifogásait. Az ügyvédek többféle reakcióról számoltak be a nyomozási bírók részéről: volt, amikor a bíró szünetet rendelt el, és az ügyésznek oda kellett hoznia a bíróságra a szünet alatt a hiányzó gyanúsított valomást, sőt olyan ügy is akadt, amikor nem hosszabbította meg egy ilyen „incidens” után az előzetes letartóztatást a nyomozási bíró. Más ügyvédek arról számoltak be, hogy hiába vetették jegyzőkönyvbe az ülésen kapcsolódó panaszait, ennek nem volt hatása a bíró döntésére. (Ettől elkülönülő kérdés, hogy mi történik, ha teljes mértékben elmarad az iratok átadása az ülés előtt, bár a hatóságoknak rendelkezésére állnak iratok – erről a nyomozási bíró szerepét tárgyaló 4.6. fejezetben írunk bővebben.) Ez az út nyilván nem járható viszont akkor, ha nem tart ülést a nyomozási bíró az előzetes letartóztatás meghosszabbítása kapcsán, mert mire írásban jelezni tudja a védő az iratok hiányát, addigra már döntött a bíró az előzetes letartóztatásról.
- Több ügyvéd úgy nyilatkozott, hogy ilyen esetekben panasszal él, ezek a panaszok azonban jellemzően nem sikeresek, azokat rendszerint elutasítják, és így az ügyvédek nem tartják hatékony jogorvoslati eszköznek a panaszt.
- Két ügyvéd jelezte, hogy az érintett ügyekben az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntés elleni fellebbezésben (is) szóvá tették az iratátadással kapcsolatos problémákat. Egyikük az előzetes letartóztatást elrendelő döntés elleni fellebbezésében is kifogásolta, hogy a gyanúsított nem kapta meg az iratokat, és bár a másodfokú bíróság megszüntette a terhelt előzetes letartóztatását, a fellebbezésnek e részére nem tért ki, és a másik ügyvéd szerint sem foglalkozott a döntésében a jelzett problémával a másodfokú bíróság.
- A negyedik út, hogy külön kéri az ügyvéd az iratokhoz való hozzáférés biztosítását az ügyészségtől, vagy akár a nyomozó hatóságtól. Két ügyvéd is arról számolt be, hogy ezekben az esetekben „áttérnek” az általános iratmegismerési szabályok szerinti

iratmegismerésre, vagyis a Be. 70/B. § alapján iratmásolatot kérnek a nyomozás iratairól – amit azonban a nyomozás érdekeire hivatkozással meg tudnak tagadni. (Erről bővebben lásd az 5. fejezetet.)

A fentiekből arra lehet következtetni, hogy **az ügyvédeknek nem áll rendelkezésükre igazán hatékony jogorvoslat arra az esetre, ha nem kapják meg a nyomozási iratok másolatát** – ahogy az egyik ügyvéd fogalmazott, nincs igazi fegyver a kezükben –, és nagyban függ a nyomozási bíró attitűdjétől és szerepfelfogásától, hogy mi a következménye annak, ha neki jelzi kifogásait a védő. (A nyomozási bíró szerepével a nyomozási iratok átadása kapcsán a 4.6. fejezetben részletesen foglalkozunk majd.)

Összefoglalva: úgy véljük, a fenti eredmények azt jelzik, hogy az átadott nyomozási iratok köre szélesebb és a gyakorlat kedvezőbb, mint amelyet a Be. 211. § (1a) bekezdésének szövege előrevetített, de a jogszabályszöveg ettől függetlenül továbbra is magában hordozza annak erőteljes veszélyét, hogy a védelem nem kap meg minden, a fogva tartás jogszerűsége felülvizsgálatának eredményes kezdeményezéséhez szükséges anyagot. Kifejezetten aggályos továbbá, hogy a jelenlegi jogszabályszöveg lehetővé teszi, hogy csak a „vád” oldala rendelkezzen teljes tudással a rendelkezésre álló nyomozási iratok körét illetően, illetve hozzáféréssel azokhoz, az előzetes letartóztatásról döntő bíróság pedig nem.

JAVASLATOK

- ▶ Az irányelv 7. cikkének való megfelelés érdekében módosítsák oly módon a Be. 211. §-át, hogy ne csak az előzetes letartóztatásra irányuló indítványt megalapozó nyomozási iratokat legyen köteles a hatóság megküldeni a védelemnek, hanem minden, az adott ügygel kapcsolatos dokumentumot, amely nélkülözhetetlen a fogva tartás jogszerűsége felülvizsgálatának eredményes kezdeményezéséhez, releváns az előzetes letartóztatás szempontjából.
- ▶ Az ügyészség biztosítsa – a jogszabály esetleges módosulásától függetlenül –, hogy az eljáró ügyészek egységesen úgy értelmezzék a Be. 211. §-át, hogy a nyomozási iratok közül minden olyan iratot át kell adniuk a védelemnek az előzetes letartóztatásra irányuló indítványaikhoz kapcsoltnak, amely nélkülözhetetlen a fogva tartás jogszerűsége felülvizsgálatának eredményes kezdeményezéséhez, ide értve azokat is, amelyek az előzetes letartóztatás szükségessége ellen hatnak.
- ▶ Módosítsák oly módon a Be. szabályait, hogy a nyomozási bírói feladatokat ellátó, az előzetes letartóztatásról döntő bíró minden nyomozási iratot megkapjon, amely a nyomozó hatóság, illetve az ügyész rendelkezésére áll. Ezzel összefüggésben a nyomozási iratok a bírónak való átadásakor az ügyészség tájékoztassa a nyomozási bírót arról, hogy melyek azok a nyomozási iratok, amelyeket a védelemnek nem adtak át.

- ▶ Rendezzék azt a problémát, hogy az előzetes letartóztatásra irányuló rendőri előterjesztés megtétele és az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntés között további nyomozati cselekmények történhetnek, amelyekről se a védelem, se a bíró nem értesül (pl. annak előírásával, hogy ilyen esetekben soron kívül át kell adni a védelemnek és a bírónak az így keletkezett nyomozási iratok másolatát).

4.2. A „nyomozási irat” jelentése és az alkalmazott adathordozók

Az irányelv preambuluma (30) bekezdése alapján az ügy „anyagai”, illetve a „hatóságok birtokában lévő dokumentumok” alatt az irányelv 7. cikk (1) bekezdése vonatkozásában nem csupán az iratokat, hanem adott esetben fényképeket, valamint képi és hangfelvételeket is érteni kell, a Be. viszont szűken véve a „nyomozási iratok” rendelkezésre bocsátását írja elő. Ezzel összefüggésben a JUSTICIA-kutatás keretében végzett rendőri interjúk során felmerült az – az új büntetőeljárási törvény egyik előkészítő munkaanyagában is jelzett – probléma, hogy **a Be. 211. §-ában foglalt szabály** „a nyomozás iratmásolatának átadását, és nem az iratok/adatok megismerésének biztosítását írja elő”, vagyis „a nyomozás irataira koncentrálni, ugyanakkor **egyes esetekben a rendelkezésre álló, nem a nyomozás iratai között kezelt bizonyítási eszközök megismerését nem teszi lehetővé**”.³⁵

További probléma, hogy – amint a hivatkozott munkaanyag is rámutat – **a Be. jelenlegi megoldása kizárja annak a lehetőségét is, „hogy az eljáró hatóság – az érintettek kérelmére, velük együttműködve –” a másolatkiadástól eltérő módon biztosítsa az adatok/iratok érdemi megismerését.** (Ez annak fényében is indokolt lenne, hogy a nem a Be. 211. §-a alá eső iratátadás esetében a törvény lehetővé teszi az iratmásolatok elektronikus úton vagy elektronikus adathordozón való átadását.³⁶)

Mindezek okán arról is kérdeztük az ügyvédeket, hogy az előzetes letartóztatásra irányuló indítványt megalapozó nyomozási iratokat milyen formában adják át nekik.

- Az előzetes letartóztatás elrendelése kapcsán 15 ügyvéd nyilatkozott úgy, hogy papír alapon kapják meg a nyomozási iratok másolatát (közülük egy néha e-mailen is), két ügyvéd pedig úgy nyilatkozott, hogy ez terjedelemtől függő: ha bonyolult, nagyobb ügyről van szó, akkor CD-n kapják meg a nyomozási iratok másolatát.
- Az előzetes letartóztatás meghosszabbítása kapcsán 13 ügyvéd nyilatkozott úgy, hogy mindig vagy jellemzően papír alapon kapja meg a nyomozási iratok másolatát.

Itt már több ügyvéd említette, hogy előfordul, hogy e-mailben, CD-n, DVD-n kapja meg a nyomozási iratokat – van, aki szerint ez a nyomozási iratok mennyiségétől vagy például attól függ, hogy sok-e a kép vagy van-e videofelvétel az anyagban, sőt olyan válasz is érkezett, hogy választása szerint kapja meg elektronikusan vagy papír alapon a védő a nyomozás iratait.

Az iratkutatással érintett ügyekben szintén egyértelmű túlsúlyban voltak azok az ügyek, illetve alkalmak, amikor az előzetes letartóztatás elrendelése és meghosszabbítása előtt papír alapon adták át a védőnek és a terheltnek a nyomozási iratok másolatát.

2. táblázat

Milyen formában bocsátották a védő és a terhelt rendelkezésre a nyomozási iratok másolatát az előzetes letartóztatás elrendelése előtt?

Védő	N	%	Terhelt	N	%
papír alapon	31	83,8	papír alapon	33	100,0
CD-n/DVD-n	2	5,4			
egyéb	4	10,8			
összesen	37	100,0	összesen	33	100,0

3. táblázat

Milyen formában bocsátották a védő rendelkezésére a nyomozási iratok másolatát az előzetes letartóztatás meghosszabbítása előtt?

Védő	N	%
papír alapon	38	74,5
egyéb	13	25,5
összesen	51	100,0

A fentiekből látszik, hogy a praktikum részben ugyan felülírta a Be. korlátozó rendelkezéseit, de az iratok átadása továbbra is **túlnyomórészt papír alapú**, ami azt is magával vonja, hogy a fényképfelvételeket, videofelvételeket, hangfelvételeket eredeti formájukban, elektronikusan sok esetben nem bocsátják a védők rendelkezésére.

- A fényképfelvételeket tíz ügyvéd szerint mindig papír alapon (fekete-fehérben vagy színesben) kinyomtatva bocsátják rendelkezésükre, ami nyilván nagyban csökkenti ezeknek a felvételeknek a hasznosságát, használhatóságát a védelem számára. (Ketten válaszoltak úgy, hogy mindig megkapják CD-n/DVD-n a fényképfelvételeket, egy ügyvéd meg szokta kapni azokat digitálisan, ha kéri, két ügyvéd szerint pedig változó a gyakorlat.)

- A videofelvételek rendelkezésre bocsátása kapcsán kevesebb ügyvédnek volt tapasztalata. A válaszadók közül négyen jelezték, hogy magát a videót nem kapják meg, csak a kikockázott változatot kinyomtatva, míg öten úgy nyilatkoztak, hogy a videofelvételekhez hozzáférnek digitális formában.
- A hangfelvételek kapcsán szintén csak kevés ügyvéd tudott nyilatkozni: közülük hatan úgy válaszoltak, hogy a hangfelvétel leiratát kapják meg, míg hárman úgy nyilatkoztak, hogy hozzáférnek a hangfájlhoz.

Hozzá kell tenni, hogy az elektronikus adathordozón való átadás is okozhat problémákat a védő számára: az iratkutatással érintett egyik ügyben például a védő az ülés előtt közvetlenül kapta meg DVD-n az alapos gyanút alátámasztó kép- és hangfelvételeket is, amelyek megtekintésére, meghallgatására persze esélye sem volt az ülést megelőzően. A konferencián a Budai Központi Kerületi Bíróság nyomozási bírói csoportjának vezetője jelezte: a felvétel átadásának elmaradása úgy orvosolható, hogy a felvételt az ülésen megtekintik.

A hozzáférés formája a terheltek esetében is nehézséget okozhat, de más előjellel: esetükben az elektronikus formában átadott iratok megismerése ütközhet akadályba. Tíz ügyvéd azt jelezte, hogy tapasztalataik szerint a terheltek nem férnek hozzá számítógéphez a büntetés-végrehajtási intézetben.

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának (BVOP) 2017. májusi tájékoztatása³⁷ szerint ellenben minden bv. intézetben rendelkezésre áll iratbetekintés céljára rendszerezett számítógép, amelyen biztosított a kiadott iratmásolatok megtekintése, beleértve a fénykép-, video- és hangfelvételeket is. A BVOP tájékoztatása szerint speciális elektronikus adatformátumok (pl. ritkán alkalmazott videoformátum, adatbázis, speciális szoftver) esetében „az eljáró hatósággal együttműködve oldja meg a bv. szervezet az iratbetekintés biztosítását”.

2017. május elején összesen 56 számítógép áll kifejezetten iratbetekintés céljából a büntetés-végrehajtás rendelkezésére a 4. táblázat szerinti bontásban, ami ahhoz képest, hogy 2016. december 31-én 3 622 fő volt előzetes letartóztatásban, igen alacsony számnak tűnhet. Azonban egyrészt nyilvánvalóan a költségvetési korlátokat is figyelembe kell venni, illetve azt is, hogy a bv. intézetek a táblázat harmadik oszlopában látható tájékoztatása szerint a fogvatartottak a legtöbb bv. intézetben csak igen ritkán veszik igénybe ezeket a számítógépeket, azok kihasználtsága alacsony.

4. táblázat

A büntetés-végrehajtási intézetekben a terheltek rendelkezésére álló számítógépek

Büntetés-végrehajtási intézet megnevezése	Iratbetekintő számítógép (db)	Használat gyakorisága
Állampusztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet	1	ritka, eseti
Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet	1	ritka, eseti
Balassagyarmati Fegyház és Börtön	1	ritka, eseti
Baranya Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet	1	ritka, eseti
Békés Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet	1	havonta
Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet	1	ritka, eseti
Budapesti Fegyház és Börtön	7	naponta
Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet	8	naponta
Győr-Moson-Sopron Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet	1	ritka, eseti
Hajdú-Bihar Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet	1	kéthavonta
Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet	1	ritka, eseti
Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet	1	ritka, eseti
Kalocsai Fegyház és Börtön	1	ritka, eseti
Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet	2	ritka, eseti
Márianosztrai Fegyház és Börtön	1	ritka, eseti
Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet	3	ritka, eseti
Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön	1	ritka, eseti
Somogy Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet	1	nincs
Sopronköhida Fegyház és Börtön	5	3 fő/hét
Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet	1	ritka, eseti
Szegedi Fegyház és Börtön	3	ritka, eseti
Szombathelyi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet	4	heti
Tiszalöki Országos Büntetés-végrehajtási Intézet	1	nincs
Tolna Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet	1	ritka, eseti
Tököli Büntetés-végrehajtási Intézet + Fiataikorúak Büntetés-végrehajtási Intézete	1	ritka, eseti
Váci Fegyház és Börtön	1	havi 2–3 alkalom
Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet	1	kéthavonta
Zala Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet	1	ritka, eseti
Büntetés-végrehajtás Központi Kórház	1	nincs
Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet	2	ritka, eseti
összesen:	56	

Az Országos Rendőr-főkapitányság ezzel összefüggésben 2017. május elején azt a tájékoztatást adta, hogy „az elmúlt években a rendőrségi fogdáknak az átlagos fogvatartási idő nem haladta meg a 40 órát, ebből következően a folyamatban lévő büntetőeljárás során a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság által elektronikus eszközön átadott iratokba vagy kiadott másolatba történő betekintés igénye jellemzően nem fordult elő. Erre figyelemmel a rendőrségi fogdák esetében kifejezetten az elektronikus iratok megismerésének biztosításával összefüggésben nem merült fel informatikai fejlesztés igénye. Esetlegesen felmerülő kivételes egyedi igény esetén a fogdaszolgálatot ellátó állomány – az őrzésbiztonság maximális fenntartása mellett – biztosítja a terhelt számára az iratbetekintéshez szükséges feltételeket.”³⁸

A papír alapú átadás emellett az LÜ Emlékeztető 402.1.) pontja értelmében leginkább a rendőrségre ró fénymásolási feladatokat:

- e) Noha a kényszerintézkedés indítványozásáról az ügyész dönt, a *nyomozó hatóságok vezetőit fel kell hívni* arra, hogy az előzetes letartóztatásra irányuló rendőri előterjesztés és a nyomozati irat mellett küldjék meg az ügyészhez az álláspontjuk szerint a gyanúsítottnak és a védőnek a Be. 211. §-ának (1) bekezdése alapján megküldendő iratok másolatát is. (A nyomozó hatóságok ezzel is ösztönözhetők a megalapozott előterjesztés tételére, elkerülendő, hogy az iratmásolás feleslegessé váljon, ha az ügyész nem tesz indítványt a letartóztatásra.) [...]
- h) Az előzetes letartóztatás meghosszabbításakor is alkalmazandók a 402.1.e) pont első bekezdésében írtak, azaz az iratmásolat elkészítése körében a nyomozó hatóság igénybe vétele indokolt. [...]
- i) Amennyiben a nyomozó hatóság az előzetes letartóztatás elrendelésére, illetve meghosszabbítására irányuló előterjesztése mellett nem küldte meg az ügyészhez az álláspontja szerint a gyanúsítottnak és a védőnek, valamint a törvényes képviselőnek a 211. § (1a) bekezdése alapján megküldendő iratok másolatát is, azok elkészítéséről az ügyésznek kell gondoskodnia. [...]

Ezt a BHC-kutatásban több rendőr szóvá is tette:

„De most egy több gyanúsítottas ügynél, amikor mondjuk ugyanannyi védő van, 4-5 gyanúsított, 4-5 védő és mondjuk szerte az országban, akkor képzeld el, hogy ez mi munka. Mondjuk 4-5 adriányi ügyben, annyi nagyon könnyen lehet, és akkor arról még nem is beszéltem, hogy előtte fénymásolni, beszkenneelni, [...] kitakargatni a sértettek adatait, meg azért olyan ne legyen benne, amiből később probléma lehet, úgyhogy ez óriási teher.”

Mind a BHC-kutatásban részt vevő rendőr, mind a jelen kutatásban részt vevő ügyvéd megemlítette, hogy ráadásul a fogvatartottak nem szívesen tartják a folyamatban levő büntetőügyük iratait a zárkában (ahol azokat sokszor el sem tudják zární), így a fáradtsággal lefénymásolt iratokat sokszor inkább kiküldik az ügyvéddel vagy a hozzátartozóiknak:

- *„Nekem most van egy ilyen ügyem, amiben jelezte a gyanúsított, hogy most vannak második körösen becsukva és mondta, hogy harmadik körben meg ne próbáljam neki odavinni az iratokat, mert nem fogja átvenni. Merthogy a bv.-ben nem szeretné, hogy kiderüljön, hogy miért van ő lecsukva, mert egyébként csalás és akkor őt ott lehúzkodnák, ő ezt nem akarja, hogy kiderüljön, és ezért ne vigyem neki az iratot. Mondtam neki, hogy nekünk meg ez egy jogszabályi kötelezettségünk, le kell papíroznom, hogy megpróbáltam, oda fogom vinni. És nagyon valószínű, hogy hiába fénymásolok 8-10 adriányi iratot majd, mert nem fogja átvenni.”*
- *„Azt tudják már a nemi erőszakosok, hogy azt a bv.-be nem szabad bevinni, mert akkor nem járnak jól, ha kiderül, hogy milyen ügyben [vannak fogva tartva]. Odaadják mind a kettőt az ügyvédnek, én [...] hiába másoltam fél órát, mert a gyanúsított általában bele sem néz.”*

A fenti problémák fokozottan jelentkeznek a nagy terjedelmű iratanyagoknál. A konferencián dr. Bánáti János, a Magyar Ügyvédi Kamara elnöke kitért arra, hogy például a sok tízezer oldalnyi iratanyagú gazdasági ügyekben kérdés, hogy miként készülhet fel az előzetes letartóztatásban lévő terhelt. A papír alapú átadás nem megoldás: a büntetés-végrehajtási intézet nem tudja tárolni a 8-10 kötetnyi iratanyagot, az elektronikus átadás esetén pedig probléma, hogy a terhelt csak egy-két naponként egy-egy órára jut számítógéphez, és így reálisan nincs lehetősége a nagy mennyiségű irat kellő időben való áttekintésére.

Több eljárási szereplő is utalt rá, hogy egyes terheltek esetében viszont éppen az kérdéses, hogy elolvassák-e egyáltalán az átadott nyomozási iratokat, és ez a terhelt iskolázottságától, a büntetőeljárásokkal kapcsolatos „tapasztalatától” is függ.

A papír alapú átadás egy további hátulütője, hogy a nyomozás folyamatában – legtöbbször szükségszerűen – még számozatlan oldalakat kap a védelem a nyomozási iratokból, ami megnehezíti mind a védelem, mind az átadást végző rendőrség dolgát, mert a végén már a védő sem tudja, hogy mit kapott meg, és a rendőr sem, hogy mit adott át. Ahogy az egyik ügyvéd fogalmazott, ez méltánytalan és pocsékolás – a rendőr nem arra van, hogy fénymásoljon.

JAVASLATOK

- ▶ Módosítsák a Be.-t oly módon, hogy az tegye lehetővé a nem nyomozási iratként kezelt bizonyítási eszközök megismerését is a Be. 211. § (1a) bekezdése vonatkozásában.

- ▶ A Be. tegye lehetővé az adatok/iratok megismerésének más módjait, pl. az adatok adathordozón vagy elektronikus formában, e-mailen való átadását az érintettek kérelmére vagy beleegyezésével a Be. 211. § (1a) bekezdése vonatkozásában.
- ▶ Fénykép-, video- és hangfelvételek esetében tegyék kötelezővé az elektronikus formában vagy adathordozón való átadást.
- ▶ A büntetés-végrehajtási intézetek hosszú távon törekedjenek arra, hogy legyen lehetősége az előzetes letartóztatásban levő fogvatartottaknak a nyomozási iratok elzárására, lehetőség szerint a zárkán kívül.

4.3. Az iratok átadásának időpontja

Az irányelv preambuluma (30) bekezdése szerint az ügy anyagait „kellő időben” kell a terhelt, illetve a védő rendelkezésére bocsátani ahhoz, hogy a fogva tartás jogszerűsége felülvizsgálatának kezdeményezéséhez fűződő jogot a gyanúsított vagy vádlott eredményesen gyakorolhassa. **A Be. azonban jelenleg sem ír elő határidőt arra vonatkozóan, hogy az előzetes letartóztatás elrendelésével kapcsolatos ülés, illetve döntés előtt mennyi idővel kell a védelemnek megküldeni az indítványt és a csatolt iratokat,** és az LÜ Emlékeztető 402.1.) b) pontja is konkrét határidő nélkül mondja ki, hogy „az ügyészi indítványt és az azt megalapozó iratok másolatát a Be. 210. §-ának (1) bekezdése szerinti ülés időpontját megelőzően kell megküldeni a gyanúsítottak és a védőnek”.

A kutatási eredmények azt mutatják, hogy **ez a jogszabályi hiányosság azzal járhat, hogy a védelem nem kellő időben kapja meg az iratokat, nincs lehetősége ezek áttanulmányozására, ami lerontja a jogszabály-módosítás pozitív hatását, és nyilvánvalóan ellentétes az irányelv céljával.**

A jelen kutatásban az ügyvédek közül öten nyilatkoztak úgy, hogy az előzetes letartóztatás elrendelésével kapcsolatos ülés előtt nagyon rövid idővel (15 perccel, fél órával, az „utolsó pillanatban”) kapják meg a nyomozási iratok másolatát – van, aki szerint ez az általános gyakorlat, van, aki szerint csak előfordul ilyen. Egy további interjúalany jelezte, hogy van olyan szélsőséges eset is, amikor a nyomozási bírótól kapja meg mind az ügyészi indítványt, mind a nyomozási iratok másolatát. Két válaszadó szerint pár órával az ülés előtt megkapják az iratokat, a további válaszok szerint pedig az iratok átadására az ülést megelőző napon, az ülést megelőző nap délutánján vagy este, 24 órán belül kerül sor, illetve az ülés előtt 24 órával átadják az iratokat. Hét ügyvéd vélte úgy, hogy a terheltnek is csak nagyon rövid idővel az ülés előtt (az ülés előtt közvetlenül, illetve az ülés előtt 15 perccel, fél órával, egy órával) kapják meg a nyomozási iratok másolatát.

Az előzetes letartóztatás meghosszabbítása kapcsán szintén erősen megoszlottak az ügyvédek válasza. Öt válaszadó úgy nyilatkozott, hogy az előzetes letartóztatás meghosszabbításával kapcsolatos döntés vagy ülés napján vagy azt megelőzően egy napon belül kapja meg a nyomozási iratok másolatát, ami nyilvánvalóan késeinek tekintendő, különös tekintettel arra, hogy itt nem köti a hatóságokat az őrizetbe vétel 72 órás időtartama, vagyis lenne lehetőség az iratok korábbi átadására. Volt olyan válaszadó is, aki szerint sokszor már az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntéssel együtt érkeznek meg hozzá az iratok. Hat válaszadó szerint napokkal a döntés, illetve az ülés időpontja előtt megkapják a nyomozási iratok másolatát (2–3, 3–5 nappal, vagy akár egy héttel korábban).

Volt olyan ügyvéd, aki szerint abban az esetben, ha nem tartanak ülést az előzetes letartóztatás meghosszabbításáról, akkor teljesen bizonytalan, hogy mikor kapja meg az iratokat, és ha postán küldik meg neki azokat, akkor nem érkezik meg hozzá időben az iratanyag. Ketten is kitértek arra, hogy mivel az ügy „folyamatában” hozzáférnek a nyomozás irataihoz, nincs különösebb jelentősége az előzetes letartóztatás meghosszabbítását megelőző iratátadásnak. Ami a terhelteket illeti, hat ügyvéd vélte úgy, hogy napokkal a döntés, illetve az ülés előtt a terheltek is megkapják a nyomozási iratok másolatát, de öten úgy nyilatkoztak, hogy nincs információjuk arról, hogy mikor kapja meg a terhelt az iratokat ezekben az esetekben.

Amikor arról kérdeztük az ügyvédeket, hogy **elégés-e az iratok tanulmányozására rendelkezésre álló idő** a megfelelő felkészülésre, valamivel kedvezőbben nyilatkoztak az előzetes letartóztatás meghosszabbítása esetén rendelkezésre álló idő kapcsán. Ugyanakkor volt, aki kitért arra, hogy arra a rendelkezésre álló idő ilyenkor sem elég, hogy például további iratokat (pl. munkáltatói igazolást) szerezzon be, egy válaszadó szerint pedig csak abban az esetben elegendő az idő a felkészülésre, ha ülést tartanak az előzetes letartóztatás meghosszabbítása kapcsán – ha nem tartanak ülést, akkor amikor megkapja az iratokat, addigra már rég meg kellett írnia az indítványát, soha nem elég tehát az idő ilyen esetekben. Ezzel összefüggésben egy bíró jelezte azt is, hogy sok esetben mire megérkezik a védő indítványa a bíróságra, addigra már megszületett a döntés az előzetes letartóztatás meghosszabbításáról.

5. táblázat

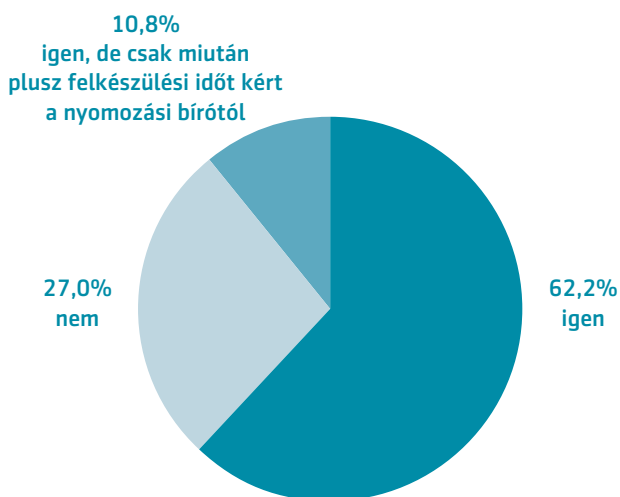
Elégséges az iratok tanulmányozására rendelkezésre álló idő a megfelelő felkészülésre?

	az összes esetben	az esetek több mint felében	az esetek felében	az esetek kevesebb mint felében	soha
előzetes letartóztatás elrendelése (N=17)	2	5	3	4	3
előzetes letartóztatás meghosszabbítása (N=16)	7	2	0	1	5

Az iratkutatás eredményei szintén azt mutatták, hogy az ügyvédek megítélése szerint valamivel jobb helyzetben vannak a felkészülésre rendelkezésre álló időt illetően az előzetes letartóztatás meghosszabbítása esetében.

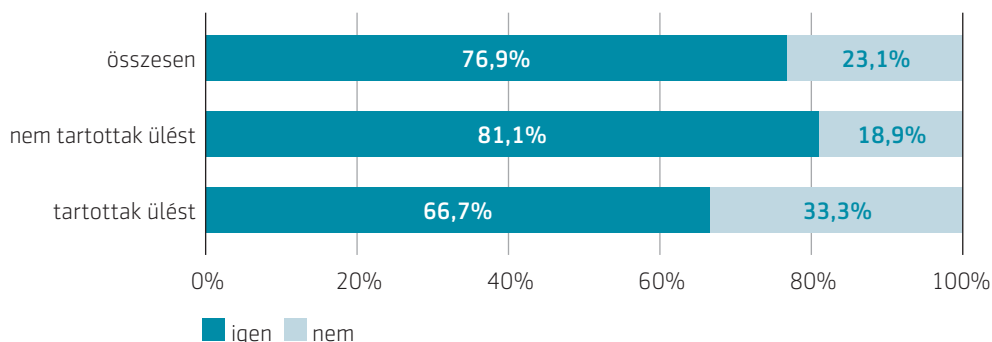
3. ábra

Elegendő ideje volt a védőnek az iratok tanulmányozására az előzetes letartóztatás elrendelését megelőzően? (% , N=37)

4. ábra

Elegendő ideje volt a védőnek az iratok tanulmányozására az előzetes letartóztatás meghosszabbítását megelőzően? – válaszok megoszlása aszerint, hogy tartottak-e ülést (% , N=52)

Kutatás-módszertani szempontból is fontos adalék, hogy az ügyvédek rendelkezésére álló iratokból csak nagyon kevés esetben volt visszakövethető, hogy pontosan mikor kapta meg a védő vagy a terhelt a nyomozási iratok másolatát (az előzetes letartóztatás elrendelése kapcsán három ügyben, az előzetes letartóztatás meghosszabbítása kapcsán pedig hat esetben), így az iratkutatás során is a védők emlékezetére kellett támaszkodnunk e körben. Az alábbi két táblázat azt mutatja, hogy ennek alapján az iratkutatással érintett ügyekben mikor bocsátották a védő, illetve a terhelt rendelkezésére a nyomozási iratok másolatát.

6. táblázat

Mikor bocsátották a védő rendelkezésére a nyomozási iratok másolatát az előzetes letartóztatás elrendelése előtt?

	N	%
az ülés előtti 1–2 napban	10	38,5
az ülést megelőző 1–24 órán belül	3	11,5
az ülés előtt kevesebb mint 1 órával	13	50,0
összesen	26	100,0

7. táblázat

Mikor bocsátották a terhelt rendelkezésére a nyomozási iratok másolatát az előzetes letartóztatás elrendelése előtt?

	N	%
az ülés előtti 1–2 napban	7	30,4
az ülést megelőző 1–24 órán belül	3	13,0
az ülés előtt kevesebb mint 1 órával	13	56,5
összesen	23	100,0

Megjegyzendő, hogy a BHC-kutatás mindkét fókuszcsoportjának ügyvéd résztvevői is külön kitértek arra, hogy a nyomozási iratok átadásának ideje és módja még mindig nem megfelelő, és rendszerint az ülés előtt közvetlenül adják oda az iratanyagot a védőnek, akinek így nincs módja érdemben áttekinteni azt. Az egyik fókuszcsoportos beszélgetésen elhangzott azonban az is, hogy a jelenlegi gyakorlat fennmaradását elősegíti, hogy sok védőnek ez megfelelő – nem tartanak igényt alaposabb felkészülésre, az iratok áttekintésére az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülés előtt.

A JUSTICIA-kutatásban részt vevő rendőr interjúalanyok válaszaiból némileg kedvezőbb kép rajzolódik ki (úgy nyilatkoztak, hogy az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülés előtt 1–2 nappal megkapja a védelem az iratanyagot), de egyikük hozzátette azt is, hogy az átadás ideje függ az irat terjedelmétől is, és „legkésőbb” az elrendeléssel kapcsolatos ülés előtt 1–2 órával kapja meg a védelem a nyomozási iratokat. A rendőri válaszok emellett szintén azt mutatták, hogy az előzetes letartóztatás meghosszabbításával kapcsolatos ülések, illetve döntések kapcsán kevesebb az ilyen jellegű probléma, ott általában kellő időben, akár napokkal korábban átadják az iratokat a védelemnek.

Az ügyészek válasza is vegyes képet mutatnak a tekintetben, hogy az előzetes letartóztatás elrendelésével kapcsolatos ülés előtt mennyivel kapja meg a nyomozási iratok másolatát a védelem: volt, aki szerint ez minimum 12 órával az ülés előtt megtörténik, más 5–24 órás időintervallumot jelölt meg, megint más szerint „általában csupán órákkal az ülés előtt kapja kézhez a gyanúsított, valamint a védője az iratokat”, de „nem ritka azonban az sem, hogy az ülést megelőző napon átadásra kerülnek az iratmásolatok a gyanúsított, valamint a védője részére”, egy negyedik válaszadó szerint „általában az ülést megelőző napon megkapják az iratmásolatokat a terheltek és védőik, de legkésőbb az ülés napjának reggelén, vagy kora délelőtt”, egy ötödik válaszadó szerint pedig esetenként eltérő, hogy mennyi idővel az ülést megelőzően adják át az iratmásolatokat. Jó gyakorlat, hogy az egyik ügyész úgy válaszolt, hogy az iratok rendelkezésre bocsátásának időpontja kihathat arra is, hogy mikor kerül sor az ülésre:

„Amennyiben előreláthatóan több időt vesz igénybe az iratmásolatok elkészítése, úgy az ülés időpontjának leszervezésekor erre is figyelemmel vagyunk, illetve a nyomozási bírónak jelezzük, hogy a terhelte és védője előreláthatóan mikor jut hozzá a másolatokhoz, ő pedig erre figyelemmel ad az ülésre időpontot.”

Több ügyész kitért arra is, hogy a védőtől is függ, hogy mikor tudja átvenni az iratokat, és egyikük szerint – bár elenyésző számban, de – tapasztaltak olyat, „hogy a védelem adminisztratív módon próbálta akadályozni az iratok kézbesítését azzal, hogy elérhetetlenné vált”. A BHC-kutatásban meginterjúvolt egyik rendőr arról számolt be, hogy előfordult, hogy a védő délután 17.00 órakor már nem akarta átvenni az iratanyagot, de másnap az ülésen reklamált a kései átadás miatt. Egy másik rendőr pedig egy olyan esetet idézett fel, hogy az ügyvéd „lebukott” a bíró előtt, mert ismerte az irat tartalmát, és „akkor mondta a bíró, hogy akkor úgy látja, hogy mégsem későn kapta meg”. A jelen kutatásban ügyészek arról számol-

tak be, hogy előfordul, hogy a védők nem élnek azzal a lehetőséggel, hogy ne közvetlenül az ülés előtt kapják meg a nyomozási iratokat:

- *„Számos esetben a védő nem él az iratok előzetes átvételének lehetőségével. Ebben az esetben is az ülés előtt kerül sor az iratok átadására.”*
- *„Általában az ülést megelőző egy órán belül, a bíróságon adjuk át az iratokat, közvetlenül miután leadtuk a bíróság részére az indítványt. A védő értesítésekor egyeztetünk a védővel, hogy akkor veheti át az iratokat, akkor van lehetőség az ettől eltérő kézbesítés megbeszélésére. A jogszabályváltozás óta eltelt időszakban nem volt olyan védő, aki kifejezetten kérte volna, hogy ne az ülés előtti időszakban kapja meg az iratokat.”*

Ennek dokumentálására példa az alábbi, rendőri jelentésből származó idézet is:

„Telefonon értesítettem továbbá dr. [...] -t, [...] meghatalmazott védőjét is, akit szintén tájékoztattam arról, hogy védencének előzetes tárgyalására a mai napon 10.30 perckor fog sor kerülni. Nevezett úgy nyilatkozott, hogy a nyomozati iratok másolati példányát a tárgyalás előtt 10 óra 15 perckor fogja átvenni a bíróságon.”

Ezt a megoldást azonban a BHC-kutatásban részt vevő egyik rendőr szerint a nyomozási bírók nem nézik jó szemmel, hiába felel ez meg a védőnek:

„Aztán volt olyan ügyész, aki már ezen lebukott, megdorgálták, hogy talán ezt nem így kéne, de a kirendelt védők ebből nem szoktak problémát csinálni.”

Az egyik ügyész interjúalany megemlítette azt is, hogy számos esetben előfordul, hogy az ülés napján nyújtanak be meghatalmazást a védők, így részükre korábban nyilván nem is tudnák a bizonyítékokat átadni. Ezzel összefüggésben az egyik bíró is megemlítette, hogy problémát okozhat, ha a hozzátartozók a kirendelés után hatalmazzák meg a védőt, akinek a létéről először az ülésen szereznek tudomást a hatóságok. Így sokszor csak az ülésen kapja meg az iratokat a meghatalmazott védő – akár úgy, hogy a kirendelt védő adja át neki őket, akinek addigra már átadták a nyomozási iratokat. Az is előfordul azonban, hogy átadják a kirendelt védőnek az iratokat, de a kirendelt védő aztán nem jelenik meg az ülésen, így tőle nem kaphatja meg ott a helyszínen az iratokat a meghatalmazott védő. Az iratkutatással érintett egyik ügyben például a meghatalmazott védő arra tekintettel kapott plusz időt az iratok tanulmányozására, hogy a kirendelt védőtől a bíróság folyosóján, az ülés előtti utolsó pillanatban vette át az iratokat.

Az előzetes letartóztatás meghosszabbításával kapcsolatban nagyrészt egységes képet mutattak az ügyészek válaszaik: majdnem kivétel nélkül úgy nyilatkoztak, hogy a Be. 131. § (2) bekezdésének megfelelően – amely szerint a vádirat benyújtása előtt az előzetes letartóztatás meghosszabbítása iránt az ügyész az előzetes letartóztatás határidejének lejártá előtt öt nappal tesz indítványt a bíróságnak – járnak el, és az így megküldött indítvánnyal együtt küldik meg a nyomozási iratokat. Így azonban a kézbesítés ideje a postán múlhat, és – ahogy az ügyvédek válaszaiból kitűnik – azzal járhat, hogy az iratok olyan

kevés idővel a bíróság döntése előtt érkeznek meg a védőhöz, hogy – főleg abban az esetben, ha nem tart ülést a bíró – érdemi haszna, hatása az iratokhoz való hozzáférésnek a döntés előtt már nem lesz. A konferencián dr. Matusik Tamás, a Budai Központi Kerületi Bíróság nyomozási bírói csoportjának vezetője felhívta a figyelmet arra, hogy a jelenlegi ötnapos határidő meghosszabbítása viszont a gyakorlatban kontraproduktív lenne, a nyomozás hatékonysága ellen hathatna, mert például egy hónapos hosszabbítás esetén azzal járna, hogy már az előző döntés után 15–20 nappal előterjesztést kellene tennie a rendőrnek az előzetes letartóztatás tárgyában. Erre álláspontunk szerint megoldást jelentene, ha eltérő határidőt határozna meg a jogalkotó az első hosszabbítás esetére, amelyre 30 nap elteltével kerül sor (így ilyenkor az ötnaposnál hosszabb határidő valóban problematikus lehet) és a további hosszabbításokra, amelyeket megelőzően lényegesen több idő áll a nyomozó hatóságok és az ügyész rendelkezésére, így az ötnaposnál hosszabb határidő sem állítaná megoldhatatlan feladat elé a hatóságokat.

A tíz válaszadó ügyészből nyolc vélte úgy, hogy **a védelemnek és a bírónak azonos időben küldik meg az iratokat** – egyetlen ügyész nyilatkozott csupán úgy, hogy tekintettel arra, hogy az ügyésznek igazolnia kell, hogy a terhelt, illetve a védő megkapta az iratokat, így a terhelt és a védő általában a bíróságot megelőzően kapja meg a nyomozási iratok másolatát. Egy ügyész és több bíró is felhozta továbbá, hogy van olyan eset, amikor a terhelt és a védő korábban kapja meg az indítványt és a másolatokat, mint a bíró, mert a védelem délután is megkaphatja az iratokat, míg a bíróságon nem tudnak 16.00 óra után iratot átvenni.

A bírák válaszai azt mutatták, hogy **több bírónak kevésbé van információja arról, hogy mikor, illetve megfelelő időben kapta-e meg az iratokat a védő és a terhelt az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülés, illetve döntés előtt**: hárman kifejezetten úgy nyilatkoztak, hogy nem tudják, nem derül ki számukra, hogy mikor jut hozzá az iratokhoz a védelem, és egy másik kérdésre négyen válaszoltak úgy, hogy nem jeleznek nekik olyan problémát a védők, hogy későn kapták meg a nyomozási iratok másolatát – vagyis több bíró a védelemtől vár proaktivitást e tekintetben.

Két bíró nyilatkozott úgy, hogy csak a meghatalmazott védők részéről szokott olyan jelzés érkezni, hogy nem bocsátották időben a védelem rendelkezésére az iratokat az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülés, illetve döntés előtt, és további négy bíró nyilatkozott úgy, hogy nagyon kevés esetben találkozik ilyen problémával. Egy bíró nyilatkozott úgy, hogy az ügyek 15–20%-ában kapnak olyan jelzést a védelemtől az előzetes letartóztatás elrendelése előtt, hogy nem bocsátották időben rendelkezésre a nyomozási iratok másolatát, és két bíró is jelezte, hogy folyamatosan szemtanúja annak, hogy az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülés előtt közvetlenül, a bíróság folyosóján kapja meg a védelem az iratokat. Megjegyzendő, hogy annak, hogy a bírónak némileg jobb a véleményük az iratok átadásának időszerűségéről, mint a védőknek, oka lehet az is, hogy – amint arra feljebb már utaltunk – nem követik kifejezetten figyelemmel, hogy mikor kapja meg a védelem az iratokat, és úgy tűnik, a védők is kevesebbszer jelzik kapcsolódó problémájukat, mint ahányszor úgy vélik, hogy kevés volt a rendelkezésükre álló idő. (Lásd ezzel kapcsolatban részletesebben a nyomozási bíró szerepével foglalkozó 4.6. fejezetet.)

A bírakat arról is kérdeztük, hogy véleményük szerint mennyivel az ülés/döntés előtt kellene a terhelt/védő rendelkezésére bocsátani a nyomozási iratokat ahhoz, hogy a védelemnek reális lehetősége legyen az ülésre való felkészülésre, indítvány tevésére, iratok beszerzésére, stb. Túlnyomó többségük, kilenc bíró úgy vélte, nem lehet általánosságban meghatározni egy ilyen időtartamot, a szükséges idő ugyanis ügyfüggő, a nyomozási iratok mennyiségétől is függ. Egyikük kiemelte, hogy az szerinte elképzelhetetlen terhet róna az ügyészségre, ha előírnák, hogy az ülést megelőző nap át kell adni az iratokat, mert egy ilyen, 24 órás határidőt csak egyes ügyek esetében lehetne betartani, illetve ebben az esetben pl. hétfői ülés esetén valamikor hétfőgén kellene eljuttatni az iratokat a bírónak. Néhány bíró határozott csak meg ajánlatos határidőt: egyikük szerint minimálisan 24 órát kellene kapnia a bíróságnak az iratok alapján való felkészülésre, másíruk szerint legalább az ülés előtti napon rendelkezésre kellene bocsátania az iratokat az ügyészségnek, egy harmadik bíró szerint pedig, aki alapvetően úgy nyilatkozott, hogy a szükséges idő ügyfüggő, az 1 órával korábbi átadás minimumként azért előírható lenne. A konferencián a Budai Központi Kerületi Bíróság nyomozási bírói csoportjának vezetője úgy nyilatkozott, hogy a „kellő időben” való átadás követelményének bevezetését támogatná.

Végül, de nem utolsósorban arra is rákérdeztünk, hogy **a bíró mikor fér hozzá a nyomozási iratokhoz** az előzetes letartóztatás elrendelése előtt. A kérdésre a 11-ből nyolc bíró válaszolt úgy, hogy ez változó, ügyfüggő, és a bírók által megadott időintervallumokban is nagy volt a szórás: van, hogy 1 órával vagy pár órával az ülés tervezett kezdete előtt kapják csak meg az iratokat, vagy akár az ülés előtt közvetlenül, illetve az ülés tervezett kezdetekor, míg más esetekben 1, de akár 2 nappal az ülés előtt megérkeznek az iratok a bíróhoz. Az egyik bíró válasza szerint az ülés időpontja is szempont: ha 9.00 órakor kezdődik az ülés, akkor azt kérik az ügyészségtől, hogy az előző nap adják át nekik az iratokat; ha viszont 9.00 óra után kezdődik az ülés, akkor azt kérik, hogy az ülés előtt 2 órával álljon rendelkezésükre az irat. Utóbbi esetben ugyanakkor előfordulhat, hogy délelőtt végig ülésezik a bíró, és így nehéz a felkészülésre időt találni.

Több bíró utalt arra, hogy nyilván az ügyészség helyzete sem egyszerű, hiszen az őrizetbe vétel 72 órája keretek közé szorítja őket (ahogy a nyomozó hatóságot is), de ezzel együtt többen kevesellték a rendelkezésükre álló időt egyes ügyekben az iratok áttekintésére. Ugyanakkor a nyomozási bírónak nyilvánvalóan több lehetőségük van arra, hogy növeljék az iratok tanulmányozására rendelkezésre álló időt, mint a védőknek:

- Több bíró jelezte, hogy már az ülés időpontjának kitűzésekor, illetve akkor, amikor az ügyésszel egyeztetik az ülés időpontját, figyelemmel tudnak lenni arra, hogy mikorra várható az iratanyag, és az milyen terjedelmű, milyen jellegű az ügy. Pénteken 13.30-ig tart a munkaidő, és az egyik bírónak az a gyakorlata, hogy ha aznap 10.00-ig nem kapja meg az iratokat, akkor péntek helyett hétfőgén tartja meg az ülést – jobb így, mintha „elkaphodva”, a maradék munkaidőbe „bepreéselve” tartaná meg az ülést. Az egyeztetésre, együttműködésre jó példa, hogy az egyik nyomozási bíróval készült interjú szerint nagyobb, pl. fehérgalléros bűnözéssel kapcsolatos ügyekben már az

őrizetbe vételkor szól az ügyészség a nyomozási bírónak, hogy pl. a hétfő délutánt hagyja szabadon, mert nagy anyag érkezik majd.³⁹

- A másik, öt bíró által jelzett megoldás, hogy ha nem volt elegendő ideje az akta áttanulmányozására, „megtanulására”, akkor később kezdi meg az ülést a bíró a tervezettnél, addig csúsztatva azt, amíg át nem tudja tanulmányozni az iratokat – kb. fél, illetve 1 órát csúsztat így az ülés kezdete.
- Az egyik bíró emellett elmondta, hogy informálisan jelzik az ügyésznek, ha már pl. harmadszorra is későn adja át nekik az iratokat, hogy ez probléma.

E körben az állami szervek közötti formálisabb egyeztetés is felmerül: a konferencián a Budai Központi Kerületi Bíróság nyomozási bírói csoportjának vezetője elmondta, hogy meglátása szerint például érdemes helyben szabályokat kialakítani az adott ügyészséggel együtt arra, hogy mikor és hogyan adja át az ügyészség az iratokat a nyomozási bírónak a helyi adottságokra is figyelemmel, és ezeket akár egy megállapodásban lefektetni.

Az előzetes letartóztatás meghosszabbítása kapcsán kivétel nélkül mindegyik bíró úgy nyilatkozott, hogy minden esetben, vagy legalábbis általában betartja a Be. 131. § (2) bekezdése szerinti határidőt az ügyészség, és a bíró az előzetes letartóztatás határidejének lejárta előtt öt nappal megkapja az ügyési indítványt és a nyomozási iratok másolatát, és négy interjúalany jelezte, hogy van, hogy még korábban megkapják az indítványt és az iratokat. Egyikük kiemelte viszont, hogy a Be. ötnapos határidőt ír elő, és nem öt munkanaposat, így ha pénteken kapja meg az iratokat a bíró, akkor valójában csak három napja lesz az iratok tanulmányozására és a döntésre, mert csak hétfőn fog tudni az aktával foglalkozni, ami problémákat okozhat ott, ahol a nyomozási bírók egyben tárgyaló bírók is.

JAVASLATOK

- ▶ Határozzanak meg egy olyan minimális határidőt az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló indítvány és az azzal kapcsolatos nyomozási iratok a védelemnek az ülést, illetve a döntést megelőző megküldésére, amely reálisan lehetővé teszi a védelem számára az ülésre való felkészülést.
- ▶ Minimálisan kerüljön be egy olyan szabály a Be. szövegébe, hogy az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló indítványt és az azzal kapcsolatos nyomozási iratokat megfelelő, kellő időben rendelkezésre kell bocsátani, és ennek kapcsán az ügy sajátosságaira tekintettel kell lenni.
- ▶ Módosítsák a Be.-t oly módon, hogy előzetes letartóztatás esetében az előzetes letartóztatás elrendelését követően keletkezett, az előzetes letartóztatás szempontjából releváns nyomozási iratokat az eljárás folyamatában adják át a védelemnek.

- ▶ Minimálisan módosítsák a Be.-t oly módon, hogy az előzetes letartóztatás meghosszabbítására irányuló indítvány megküldésétől a kapcsolódó nyomozási iratok megküldése váljon el – legalább azokban az esetekben, amikor az előzetes letartóztatás meghosszabbítása kapcsán ülést nem tartanak. Ilyen esetekben a nyomozási iratokat igazolt módon az ügyészi indítvány megküldését megelőzően adják át a védelemnek, oly módon, hogy a védelemnek reális lehetősége legyen a nyomozási iratok tanulmányozására, iratok beszerzésére és indítvány tételére.
- ▶ A fenti módosítások hiányában minimálisan tegyenek lépéseket annak érdekében, hogy az előzetes letartóztatás meghosszabbítása előtt az iratok megküldése lehetőség szerint ne postán történjen.
- ▶ Biztosítsák a bírák számára, hogy szükség szerint, igény esetén a hivatalos munkaidő után is legyen módjuk arra, hogy a nyomozási iratokat tanulmányozás céljából átvegyék (pl. elektronikus úton).

4.4. Az iratok átadásának helye és az átadást végző állami szerv

Az LÜ Emlékeztető 402.1.) pontja a következőket mondja ki az indítványt megalapozó iratok átadásának végrehajtásával kapcsolatban, a feladatot az előzetes letartóztatás elrendelése esetében kötelező jelleggel, az előzetes letartóztatás meghosszabbítása esetében opcionálisan a nyomozó hatóságra telepítve:

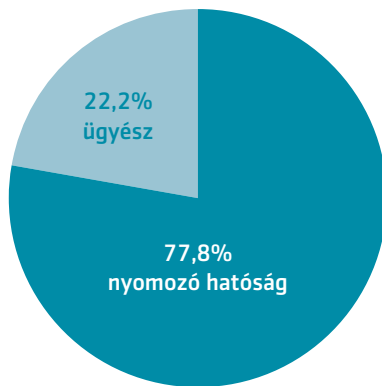
- e) [...] Az őrizetben lévő gyanúsítottak az ügyészi indítvány és az iratmásolat a fogvatartás helyén, a nyomozó hatóság útján különösebb gond nélkül átadható. A védőnek azonban a megküldendő iratok másolata faxon nem továbbítható, azt hozzá a *nyomozó hatóság útján kell eljuttatni.* [...]
- h) Az előzetes letartóztatás meghosszabbításakor is alkalmazandók a 402.1.e) pont első bekezdésében írtak, azaz az iratmásolat elkészítése körében a nyomozó hatóság igénybe vétele indokolt. Az iratmásolatnak a gyanúsított és a védő részére történő megküldése szintén történhet a nyomozó hatóság útján. [...]

A Legfőbb Ügyészség ezzel kapcsolatban a Magyar Helsinki Bizottságnak adott tájékoztatása szerint az iratátadás „az ügyek egy részében a nyomozó hatóságok útján történik, míg más esetekben az iratok rendelkezésre bocsátását az ügyész teljesíti a Be. 210. §-ának (1) bekezdése szerinti ülés időpontját megelőzően”.⁴⁰

Ennek megfelelően **az előzetes letartóztatás elrendelése kapcsán** 13 ügyvéd nyilatkozott úgy, hogy **minden esetben vagy jellemzően a nyomozó hatóság adja át** neki és a terheltnek a nyomozási iratok másolatát. Az iratkutatással érintett ügyekben szintén jellemzően a nyomozó hatóság adta át a védőnek és a terheltnek az iratokat az előzetes letartóztatás elrendelése előtt (lásd az 5. és a 6. ábrát).

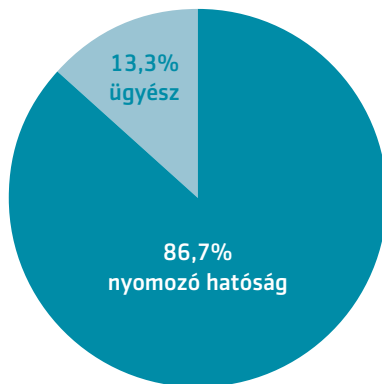
5. ábra

Ki bocsátotta rendelkezésre a nyomozási iratok másolatát a védő esetében? (% , N=36)

6. ábra

Ki bocsátotta rendelkezésre a nyomozási iratok másolatát a terhelt esetében? (% , N=30)

Az interjúalanyok közül hat ügyvéd válaszolt úgy, hogy az előzetes letartóztatás elrendelése előtt az iratátadásra mindig vagy jellemzően a **bíróság folyosóján** került sor, és

további két ügyvéd válaszolt olyan tartalommal, hogy előfordul, hogy a bíróság folyosóján kerül erre sor (ami nyilvánvalóan nem független attól, hogy sok esetben csak az ülés előtt kevéssel kapja meg az iratokat a védő). Négy további ügyvéd szerint **a védőnek kell bemennie a rendőrségre** az iratokért, négy ügyvéd szerint pedig az is előfordul, hogy ő megy be a rendőrségre az iratokért, és az is, hogy **kihozzák neki a rendőrök az iratokat** az ügyvédi irodába, vagy akár a lakására.

Az iratkutatással érintett ügyekben (ahol volt erre adat) az előzetes letartóztatás elrendelése előtt 12 ügyben kapta meg a bíróság folyosóján a nyomozási iratokat a védő, 12 esetben pedig azokat a rendőrségen vették át, két esetben adták át nekik azt az ügyészségen, és szintén két esetben vitték ki a nyomozási iratokat az ügyvéd irodájára, illetve lakására. Az ügyvédek nyilatkozata alapján az iratkutatással érintett ügyekben 14 esetben kapta meg a terhelt a nyomozási iratokat a fogva tartás helyén (jellemzően a rendőrségen), míg 11 esetben erre a bíróságon, a bíróság folyosóján került sor (egy esetben konkrétan már az ülésen, a tárgyalóteremben, illetve egy bírő is megemlítette, hogy a terheltnek nagyrészt az ülésen kapják meg az iratokat).

Volt olyan ügyész, aki arról számolt be, hogy az átvétel ideje is szerepet játszik abban, hogy kitől fogja megkapni végül a nyomozási iratokat a védő:

„A [...] megyében kialakult gyakorlat szerint az ügyész [...] értesíti a nyomozó hatóságot és a védőt az ülés nyomozási bíró által meghatározott helyéről és idejéről, a védőt pedig tájékoztatja egyidejűleg arról, hogy az őt megillető iratmások az ülés előtt 3 órával a nyomozó hatóságnál, ezt követően az ügyésznél veheti át. Amennyiben a védő a nyomozó hatóságnál az iratokat nem veszi át és azok átvételével kapcsolatban nem is nyilatkozik, akkor az őt megillető másolatot a nyomozó hatóság a fenti határidőt követően eljuttatja az eljáró ügyészhez. A védőnek így lehetősége nyílik arra, hogy akár az ügyészségen, akár a nyomozási bíró ülését közvetlenül megelőzően vegye át az indítványt és az iratmásokat. A kialakult gyakorlat figyelemmel van arra is, hogy adott esetben nem csupán helyi, hanem az ügyészség székhelyétől távolabbi városban dolgozó ügyvéd jár el védőként, aki csak az ülés időpontjára érkezik meg.”

Ami az **előzetes letartóztatás meghosszabbítását** illeti, csak hat ügyvéd interjúalany válaszolt úgy, hogy jellemzően postán kapja meg a nyomozási iratok másolatát (egyikük szerint abban az esetben, ha ülést tart a nyomozási bíró, akkor viszont csak a bíróság folyosóján kapja meg az iratokat), hét ügyvéd szerint viszont a személyes átvétel a jellemzőbb (inkább a rendőrségen). Hárman említették meg, hogy e-mailen is érkehetnek ezen a ponton már iratok.

A fentiekből leszűrhető, hogy nem egyszerű logisztikai szempontból megoldani az iratok átadását. A helyzetet nehezíti továbbá, ha nem a járásbíróság székhelyén működő nyomozó hatóság előtt folyik az eljárás, vagy nem a járásbíróság székhelyén működő ügyészség illetékes az ügyben – ezekben az esetekben kérdés, hogy beutazik-e a székhelyre a nyomozó hatóság vagy az ügyész átadni az iratokat pl. a fogdán levő terheltnek, vagy erre inkább csak akkor kerít sort, amikor egyébként is jön az ülésre.

A JUSTICIA-kutatásban részt vevő mind a négy rendőr interjúalany kiemelte, hogy az új szabályok **jelentős munkateher-növekedést** jelentettek a rendőrök számára, és a BHC-kutatásban is több rendőr kitért arra külön kérdés nélkül, hogy az iratátadás végrehajtása nehéz, rengeteg túlórárt, időt és költséget jelent, és úgy érzik, „letolja” rájuk ezt a feladatot az ügyészség:

„Én jeleztem már az ügyészségen, hogy mi vagyok én, postás? Mondták, hogy igen. Tehát elvileg megjegyzem, a fénymásolást is törvény szerint nekik kéne csinálni, nekik kéne kézbesíteni.”

Nem is csak az iratok – fent már említett – másolása jelent terhet (főleg több terhelt, és így több védő esetén), hanem az iratok átadása, „utaztatása” is. Ilyen szempontból nemcsak a büntetés-végrehajtási intézetben való személyes „kézbesítés” jelent problémát, de akár a fogdán levő terheltnek való kézbesítés is, hiszen megyei szinten csak egy fogda van, így órákba telhet, amíg a nyomozó hatóság tagja a megye másik végébe kikézbésíti az iratokat, és Budapesten is időigényes a személyes kézbesítés. A BHC-kutatásban az egyik rendőr interjúalany megjegyezte, hogy mivel a jogszabály nem rögzíti, hogy mikor és hol kell átadni az iratokat a védelemnek, elvben azt is mondhatnák a más megyében székhellyel rendelkező védőnek, hogy a rendőrkapitányságon adják át neki az iratokat, de nem kockáztatnak:

„[M]i inkább azt alkalmazzuk, hogy valaki be az autóba és inkább elvisszük, mert később ez kikezdzhető, ne ezen múljon az ügy, de ugyanakkor ez óriási terheket ró [ránk].”

Így az iratok átadásának mind az anyag-, mind a humán erőforrás-költsége magas. A BHC-kutatásban részt vevő két rendőr interjúalany is úgy vélte, hogy az iratok elektronikus kézbesítése előrelépés lenne (sokkal olcsóbb lenne, és kevesebb munkateherrel járna, hiszen az iratok rendelkezésre állnak elektronikus formában), a két másik interjúalanynak pedig csak praktikus jellegű ellenvetései voltak. Ők úgy vélték, hogy a „mai magyar viszonyok”, illetve a jelenlegi technikai feltételek mellett nem lenne megoldható az elektronikus kézbesítés, mert pl. nincs megfelelő nagyságú tárcapacitása a rendőrség e-mail rendszerének (ráadásul a számítástechnikai háttér, a számítógéppark sem megfelelő, az egyik interjúalany nyilatkozata szerint pl. máshonnan leselejtezett gépeken dolgoznak), és nem biztos az sem, hogy az ügyvédek oldalán meglenne a megfelelő tárcapacitás. Az egyik rendőr megemlítette, hogy próbálkoztak azzal (nem előzetes letartóztatásos ügyben), hogy elektronikusan küldik meg az iratokat, de volt olyan védő, aki erre mondta, hogy nincs az ügyfelének számítógépe, és kéri papír alapon az iratokat. Az elektronikus kézbesítést az erről a JUSTICIA-kutatás keretében megkérdezett ügyvédek támogatták, jelen kutatásban is kitért arra több védő, hogy ez kívánatos lenne, és egy bíró is említette, hogy az lenne az igazán jó megoldás. A konferencián azonban dr. Bánáti János, a Magyar Ügyvédi Kamara elnöke több fontos lehetséges veszélyforrásra is felhívta a figyelmet. Kérdés például, hogy mire lenne kötelezhető egy kirendelt védő e körben, milyen eszközökkel kellene rendelkeznie ahhoz, hogy az elektronikus módon megküldött irattal menjen el az előzetes letartóztatásról döntő bírósági meghallgatásra, illetve az is, hogy milyen informatikai felszerelés kell ahhoz, hogy a tárgyalóteremben valamennyi szereplő ilyen eszközökkel legyen jelen.

A fent részletezett konstrukció, vagyis az iratátadásnak a rendőrség feladatává tétele miatt fordulhat elő az, hogy **a nyomozási iratok nem az ügyészi indítvánnyal együtt, hanem attól időben elválva érkeznek meg** a védőhöz, illetve a terhelthez, ami a meginterjúvált ügyvédek tapasztalatai szerint gyakran előfordul.

8. táblázat

A nyomozási iratok és az ügyészi indítvány együttes átadása

	iratok az indítvánnyal érkeznek	iratok az indítványtól elválva érkeznek	változó gyakorlat
előzetes letartóztatás elrendelése (N=17)	7	4	6
előzetes letartóztatás meghosszabbítása (N=16)	9	6	1

Az irat kutatás tapasztalatai hasonló megosztottságot mutatnak.

9. táblázat

Az ügyészi indítvánnyal egyszerre bocsátották rendelkezésre a nyomozási iratok másolatát az előzetes letartóztatás elrendelése előtt?

Védő részére	N	%	Terhelt részére	N	%
iratok és indítvány együtt	24	66,7	iratok és indítvány együtt	17	65,4
iratok és indítvány külön	12	33,3	iratok és indítvány külön	9	34,6
összesen	36	100,0	összesen	26	100,0

10. táblázat

Az ügyészi indítvánnyal egyszerre bocsátották rendelkezésre a nyomozási iratok másolatát az előzetes letartóztatás meghosszabbítása előtt?

Védő részére	N	%	Terhelt részére	N	%
iratok és indítvány együtt	37	75,5	iratok és indítvány együtt	24	68,6
iratok és indítvány külön	12	24,5	iratok és indítvány külön	11	31,4
összesen	49	100,0	összesen	35	100,0

A nyomozási iratok és az ügyészi indítvány átadásának elválása is lehet az oka az olyan visszasságoknak, mint hogy az egyik, irat kutatással érintett ügyben az ügyvéd semmilyen nyomozási iratot nem kapott meg, noha az ügyészi indítványban az szerepelt, hogy kapott iratokat.

JAVASLATOK

- ▶ A Be. tegye lehetővé az adatok/iratok megismerésének más módjait, pl. az adatok adathordozón vagy elektronikus formában, e-mailen való átadását az érintettek kérelmére vagy beleegyezésével a Be. 211. § (1a) bekezdése vonatkozásában.
- ▶ Hosszú távon a védelem hatékonyságának növelése és a nyomozó hatóságokra nehezedő teher csökkentése érdekében megfontolható egy olyan elektronikus platform létrehozása, amelyhez – különböző elérési jogosultságokkal – a büntetőeljárás minden szereplője hozzáfér, megkönnyítve így az iratok átadását és annak nyomon követését, hogy milyen nyomozási iratokat adtak már át a védelemnek.

4.5. Az átadott iratok dokumentálása, az átadás tényének igazolása

Ahogy több esetben utaltunk már rá, a kutatási tapasztalatok szerint több aspektusból problémákat okoz, hogy sok esetben viszonylag nehezen le-, illetve visszakövethető, hogy milyen nyomozási iratokat adtak át a hatóságok a védelemnek és a nyomozási bírónak, hogy ez mikor történt meg, illetve akár (például az ülés tartásának hiányában) az is, hogy ez megtörtént-e egyáltalán, ami a védelem az irányelv 7. cikk (1) bekezdésében garantált jogai érvényesülése szempontjából problematikus lehet.

A vádelőkészítéssel, a nyomozás törvényessége feletti felügyelettel és a vádemeléssel kapcsolatos ügyészi feladatokról szóló 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 2014. január 18. óta az alábbiakat mondja ki ezzel kapcsolatban:

21. §

- (4) [...] Az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló indítványban utalni kell arra is, hogy az ügyész – a Be. 211. §-ának (1) bekezdésében írtak teljesítése érdekében – milyen, az intézkedését alátámasztó bizonyítékok másolatát küldte meg a nyomozó hatóság útján a gyanúsított és a védő részére.

Az LÜ Emlékeztető 402.1.) pontja ezt az alábbiakkal egészíti ki:

- h) Az előzetes letartóztatás meghosszabbításakor [...] [a]z indítványban utalni kell arra, hogy az ügyész milyen iratok másolatát küldte meg a gyanúsított és a védő részére; ha a döntést ülésen kell meghozni, akkor szükséges a 211. § (1a) bekezdés szerinti iratok terhelt és védő általi átvételének igazolása is. [...]
- i) [...] Az ügyészi indítványban tételesen, a konkrét bizonyítékokat megnevezve kell feltüntetni, hogy az ügyész milyen iratok másolatát juttatta el közvetlenül vagy a nyomozó hatóság útján a gyanúsított, a védő és a törvényes képviselő számára. A kézbesítés módjának a házi iratokból egyértelműen ki kell derülnie. Ha a nyomozó hatóság gondoskodik az iratok átadásáról, az ennek megtörténtéről és a tételesen felsorolt iratok átvételéről szóló feljegyzést kell a házi iratban az indítvány mellékleteként elhelyezni. Amennyiben az iratokat az ügyész küldi meg az érintetteknek, erre vonatkozóan a házi iratban konkrét, a kézbesített iratokat felsoroló kiadói utasítást kell adnia. Ellenkező esetben az ügyészi indítványnak azt a közlést kell tartalmaznia, hogy a nyomozás során az indítványban foglaltakat megalapozó újabb irat nem keletkezett. [...]

Az LÜ Emlékeztető tehát egyrészt megerősíti, hogy **az ügyészi indítványban nem csupán általánosságban, hanem tételesen fel kell sorolni, hogy milyen nyomozási iratok másolatát juttatják el a védelemnek**. A kutatási tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy ez a követelmény nem valósul meg teljes körűen, vagy legalábbis a védelem és a bírák számára az érintett dokumentumok, listák nem hozzáférhetőek.

Amikor az ügyvédek arról kérdeztük, hogy felsorolják-e tételesen az ügyészi indítványban vagy más kapcsolódó dokumentumban (csatolt iratjegyzékben, vagy az átadás-átvételi jegyzőkönyvben, illetve átvételi íven), hogy mely nyomozási iratok másolatát adták át a védelemnek, hét ügyvéd válaszolt csak igennel, hat ügyvéd nyilatkozott úgy, hogy nem sorolja fel semmilyen általa látott dokumentum az átadott nyomozási iratokat, négyük szerint pedig változó a gyakorlat (pl. ügyészsége is válogatja). Ahogy a 11. táblázat mutatja, az iratkutatással érintett ügyekben is sok olyan ügyészi indítványt találtunk, amely nem sorolta fel tételesen az átadott nyomozási iratokat, de még csak részben sem (a „részben” kategóriát az iratkutatásban olyan esetekre használtuk, amikor pl. csak a bizonyítékok „fajtáit” jelölték meg az indítványban, pl. általánosságban az átadott tanúvallomásokra utaltak).

11. táblázat

Az előzetes letartóztatás elrendelésére és meghosszabbítására irányuló ügyészi indítványokban felsorolták tételesen, hogy mely nyomozási iratok másolatát adták át a védelemnek?

Elrendelésre irányuló indítványban	N	%	Meghosszabbításra irányuló indítványban	N	%
igen	5	20,8	igen	11	44,0
nem	18	75,0	nem	14	56,0
részben	1	4,2	részben	0	0,0
összesen	24	100,0	összesen	25	100,0

Az iratkutatással érintett ügyekben rendelkezésre álló ügyészi indítványok az átadott nyomozási iratok rögzítése szempontjából alapvetően négy csoportba voltak oszthatóak.

Az első csoportba tartozó indítványok egyáltalán nem utalnak a nyomozási iratok átadására, míg a második csoportba tartozó indítványokban csak egy általános jellegű utalás szerepel az iratok átadására, például az alábbi formában:

- „A nyomozási iratok másolatának gyanúsított és védő részére történő kézbesítéséről a Be. 211. §-ának (1) bekezdése alapján a nyomozó hatóság útján gondoskodtam.”
- „A Be. 211. §-a (1) bekezdésének a) pontja alapján a gyanúsítottaknak és meghatalmazott védőiknek az indítványhoz kapcsolódó iratok másolatát megküldöm.”
- „A gyanúsítottaknak, a védőnek és a gondnoknak megküldött indítványhoz a Be. 211. § (1a) bekezdésében előírt, az indítványt megalapozó, az előzetes letartóztatás tárgyában hozott legutóbbi döntést követően készült nyomozási iratokat csatoltam.”
- „A Be. 211. §-ának (1a) bekezdése alapján a Központi Nyomozó Főügyészség a gyanúsított és meghatalmazott védője részére az indítványhoz csatoltan másolatban megküldte az előzetes letartóztatás elrendelése óta beszerzett rendőrségi és orvosi iratokat, keletkezett tanúvallomásokat, valamint a lefolytatott szemlék iratait.”

A harmadik csoportba tartozó ügyészi indítványok az indítványhoz csatolt iratjegyzékre, illetve átadás-átvételi jegyzőkönyvre utalnak, mint amely tételesen felsorolja az átadott nyomozási iratok másolatát, például a lenti formában (olyan ügy is került azonban az iratkutatásba, amelyben bár utaltak a csatolt iratjegyzékre, az a védőhöz nem jutott el):

- „A Be. 211. § (1a) bekezdése alapján az ügyészi indítványnak és a mellékelt iratjegyzékben felsorolt iratoknak a gyanúsított és védője részére történő kézbesítésével a nyomozó hatóságot bízom meg.”
- „Az ügyészi indítvány egyidejű megküldésével a gyanúsítottaknak és a védőknek az átadás-átvételi jegyzőkönyvön feltüntetett nyomozati iratok kerülnek kézbesítésre. A kézbesítést a nyomozó hatóság foganatosítja.”

- „A gyanúsítottak és a védőik részére a Be. 211 § (1a) bekezdése alapján az előzetes letartóztatás legutóbbi meghosszabbítása óta keletkezett – a mellékelt iratjegyzéken megjelölt – iratokat az ügyészi indítvánnyal egyidejűleg megküldtem.”

Végezetül, a negyedik csoportba azok az ügyészi indítványok tartoznak, amely maguk felsorolják az átadott nyomozási iratokat, az indítványon belül:

- „Közlöm, hogy a Be. 211. § (1) bekezdésének II. fordulatában foglaltak érvényesülése érdekében a terhelt és a védő részére kézbesítésre került: [részletes táblázat].”
- „A Be. 211. § (1a) bekezdésében foglaltakra figyelemmel a gyanúsított és védője részére megküldeni rendelem: [bizonyítékok tételes, pontos felsorolása].”
- „A Be. 211. § (1) bekezdése alapján a gyanúsítottnak és a védőnek a nyomozó hatóság útján megküldött indítvány mellé csatolt nyomozati iratok a következő bizonyítékokat tartalmazzák: [felsorolás].”

A harmadik és a negyedik csoport között nincs igazán minőségi különbség a védelem szempontjából, de a megbízhatóbb és az LÜ Emlékeztetővel leginkább összhangban levő megoldásnak az tűnik, ha a nyomozási iratok listája nem egy külön dokumentumban szerepel.

A meginterjúvolt bírák tapasztalatai is igen változatosak voltak a tekintetben, hogy mi szerepel az ügyészi indítványokban: három bírő szerint ezekben tételesen szerepelnek azok a nyomozási iratok, amelyeket az ügyészség a védelem rendelkezésére bocsátott, vagy amelyeknek az átadása iránt intézkedett, míg két másik bírő szerint az ügyészi indítványokban soha nem sorolják fel tételesen a védelemnek átadott, illetve átadandó iratokat. Őt bírő nyilatkozott úgy, hogy a gyakorlat változó: az ügyész személyétől függ, hogy tételesen felsorolják-e az ügyészi indítványban az átadott nyomozási iratokat. A konferencián a Budai Központi Kerületi Bíróság nyomozási bírói csoportjának vezetője elmondta: a fővárosban minden esetben iratjegyzékkel adják át az iratokat, és bár nem minden esetben az indítványban szerepel az átadott iratok köre, de egy külön jegyzéken, átvételi elismervényen vagy felsorolják ezeket, és azt össze tudja hasonlítani a nyomozási irattal, vagy az szerepel ezekben, hogy „teljes nyomozati iratot” adnak át.

Az átadott nyomozási iratok tételes rögzítése mellett **az LÜ Emlékeztető megköveteli azt is, hogy igazolják az iratoknak a terhelt és a védő általi átvételét, de csak abban az esetben, ha a döntést ülésen kell meghozni.** Ez abból a szempontból **aggályos**, hogy az előzetes letartóztatás meghosszabbítására gyakran nem ülésen fog sor kerülni, és a meghosszabbítás előtt sok esetben még nagyobb jelentősége lehet az iratokhoz való hozzáférésnek, mint az előzetes letartóztatás elrendelése előtt.

Egy kivétellel minden meginterjúvolt ügyvéd úgy nyilatkozott, hogy ha személyesen veszi át a nyomozási iratok másolatát, akkor valamilyen formában igazolja az aláírásával, hogy átvette azokat – iratjegyzék, átadás-átvételi jegyzőkönyv, az átvételről szóló elismervény,

aláíróív, vétív, stb. aláírásával. (Postai megküldés esetén értelemszerűen a tértivevény szolgálg igazolásul.)

Egy kivétellel a megkérdezett ügyészek is azt a választ adták, hogy azt valamilyen módon mindenképpen igazolják, hogy a védelem átvette a nyomozási iratok másolatát:

- ülés esetén tételes iratjegyzék, illetve átadás-átvételi jegyzőkönyv készül az iratmásolatokról, amelyet a védő és a terhelt aláír, vagy átvételi elismervényt írnak alá,
- ülésen kívül a tértivevény/kézbesítési ív tartalmazza az átadott nyomozási iratok felsorolását,
- vagy (rendőri) feljegyzés, rendőri jelentés készül az átadásról,
- de az e-mail vagy faxküldemény igazolása is előfordul.

Úgy tűnik tehát, hogy az átvétel dokumentálása rendben megtörténik, az viszont a meginterjúvált bírák válaszaik alapján aggályos, hogy a fenti **igazolások sok esetben nem jutnak el a nyomozási bíróhoz**, illetve az átadás külön igazolását (a védő, illetve a terhelt aláírásával) kevés bíró követeli meg.

A megkérdezett 11 bíróból ugyanis összesen három bíró nyilatkozott úgy, hogy rendelkezésére bocsátják az iratjegyzéket, vagy az átadás-átvételi jegyzőkönyvet, illetve minimálisan egy vétívet, amelyen a védelem aláírásával igazolta az iratok átvételét. (Jó példa ilyen szempontból, hogy a főváros illetékességi területén működő ügyészségek által felügyelt eljárásokban az iratokat iratjegyzékkel vetetik át a védelemmel, és a nyomozási bírónak be kell mutatni az iratok átvételéről szóló, a terhelt, illetve a védő által aláírt „igazolást”.⁴¹) Azonban az átadás iratjegyzékkel történő igazolása sem mindig zökkenőmentes. Az egyik budapesti bíró szerint a kerületi ügyészségek esetében előfordul, hogy csak annyi szerepel az átadás-átvételi jegyzőkönyvön, hogy átvette a nyomozati iratokat a védelem, vagyis nincsenek tételesen felsorolva a nyomozási iratok, míg egy másik bíró szerint az iratok alapján való döntéseknél már nem mindig áll rendelkezésükre az átvételt igazoló aláírt iratjegyzék.

Két bíró nyilatkozott úgy, hogy vegyes a gyakorlat: vagy kapnak átadás-átvételi jegyzőkönyvet, vagy az ügyészi indítványra hagyatkoznak, amiben az szerepel, hogy „átadta” az ügyészség a releváns iratokat a védelemnek. Hat bíró az ügyészi indítványt tekinti „igazolásnak”, illetve iratjegyzék és átadás-átvételi jegyzőkönyv hiányában csak erre tud támaszkodni – ebben vagy az szerepel, hogy az ügyész átadta a nyomozási iratok másolatát a védelemnek, vagy az, hogy intézkedett azok átadása iránt. (E hat bíró között volt, akinek tudomása volt arról, hogy az iratokat átvették vétíven a védelemmel, de ez az irat szerinte csak a nyomozási iratok közé kerül be, nem jut el az előzetes letartóztatásról döntő bíróhoz.)

Az iratkutatásban érintett ügyek közül 32 ügyben tudtak azzal kapcsolatban nyilatkozni az ügyvédek, hogy alkalmazott-e a hatóság átadás-átvételi jegyzőkönyvet az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló indítványt megalapozó nyomozási iratok átadásakor, és 26

ügy tekintetében (81,3%) adtak igenlő választ. Azonban annak ellenére, hogy több ügyvéd interjúalany úgy nyilatkozott, hogy az átadás-átvételi jegyzőkönyvből egy példányt kap az iratokat átvevő (így a védő is), az iratkutatással érintett ügyekben a fenti 26-ból csak ötben volt fellelhető átadás-átvételi jegyzőkönyv. Ezek mindegyikében felsorolták tételesen, hogy mely nyomozási iratok másolatát adták át a védelemnek.

Szintén kardinális kérdés a védelem szempontjából, hogy **kiderül-e az iratokból, illetve igazolható-e az iratok alapján, hogy pontosan (óra-ra-percre) mikor kapta meg a védelem a nyomozási iratok másolatát.** A meginterjúvolt ügyvédek túlnyomó többsége, 11 válaszadó szerint az átadás-átvétel időpontját csak napra pontosan rögzítik, miközben például az előzetes letartóztatás elrendelése előtti iratátadás esetén a pontos időpontot mindenképp szükséges lenne feltüntetni annak demonstrálására, hogy későn kapta meg a védelem az iratokat. Csak négy ügyvéd válaszolt úgy, hogy órára-percre kiderül az iratokból, hogy mikor vették át az iratokat, míg ketten úgy tapasztalták, hogy ez csak akkor igaz, ha ők maguk rávezetik a jegyzőkönyvre, vétívre, stb. a pontos időpontot. Amint fent említettük, az iratkutatással érintett ügyekben nagyon kevés átadás-átvételi jegyzőkönyv volt hozzáférhető, ezek közül háromból derült ki órára-percre pontosan az átadás időpontja, kettőn viszont csak a dátum szerepelt. Néhány bírő és egy ügyész is megemlítette továbbá, hogy az iratjegyzéken, illetve az átadás-átvételi jegyzőkönyvön tapasztalataik szerint órára és percre pontosan szerepel az iratok átadásának ideje.

JAVASLATOK

- ▶ Az ügyészség tegyen lépéseket annak érdekében, hogy az LÜ Emlékeztető megfelelő rendelkezése a gyakorlatban is minden esetben érvényesüljön, és az ügyészi indítvány vagy az ahhoz csatolt iratjegyzék, stb. minden esetben tételesen sorolja fel az átadott nyomozási iratokat.
- ▶ A nyomozási iratok átadásának megtörténte minden esetben legyen a védelem és a bírő számára is visszakövethetően, külön iratjegyzékkel, aláíróívvvel, stb. dokumentálva, ne csak abban az esetben, ha ülésre kerül sor.
- ▶ A védelem által a nyomozási iratok átvételéről aláírt átadás-átvételi jegyzőkönyv, iratjegyzék, stb. minden esetben (i) tartalmazza az átadott nyomozási iratok tételes felsorolását, (ii) amennyiben az átadás nem postán történik, tartalmazza az átadás-átvétel pontos időpontját (óra-ra-percre), (iii) és abból egy példány minden esetben maradjon a védő, illetve a terhelt birtokában.
- ▶ A védelem által a nyomozási iratok átvételéről aláírt átadás-átvételi jegyzőkönyv, iratjegyzék, stb. minden esetben jusson el a nyomozási bíróhoz, aki csak ennek birtokában tarthasson ülést vagy hozhasson döntést az előzetes letartóztatás tárgyában.

4.6. A nyomozási bíró szerepe

A nyomozási bíró szerepét az előzetes letartóztatást megalapozó iratok átadása kapcsán három területen vizsgáltuk: (i) az iratátadás tényének ellenőrzése és az ahhoz kapcsolt jogkövetkezmények, (ii) az iratok késedelmes átadása a védelem számára és ahhoz kapcsolt jogkövetkezmények, és (iii) az átadott iratok körével kapcsolatos bírói szerepfelfogás.

Az iratokhoz való hozzáférés kapcsán negatív, a Be.-módosítás gyakorlati hatását aláásó fejlemény volt 2014 elején, hogy a Fővárosi Ítéletábla Büntető Kollégiuma a 2/2014. (III. 3.) BK véleményben a következőképpen foglalt állást: „Nem **akadály a ülés megtartásának** – amennyiben az indítvány tárgya az előzetes letartóztatás elrendelése –, hogy az ügyészség nem bocsátotta a gyanúsított és a védő rendelkezésére a nyomozási iratoknak az indítványt megalapozó másolatát.” Bár a BK vélemény azt is kimondja, hogy a büntetőeljárás „későbbi szakaszában nem mellőzhető annak vizsgálata, hogy a védekezéshez, és a védelemhez való jog maradéktalanul érvényesült-e”, ez nem változtat azon, hogy a BK vélemény szerint az ülés megtartható és az előzetes letartóztatás elrendelhető anélkül, hogy az iratokhoz a védelem hozzájutna, azokat kézhez kapná, ami ellentétes az irányelv 7. cikkének céljával.

Emellett az LÜ Emlékeztető 402.1.) c) pontja jelenleg is a következő iránymutatást adja: „Önmagában az iratok hiánya nem akadályozza meg az ülés megtartását.” Ezzel összhangban nyolc ügyész válaszolt úgy, hogy nem akadály a ülés megtartásának, illetve az előzetes letartóztatás meghosszabbításával kapcsolatos döntés meghozatalának, hogy nem történt meg az iratok átadása. (Egyikük szerint ennek oka, hogy az iratok előzetes átadásának elmaradása az ülésen is pótolható, egy másik ügyész pedig felhívta a figyelmet arra, hogy a Be. 211. §-a a „megküldi” kifejezést alkalmazza, és a megküldés fogalma nem jelent egyben kézbesítettséget, ennek ellenére mind az ügyészi, mind a bírói gyakorlat az iratok tényleges átadását érti megküldés alatt.)

A fentiekhez hasonló hozzáállást tapasztalt a bíróságok részéről az egyik nem Budapesten praktizáló, a Fair Trials-kutatás keretében kérdőívet kitöltő ügyvéd is: az iratok rendelkezésre bocsátásának elmaradását mind egy járásbíróság, mind egy törvényszék csupán „eljárási hibának” tekintette, és az nem jelentette akadályát az eljárás folytatásának. A jelen kutatásban a megkérdezett 11 bíróból öt volt azon az állásponton, hogy akkor is meg kell tartani az ülést, illetve döntést kell hozni az előzetes letartóztatás meghosszabbításáról, ha a nyomozási iratokat nem adták át a védelemnek, vagyis az iratok a védelem rendelkezésére bocsátása nem feltétele az ülés megtartásának. (Két bíró szerint az átadás megtörténtének vizsgálata a nyomozási bírónak nem feladata, nem teheti ennek megtörténtétől függővé az ülés megtartását, illetve a döntés meghozatalát.)

Ez a gyakorlat kiüresíti az előzetes letartóztatással kapcsolatos iratok rendelkezésre bocsátására vonatkozó kötelezettséget, és így ellentétes az irányelv 7. cikkével, amely nem tesz lehetővé ilyen jellegű kivételt.

Ugyanakkor a **jogalkalmazás egységességének** – ez esetben szerencsésnek mondható – **hiányát** jelzi, hogy a Fair Trials-kutatás keretében megkérdezett egyik ügyész szerint az iratok átadásának elmaradása esetén „a nyomozási bíró meg sem tartaná az ülés”, míg egy másik interjúalany szerint egy ilyen helyzetben nem rendelnék el a terhelt előzetes letartóztatását. A jelen kutatásban két ügyész szintén azon a véleményen volt, hogy az iratok a védelem rendelkezésére bocsátása feltétele az ülés megtartásának, illetve a döntés meghozatalának.

Egy, a Budai Központi Kerületi Bíróság nyomozási bírói csoportjának vezetője által jegyzett cikk szerint a csoport gyakorlata szerint „az iratok átadásának a felkészüléshez is megfelelő időben való megtörténte az ülés megtartásának ugyanolyan feltétele, mint a védő szabályszerű értesítése”.⁴² A konferencián a csoportvezető azt hangsúlyozta: a 2/2014. (III. 3.) BK véleményt nem alkalmazzák a nyomozási bírók.

A kutatásban részt vevő bírák közül hárman szintén azon az állásponton voltak, hogy ha nem adták át az iratokat a védelemnek, az akadálya az ülés megtartásának. Hárman a mellett a „középutas” megoldás mellett tették le a voksukat, hogy ilyen esetekben szünet elrendelésével vagy az ülés valamivel későbbre való tűzésével biztosítanak/biztosítják, hogy a védő tanulmányozhassa az iratokat, és érvényesülhessen a védelemhez való jog. (A feltételes mód oka, hogy több válaszoló teoretikus választ adott a kérdésre, mert elmondásuk szerint még nem szembesültek olyan problémával, hogy nem kapta meg a védelem a nyomozási iratok másolatát.) Az egyik bíró kitért arra is, hogy ezzel kapcsolatban figyelembe veszi a védő magatartását is, mert tőle is elvárható, hogy rendelkezésre álljon: a rendőrtől részletes jelentést vár, és ha abból kitűnik, hogy pl. háromszor próbálta átadni a védőnek az iratokat, és nem járt sikerrel, vagyis megtette, ami elvárható, akkor megtartja az ülést (főleg, ha meg sem jelenik mindezek után a védő az ülésen).

Volt ügyvéd, aki arról számolt be, hogy előfordult, hogy a bíró az ülésen kötelezte az ügyészt az iratok átadására, és az ügyvédnek volt egy órája átnézni azokat, vagy szünetet rendelt el, és az ügyésznek oda kellett hoznia a bíróságra a szünet alatt a hiányzó gyanúsítottai vallomást, sőt olyan ügy is akadt, amikor nem hosszabbította meg egy ilyen „incidens” után az előzetes letartóztatást a nyomozási bíró. Más ügyvédek arról számoltak be, hogy hiába vetették jegyzőkönyvbe az ülésen kapcsolódó panaszait, ennek nem volt hatása a bíró döntésére.

Ahhoz azonban, hogy a bíró egyáltalán a felmérhesse, hogy fennállnak-e az ülés, illetve a döntés feltételei, szükséges, hogy információja legyen arról, hogy **megkapta-e a védelem az iratokat, és hogy elegendő ideje volt-e ezek tanulmányozására**. E tekintetben nyilván a védelemnek is feladata, hogy jelezze, ha ezekkel a feltételekkel kapcsolatban valamilyen problémát tapasztalt, de úgy véljük, fontos garancia, hogy **a bíró automatikusan, minden esetben nyilatkoztassa** erről **a védőt és a terheltet**. Pozitívum, hogy a jelen kutatás körében meginterjúvolt ügyvédek közül kilencen úgy tapasztalták, hogy mind arról nyilatkoztatta őket a nyomozási bíró, hogy megkapták-e az iratokat, mind arról, hogy elegendő

idejük volt-e az iratok tanulmányozására, míg négy ügyvéd tapasztalatai szerint csak az előbbire kérdeznek rá. Csak négy ügyvéd válaszolt úgy tehát, hogy a bírák nem kérdeznek rá a fentiekre.

A meginterjúvált bírák közül viszont csak öt jelezte, hogy minden esetben rákérdez arra, hogy megkapta-e a védelem a nyomozási iratok másolatát, egyikőjük pedig akkor, ha nem áll rendelkezésre átadás-átvételi jegyzőkönyv. Több bíró nyilatkozott úgy, hogy a kérdés és az arra adott válasz bekerül az ülés jegyzőkönyvébe, de volt, aki kifejezetten úgy válaszolt, hogy ez nem kerül bele a jegyzőkönyvbe. (Az iratkutatással érintett ügyekben nagyon kevés, 13 jegyzőkönyv volt elérhető az előzetes letartóztatás elrendelésével kapcsolatos ülésről, ezek közül tíz tartalmazott információt arra vonatkozóan, hogy átadták-e a nyomozási iratok másolatát a védelemnek, és a tízből hat esetben a nyomozási bíró a védőt és a terheltet is nyilatkoztatta arról, hogy megkapták-e a nyomozási iratok másolatát.) Megjegyzendő, hogy az előzetes letartóztatás meghosszabbításakor általában bonyolultabb a helyzet, mert a védelem nyilatkoztatására ülés hiányában nincs mód, így ilyen esetekben vagy a védő jelzésére, vagy az ügyész indítványára, vagy az átvételt igazoló iratjegyzékre kell hagyatkoznia a bírónak, miközben nem feltétlenül tudja megvárni, amíg az átvételt igazoló iratjegyzék megérkezik.

Vegyes képet mutattak a kutatási eredmények a tekintetben is, hogy az átadás időszerűségére és a felkészülési idő elégségességére rákérdeznek-e a nyomozási bírák. Az iratkutatással érintett ügyekben elérhető jegyzőkönyvek tanúsága szerint 13-ból egyetlen alkalommal sem nyilatkoztatták sem a terheltet, sem a védőt arról, hogy mikor kapták meg a nyomozási iratok másolatát (legalábbis ez nem került be a jegyzőkönyvbe), míg 11 esetben arról sem nyilatkoztatták őket, hogy volt-e elegendő idejük a felkészülésre és a nyomozási iratok áttekintésére. Ezzel szemben érkeztek olyan ügyési válaszok, melyek szerint a nyomozási bíró minden ülés megkezdésekor nyilatkoztatja a gyanúsítottakat és a védőket arra, hogy mikor kapták meg a nyomozás iratainak másolatát, illetve volt-e idejük és módjuk áttanulmányozni azokat, vagy kérnek-e időt az indítvány és az iratmásolatok átolvasására.

A konferencián dr. Matusik Tamás, a Budai Központi Kerületi Bíróság nyomozási bírói csoportjának vezetője ezzel kapcsolatban elmondta, hogy 2015-ben lefolytatott egy 150 aktát lefedő célvizsgálatot a Budai Központi Kerületi Bíróságon, amelynek során azt tapasztalta, hogy az ülés feltételeit minden esetben vizsgálták a nyomozási bírók, és minden esetben volt ennek nyoma a jegyzőkönyvben (nem feltétlenül párbeszéd, hanem megállapítás formájában). A csoportvezető elmondta azt is, hogy ha az iratok átadása rendben zajlott, akkor a védelem és a bíró közötti párbeszéd jegyzőkönyvezése helyett azt foglalja jegyzőkönyvbe, hogy a bíró megállapította, hogy az iratokat kellő időben átadták a védelem részére, és akkor jegyzőkönyvezi csak a párbeszédet, ha a védő úgy nyilatkozik, hogy nem kapta meg kellő időben az iratokat. Ez a megoldás álláspontunk szerint kielégíti azt a fontos követelményt, hogy az iratátadással kapcsolatos tények tűnjenek ki a jegyzőkönyvből, miközben nem növeli feleslegesen a jegyzőkönyv terjedelmét.

A következő kérdés, hogy mi a következménye annak, ha fény derül rá, hogy **későn kapta meg az iratokat a védelem**. Pozitívum, hogy a 11 megkérdezett bíróból kilencen adtak olyan tartalmú választ, hogy ha a védelem későn kapta meg az iratokat, vagyis nem volt kellő ideje arra, hogy tanulmányozza az iratokat, akkor biztosítanak időt a védelem számára az ülés kezdetén az iratok tanulmányozására – akár úgy, hogy szünetet tartanak, akár úgy, hogy formálisan is később kezdik meg az ülést, illetve kitűzik valamivel későbbre az ülést. A szünet tartásának dokumentálására példa az alábbi, egy ülés jegyzőkönyvéből származó részlet:

„Védő: Az iratokat most kaptam meg. Kérnék egy óra hossza időt a tanulmányozására. Védencem 20 perccel ezelőtt kapta meg az iratokat.

A kísérő rendőrök megerősítik a gyanúsított és a védő által a nyomozás iratainak átadásával kapcsolatban tett nyilatkozataikat.

Bíró szünetet rendel el az iratok tanulmányozása végett.

Jelenlévők 11:44 órakor elhagyják a tárgyalótermet.

Jelenlévők 12:45 órakor visszatérnek a tárgyalóterembe.

Védő: Elegendő volt az idő.

Gyanúsított: Elegendő volt az idő, igyekeztem áttanulmányozni.”

Van, aki a biztosított idő hosszát az iratokhoz köti; a bírák 10 perces és egy-másfél órás felkészülési időket is említettek. Van, aki figyelembe veszi ezzel kapcsolatban, hogy mikor jár le az őrizetbe vétel, és van, aki nem. Ami a nem kellő felkészülési időt illeti, egy bírónak ilyenek tekintén, ha fél vagy egy órával korábban kapná csak meg a védelem az iratokat, egy másik azt, ha csak az ülés előtt a folyosón kapja meg a védő az iratokat. Egy harmadik válaszadó pedig konkrét példaként említette, hogy az egyik esetben a 9.00 órára tervezett ülés előtt 10 perccel adták át a nagy terjedelmű iratanyagot a védelemnek, úgy, hogy 11.00 órakor járt le a terheltek őrizete – ebben az ügyben egyáltalán nem tartott ülést, nem rendelték el a terheltek előzetes letartóztatását. A konferencián a Budai Központi Kerületi Bíróság nyomozási bírói csoportjának vezetője elmondta: a fővárosban egységes a gyakorlat abban, hogy ha bármilyen probléma merül fel az iratátadással kapcsolatban, és az nem orvosolható azonnal vagy rövid időn belül, akkor nem tartják meg az ülést. Dr. Matusik Tamás utalt egy, a sajtóban is megjelent ügyre, amelyben az eredetileg szombatra tűzött ülésen a védők jelezték, hogy nem időben kapták meg a nagy terjedelmű iratanyagot, a nyomozási bíró pedig úgy döntött, hogy miután az őrizet időtartama még nem járt le, ezért vasárnap fogja megtartani az ülést, így a védőknek volt idejük az iratokat tanulmányozni. A csoportvezető meglátása szerint a gyakorlat jó irányba halad országosan is e tekintetben.

Több válaszadó ügyész is jelezte továbbá, hogy azt tapasztalták: ha késedelmesen került sor az iratok átadására vagy a védő jelzi, hogy nem volt elég ideje a felkészülésre, akkor a bíróság vagy megállapította, hogy az ülés feltételei nem állnak fenn, és a kitűzöthöz képest később kezdte meg az ülést, hogy időt biztosítson a védelemnek a felkészülésre,

vagy órákkal későbbre kitűzött egy új időpontot, vagy ilyen formalitások nélkül, de az ülés megkezdése előtt, illetve annak elején biztosított lehetőséget a védelemnek az iratok áttekintésére.

Két bíró adott egyértelműen nemleges választ a fenti kérdésre: egyikük szerint nem feltétele az ülés megtartásának az iratok átadása, így nem feladata a nyomozási bírónak annak vizsgálata sem, hogy mikor adták át az iratokat a védelemnek, nem teheti ettől az információtól függővé az ülés megtartását, illetve a döntés meghozatalát. A másik nemleges választ adó bíró úgy vélte, hogy az a lényeg, hogy a védelem kezében legyenek az iratok az ülésen – a Be. 211. § új szövegének hatálybalépése után közvetlenül előfordult, hogy csak az ülés elején adták át az iratokat, ezekben az esetekben az ülést megtartották (az ügyész az utóbbi esetekben egyébiránt azzal érvelt, hogy nemcsak a védelem, de a bíró is csak az ülés elején kapta meg az iratokat).

Két bíró megemlítette, hogy az ügyvédek is tudják, hogy jelezhetik, hogy nem volt idejük átnézni az iratokat, és hogy kérhetnek felkészülési időt, de egyikük szerint száz esetből talán kétszer jelzik a védők az ülés elején, hogy szükségük van még pár percre a felkészüléshez, mert a védők tudják, hogy nem akadály a ülés megtartásának, ha a védő nem kapta meg időben az iratokat, ezért „igyekeznek” és nem kérnek plusz időt.

Az ügyvédi interjúk során öt ügyvéd nyilatkozott úgy, hogy soha nem kért még plusz időt az irattanulmányozásra (egyikük az általa védett külföldi terhelt számára kért időt az irattanulmányozásra, ami oda vezetett, hogy a nyomozási bíró nem tartott ülést az ügyben, és nem rendelte el az előzetes letartóztatást). Azon ügyvédeknek a túlnyomó többsége (12-ből tíz ügyvéd), akik úgy nyilatkoztak, hogy kértek már időt irattanulmányozásra a nyomozási bírótól, arról számolt be, hogy kaptak is erre időt, 5-10, 10-15 vagy 20 percet, fél órát, legfeljebb 1 órát – többek szerint annyit, amennyit kértek. Arról megoszlott a véleményük, hogy ennek van-e nyoma az ülés jegyzőkönyvében. A két nemleges választ adó ügyvéd közül az egyik szerint „futószalagon” mennek az ügyek, és így soha nem adott neki plusz időt a felkészülésre nyomozási bíró.

Megjegyzendő, hogy a védők sem mindig tűnnek következetesnek a tekintetben, hogy kérnek-e plusz időt az iratok tanulmányozására. Az egyik ügyész az időkérelméssel összefüggésben például az alábbi esetről számolt be:

„Egy olyan eset fordult elő a megyében, amikor a védő azt kifogásolta, hogy az ügyészi indítványt és az iratmásolatokat közvetlenül az ülés előtt kapta meg. A nyomozási bíró a védő kifogását jegyzőkönyvbe foglalta és nyilatkoztatta a védőt arra, hogy kéri-e szünet elrendelését az iratok áttanulmányozása céljából. A védő erre nemleges választ adott. Az eljáró ügyészség a védő jegyzőkönyvbe foglalt kifogását ügyészi intézkedés elleni panaszként értelmezte és elbírálásra felterjesztette a felettes ügyészségre, mely a panaszt elutasította. A felettes ügyész a határozat indoklásában rámutatott arra, hogy az ügyészséget nem terhelte mulasztás az ügyészi indítvány

és a kapcsolódó iratmásolatok kézbesítése kapcsán, mert a kézbesítésre a törvény konkrét határidőt, időtartamot nem állapít meg, az ügyész a kézbesítés végrehajtását már a nyomozási bíró ülését megelőző fél órával megkezdte, maga a védő pedig úgy nyilatkozott, hogy a védelemre való felkészüléshez időt nem kér.”

Ami a védelemnek átadott iratok körének kontrollálását illeti, a nyomozási bírók szerepe nem igazán számottevő, aminek egyik oka az iratátadás azon konstrukciója, hogy főszabály szerint a nyomozási bíró a védelemmel egyező iratanyagot kap. A megkérdezett tíz ügyész közül például kilenc tapasztalta úgy, hogy a nyomozási bírók soha nem tartanak igényt a teljes aktára, vagy kéri további iratok becsatolását az eredetileg megküldöttekhez képest (aminek az is az oka az ügyészek szerint, hogy minden releváns iratot, vagy akár minden iratot a nyomozási bírák rendelkezésére bocsátanak).

Egy bíró volt, aki jelezte, hogy amennyiben észleli, hogy nem bocsátották a Be. 211. §-a szerint az ügy összes, az az előzetes letartóztatás jogszerűségének megítéléséhez szükséges anyagát a terhelt, illetve védője (és így a nyomozási bíró) rendelkezésére, az az ülés megtartásának akadályát jelenti, és ilyen esetekben nem hoz döntést az előzetes letartóztatásról. Két bíró úgy nyilatkozott, hogy a saját iratanyagát használhatja-használja a védelem informálására: ha a védelem rákérdez valamire, vagy ha olyan iratot lát a saját iratanyagában, amely a védelem számára releváns lehet, és a védelem nem kapta meg, akkor ismertetheti a védelemmel a bíróként rendelkezésére álló iratok tartalmát. (Példaként említette egyikük e körben az elfogásról szóló jelentést, mert az elfogás körülményei – pl. hogy a terhelt elfutott, üldözés után fogták el – bírhatnak relevanciával pl. a szökés-elrejtőzés veszélye mint különös letartóztatási ok kapcsán.) Egy bíró említette továbbá, hogy ha észleli, hogy késleltetve adtak át egy iratot, akkor azt jelzi az ügyészségnek. További kapcsolódó aktivitásról, lépésekről a nyomozási bírák az interjúk során nem számoltak be. Jó példa e körben viszont az a 2016. februári, a terhelt előzetes letartóztatását egyébiránt megszüntető, és a házi őrizetét elrendelő bírói döntés, amelyből az alábbi idézet származik:

„Az ülésen a gyanúsítottak és védők is vitatták a megalapozott gyanút, továbbá kifogásolták, hogy a nyomozás során az őket mentő bizonyítékokat nem adták át számukra. Olyan bizonyítékot is bemutatottak (X.Y. 2015. december 18-i írásbeli vallomása), amely még a nyomozati irat bírói példányában sem található meg.

[...]

Jelen ügy nyomozásával kapcsolatban az alábbi kifogások alappal támaszthatóak:

- *X.Y. azon decemberi írásbeli vallomását, melyben [a terhelt] helyett mást terhelt a kábítószer értékesítésével, a bíróság rendelkezésére álló nyomozati irat nem tartalmazza, holott minden bizonnyal becsatolásra került a rendőrséghez.*
- *A védelem részére sem minden olyan iratot adtak át, amely a közvetlenül alkalmazandó 2012/13/EU irányelv 7. Cikke alapján szükséges az előzetes letartóztatás szükségességének érdemi vitatásához.”*

JAVASLATOK

- ▶ Foglalják jogszabályba, hogy az előzetes letartóztatásra irányuló indítványral kapcsolatos nyomozási iratok másolatának megküldése a védelem részére az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülés vagy döntés előfeltétele, ennek hiányában ülés nem tartható, illetve döntés nem hozható.
- ▶ A bíróságok biztosítsák a jogalkalmazás egységességét annak érdekében, hogy – a jogszabály esetleges módosulásától függetlenül – az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülés tartásának, illetve döntés meghozatalának előfeltétele legyen, hogy a védelem számára az előzetes letartóztatásra irányuló indítványhoz kapcsolódó nyomozási iratokat megfelelő időben megküldték.
- ▶ A fentiek érdekében a bírósági szervezetrendszer tegyen lépéseket annak érdekében, hogy ülés esetén a nyomozási bírók minden esetben nyilatkoztassák a védőt és a terheltet arról, hogy (i) megkapták-e az ügyészi indítványt és a nyomozási iratok másolatát, (ii) és hogy elegendő idejük volt-e az iratok tanulmányozására és a felkészülésre, (iii) és mindez tűnjön ki az ülés jegyzőkönyvéből.
- ▶ Alkossanak kifejezett szabályt arra, hogy amennyiben a védő vagy a terhelt úgy nyilatkozik, hogy nem volt elegendő ideje az iratok tanulmányozására, akkor a nyomozási bíró lehetővé teheti, hogy az iratokat a védelem helyben tanulmányozza, vagy egy későbbi időpontra tűzhet ülést.
- ▶ A védő részvételét tegyék kötelező az előzetes letartóztatással kapcsolatos üléseken.
- ▶ Alkossanak kifejezett szabályt arra, hogy amennyiben a nyomozási bíró észleli, hogy nem bocsátották az ügy összes, az előzetes letartóztatás jogszerűségének megítéléséhez szükséges anyagát a terhelt, illetve védője rendelkezésére, akkor (i) ismertethesse az ülésen a védelemmel ezen iratokat, amennyiben azok a rendelkezésére állnak, (ii) szükség esetén további nyomozási iratok átadására szólíthassa fel az ügyészséget.

4.7. Jogorvoslatok

A Be. 196. § (1) bekezdése **általános panaszjogot biztosít a terheltek számára a nyomozati szakban**, amikor kimondja: „Akinak az ügyész vagy a nyomozó hatóság intézkedése vagy intézkedésének elmulasztása a jogait vagy érdekeit közvetlenül sérti, az a tudomásszerzéstől számított nyolc napon belül panasszal élhet.” Így a terheltek és a védők

elvileg panasszal élhetnek pl. az ellen is, ha nem, vagy késve bocsátották a védelem rendelkezésére az előzetes letartóztatás elrendelésére, illetve meghosszabbítására irányuló ügyészi indítványt megalapozó nyomozási iratokat. Arra vonatkozóan azonban nem áll rendelkezésre országos adat, hogy milyen gyakran élnek panasszal az ügyvédek ilyen esetekben, illetve hogy ezek a panaszok mennyiben sikeresek.⁴³

A jelen kutatásban részt vevő ügyvédek közül 12-en nyilatkoztak úgy, hogy még soha nem nyújtottak be panaszt amiatt, mert nem vagy késve bocsátották a védelem rendelkezésére az előzetes letartóztatás elrendelésére, illetve meghosszabbítására irányuló ügyészi indítványt megalapozó nyomozási iratokat. Volt olyan, aki azért nem élt panasszal, mert erre még nem volt szükség; olyan, aki más úton próbál jogorvoslással élni (pl. az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntés elleni fellebbezésben jelzi a problémát); de olyan is, aki azért, mert visszaütne szerinte a panasztétel. Az ügyvédek emellett elég szkeptikusak voltak a panasz hatékonyságával kapcsolatban is. Több ügyvéd azt jelezte, hogy a panaszokat jellemzően elutasítják (sőt van, aki szerint azokat sokszor el sem bírálják), és volt, aki úgy nyilatkozott, hogy bár előfordul, hogy nem kap iratokat, nem szokott panaszt tenni, mert azt „ügyis elutasítják”. Más szerint pedig akkor is elenyésző lenne a panasz „haszna”, ha annak helyt adnának, és kiderülne, hogy nem kapott meg valamilyen iratot a védelem. Néhány esetet tudtak csak felidézni az ügyvédek, amikor a panasz sikeres volt, és annak nyomán hozzájutottak nyomozási iratokhoz. Volt olyan ügyvéd, aki jelezte, hogy megítélése szerint az elmúlt időszak fejleménye, hogy panaszait azzal utasítja el az ügyészség, hogy a szóban forgó, hiányolt iratra nem alapítják az indítványt, ezért azt nem kell átadniuk.

A fentieket megerősítik az iratkutatás tapasztalatai is: a vizsgált 41 ügyben összesen egy alkalommal nyújtott be panaszt a védelem az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló indítványt megalapozó iratokhoz való hozzáférés kapcsán, amely nem volt sikeres. Emellett összesen hat panaszt nyújtott be a védelem a vizsgált ügyekben az előzetes letartóztatás meghosszabbítására irányuló indítványt megalapozó iratokhoz való hozzáférés kapcsán, amelyekből mindössze egy volt sikeres. A meginterjúvolt bírák közül egyetlen bírő jelezte, hogy találkozott már 1-2 esetben formális panasszal a tárgyban a védelem részéről, és azok a panaszok sikeresek is voltak.

4.8. Iratátadás házi őrizet esetén

Az LÜ Emlékeztető 402.1.) f) pontja kifejezetten felhívja az ügyészek figyelmét arra, hogy a Be. 211. § (1a) bekezdése a házi őrizetre nem vonatkozik, a következőképpen:

- f) A Be. 211.§-a (1) bekezdésének a nyomozási iratok másolatára vonatkozó rendelkezése *kizárólag* az előzetes letartóztatás *elrendelésére és meghosszabbítására* irányuló ügyészi indítványra vonatkozik. Más kényszerintézkedés elrendelésére, hosszabbítására nem. [A házi őrizetre sem; a Be. 138. §-ának (3) bekezdése nem utal a 211. § (1) bekezdésére.] Ezért a jövőben, az indítványozandó kényszerintézkedések nemének megválasztása során az eddiginél is tüzetesebben kell szem előtt tartani a Be. 60. §-ának (2) bekezdésében foglalt alapelvet. (NF.3346/2013.)

A Be. hivatkozott 60. § (2) bekezdése⁴⁴ annak vizsgálatát írja elő a bíróságok számára, hogy az előzetes letartóztatással elérni kívánt célok nem valósíthatók-e meg enyhébb kényszerintézkedéssel. Így az LÜ Emlékeztető fenti bekezdése arra látszik felhívni az ügyészek figyelmét, hogy az alternatív kényszerintézkedések választása azzal a nyomozástaktikai előnnyel is jár, hogy a nem előzetes letartóztatottak esetében az iratok megismerésére a Be. általános, a 211. §-nál jóval korlátozóbb rendelkezései vonatkoznak. E körben a Legfőbb Ügyészség Nyomozás Felügyeleti és Vádelőkészítési Főosztálya 2016. október 13-án kelt levelében⁴⁵ arról tájékoztatta a Magyar Helsinki Bizottságot, hogy az LÜ Emlékeztető 402.1.) f) pontja „semmilyen – a feltételezéseként megfogalmazott – »nyomozástaktikai« orientációt nem tartalmaz, az az egyéb pontjaiban megfogalmazottakkal azonos módon pusztán az adott (kogens) jogszabályi rendelkezés tartalmát értelmezi”.

Ezzel összefüggésben érdemes kitérni arra – a JUSTICIA-kutatásban az egyik ügyvéd interjúalany által is felhozott – kérdésre, hogy **a házi őrizet hatálya alatt állók számára nem lenne-e indokolt az iratokhoz való hozzáférés az előzetes letartóztatottakhoz hasonló biztosítása.** Az irányelv 7. cikk (1) bekezdése az őrizetbe vett, illetve fogva tartott („arrested and detained”) terheltek esetén írja elő az ügy anyagaiba való betekintés biztosítását; az irányelv preambulumának (21) bekezdése pedig a következőket mondja ki: „Ezen irányelvben az őrizetbe vett vagy fogva tartott gyanúsítottokra vagy vádlottra vonatkozó utalások minden olyan helyzetre vonatkoznak, amikor büntetőeljárás során egy gyanúsítottat vagy vádlottat az [Emberi Jogok Európai Egyezménye] – az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélkezési gyakorlatában értelmezett – 5. cikke (1) bekezdésének c) pontja értelmében a szabadságától megfosztanak.” Az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga szerint a házi őrizet, és különösen a magyar Be. szerinti házi őrizet az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. Cikke szerinti szabadságtól való megfosztásnak minősül.⁴⁶ Így legalábbis felvethető, hogy az irányelvnek való teljes megfelelést az szolgálná, ha a kényszerintézkedés elrendelésének alapjául szolgáló iratok megismerésének az irányelv 7. cikk (1) bekezdése szerinti joga a házi őrizetbe vétel esetén is megilletné a terhelteket.

Ezzel a felvetéssel egyébiránt nyolc meginterjúvolt bíró értett egyet, és csak egy bíró nyilatkozott úgy, hogy nem támogatná a Be. 211. § (1a) bekezdésében foglalt szabály kiterjesz-

tését a házi őrizetre. (Két bíró úgy nyilatkozott, hogy tapasztalataik szerint az ügyészség jelenleg is csatolja a nyomozási iratok másolatát a házi őrizetre irányuló indítványokhoz is.) A felvetéssel emellett 16 meginterjúvált ügyvéd is egyetértett.

JAVASLAT

- ▶ Fontolják meg az előzetes letartóztatással kapcsolatos iratok megismerésére vonatkozó szabály kiterjesztését a házi őrizetre is.

4.9. Általános értékelés

Végezetül érdemes áttekinteni a büntetőeljárás szereplőinek általános reflexióit a Be. 211. §-ának módosított szövege és annak gyakorlata kapcsán.

A Fair Trials-kutatásban arra a kérdésre, hogy a jogszabályváltozás a gyakorlatban kiszélesítette-e a védelem számára hozzáférhető iratok körét, a választ adó 28 ügyvéd közül 22 válaszolt igennel, ugyanakkor volt, aki rámutatott arra is, hogy mivel az előzetes letartóztatás elrendelésével kapcsolatos ülés előtt nem, illetve nem kellő időben kapják meg az iratokat, nincs lehetőség ezek áttanulmányozására, ami lerontja a jogszabálymódosítás pozitív hatását. A BHC-kutatás egyik fókuszcsoportos beszélgetésének résztvevői külön kérdés nélkül kitértek arra, hogy a nyomozási iratok átadásának előírása az előzetes letartóztatásról való döntés előtt fontos, pozitív változás volt. A jelen kutatásban az ügyvédek egy 1–5-ös skálán átlagosan 3,1-re értékelték az iratok rendelkezésre bocsátásával kapcsolatos jelenlegi szabályozást az előzetes letartóztatottak tekintetében, míg a gyakorlatot 2,8-ra értékelték. Többen csalódásuknak adtak hangot, mert úgy érzik, az irányelv implementációja és az iratokhoz való hozzáférés biztosítása nem váltotta be a hozzá fűzött reményeiket, nincs igazán hatása arra, hogy elrendelik-e védencük előzetes letartóztatását.

A BHC-kutatásban több **rendőr** is kifejezte egyet nem értését az új szabályok és gyakorlat kapcsán, túl széles körűnek tartva az átadott/átadandó iratok körét, és volt, aki annak az aggálynak is hangot adott, hogy onnantól kezdve, hogy kiadja az iratokat, nem tudja befolyásolni, hogy azok kihez jutnak el. A Fair Trials-kutatásban megkérdezett **ügyészek** egyöntetűen azon az állásponton voltak, hogy a jogszabályváltozás a gyakorlatban is kiszélesítette a védelem számára hozzáférhető iratok körét, és több esetben elhangzott, hogy ennek hatására „érdemibbé” váltak az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülések.

A jelen kutatásban megkérdezett **bírák** közül is többen kiemelték, hogy a bíróság szempontjából előny, hogy a védelem megkapja az iratokat előzetesen, „élőbbé” tudja így tenni az ülést, és tudja így a védő, hogy miről van szó. A Budai Központi Kerületi Bíróság

nyomozási bírói csoportjának vezetője a konferencián emellett elmondta: az iratadási kötelezettség azt is eredményezte, hogy sokkal gyakoribb a megalapozott gyanú vitatása a védelem részéről, mint korábban.

A büntetőeljárás több különböző szereplője utalt arra a Magyar Helsinki Bizottság különböző kapcsolódó kutatásaiban, hogy az irányelv 7. cikkének implementációja lehetett az egyik oka az előzetes letartóztatások, illetve közelebbről az előzetes letartóztatásra irányuló indítványok csökkenésének, illetve hogy az ülések érdemibbé válása hatással volt az ügyészi indítványok sikerességi rátájának csökkenésére, mások szerint viszont annak döntő hatása az indítványok eredményességére nem volt.

5. Kutatási eredmények a büntetőeljárás irataihoz való hozzáférés kapcsán a nyomozati szakban nem előzetes letartóztatott terheltek esetében

Ahogy arra a bevezetőben már utaltunk, a terhelt és a védő az iratokhoz való hozzáférése a nyomozás alatt korlátozott. A védelem a Be. 186. § (1) bekezdése szerint ugyanis csupán a szakvéleményhez és az azon nyomozási cselekményekről készült jegyzőkönyvekhez fér hozzá korlátozás nélkül, amelyeken a terhelt, illetve a védő jelen lehet. A Be. szabályai a védő részvételét gyakorlatilag csak a terhelt kihallgatásán, illetve az általa vagy a terhelt által indítványozott tanúkihallgatáson, valamint az ilyen tanú részvételével megtartott szembesítésen teszik lehetővé,⁴⁷ emellett a védő és a terhelt jelen lehet a szakértő meghallgatásánál, a szemlénél, a bizonyítási kísérletnél és a felismerésre bemutatásnál.⁴⁸ Az eljárás egyéb iratait a védelem csak abban az esetben tekintheti meg, ha az a „nyomozás érdekeit” nem sérti.⁴⁹ Ha a gyanúsított vagy a védő jelen lehet egy nyomozási cselekményen, az arról készült jegyzőkönyvet nyomban megtekintheti;⁵⁰ emellett jogosult arra, hogy azokról az iratokról, amelyeket megtekinthet, másolatot kapjon.⁵¹

A nyomozás elvégzése után kerül sor az iratismertetésre: az ügyész vagy a nyomozó hatóság „a gyanúsítottnak és a védőnek az erre kijelölt helyiségben átadja a nyomozás összefűzött iratait” (vagyis a teljes nyomozási iratanyagot), amelynek során lehetővé kell tenni, hogy „a gyanúsított és a védő az esetleges vádemelés alapjául szolgáló összes iratot – kivéve a zártan kezelt iratokat – megismerhesse”.⁵² A gyanúsított és a védő az iratokról másolatot kérhet; a gyanúsítottat erre a jogára figyelmeztetni kell.⁵³ Az iratismertetéstől kezdve – így a teljes bírósági szakban – a védelem már korlátlanul hozzáfér az ügy irataihoz.⁵⁴

A fentiek alapján megállapítható, hogy **a magyar szabályozás megfelel az irányelv 7. cikk (3) bekezdésében foglalt azon követelménynek, hogy az ügy anyagaiba való betekin-**

tést „a védelemhez való jog eredményes gyakorlásának lehetővé tételéhez kellő időben, de **legkésőbb a vád tartalmának bírósághoz való, elbírálás céljából történő benyújtásakor biztosítani kell**”. A szabályozás megfelel a 7. cikk (5) bekezdésében foglalt azon követelménynek is, hogy az ügy anyagaiba való, az irányelv 7. cikke szerinti betekintés térítésmentes legyen.⁵⁵

5.1. Az átadott nyomozási iratok köre és a megtagadás alapja

A magyar szabályozás a fentiek mellett formálisan megfelel az irányelv 7. cikk (2) és (4) bekezdéseinek is, amelyek egyrészt megkövetelik, hogy a terheltek vagy ügyvédjük „legalább az illetékes hatóságok birtokában lévő, a gyanúsítottra vagy a vádlottra nézve akár kedvező, akár terhelő valamennyi anyagba” betekinthessenek, de ugyanakkor bizonyos feltételek esetén lehetővé teszik az egyes anyagokba való betekintés megtagadását.

A gyakorlati tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy sok az olyan ügy, amelyben a védelem nem fér hozzá a nyomozati szakban a teljes iratanyaghoz.

A jelen kutatás keretében meginterjúvolt 17 ügyvéd közül csak 11-en nyilatkoztak úgy, hogy az összes ügyben hozzáférnek azokhoz a nyomozási iratokhoz, amelyek esetében a hozzáférés biztosítása kötelező (ti. az azon nyomozási cselekményekről készült jegyzőkönyvekhez, amelyeken a terhelt, illetve a védő jelen lehet, valamint a szakvéleményekhez), és hárman válaszoltak úgy, hogy az ügyek több mint felében férnek hozzá ezekhez az iratokhoz, tehát már azon iratok esetében is problémákkal szembesülnek a védők, amelyeket erre irányuló kérés esetén kötelezően biztosítani kellene számukra. Az ügyészek ellenben mindannyian úgy nyilatkoztak, hogy a védelem minden esetben hozzáfér ezekhez az iratokhoz, egyikük jegyezte csak meg az alábbiakat:

„Természetesen előfordul mulasztásból elkövetett jogsértés, azonban az ilyen iratok kiadásának szándékos – esetleges írásban történő – megtagadása elenyésző. Esetenként előfordul olyan, hogy a terhelt vagy védő már kapott illetékmentes másolatot, azt elvesztette, és a nyomozó hatóság illetékhez köti újabb másolat kiadását, amit a terhelt vagy védő sérelmesnek tart.”

Megjegyzendő, hogy a Be. szabályozási koncepciója olyan szempontból nem áll teljesen összhangban az irányelv 7. cikkével, hogy nem az ügy valamennyi iratához való hozzáférést teszi meg általános szabállyá, és ehhez képest határoz meg kivételes eseteket, amikor az iratokba való betekintés megtagadható, hanem fordítva. **A Be. azon szabálya** azonban, **hogy az iratokba való betekintés a nyomozás érdekeinek sérelmére tekintettel megtagadható, összhangban áll az irányelv 7. cikk (4) bekezdésével**, amely kifejezetten megemlíti, hogy megtagadható az egyes anyagokba való betekintés „például abban az esetben, ha a betekintés hátrányosan befolyásolhatja egy folyamatban lévő nyomozást” (feltéve, hogy ezzel nem sérül a tisztességes eljáráshoz való jog).

Amikor – hivatalos statisztikák hiányára is tekintettel – arról kérdeztük az ügyvédeket, hogy **milyen gyakran tagadják meg a hatóságok az ügy nem kötelezően kiadandó irataihoz való hozzáférést** (az iratmásolatok kiadását) arra való hivatkozással, hogy az a nyomozás érdekeit sértené, a következő válaszokat adták:

- hét ügyvéd szerint minden esetben,
- két ügyvéd szerint az esetek több mint felében
- két ügyvéd szerint az esetek felében,
- három ügyvéd szerint pedig az esetek kevesebb mint felében tagadják meg a hozzáférést ezekhez az iratokhoz,
- míg két válaszadó szerint soha nem tagadják meg a hozzáférést.

A tízből hat ügyész nyilatkozott ellenben úgy, hogy „ritkán”, „elvéve”, „elenyésző számban”, „kivételesen” tagadják csak meg az iratok kiadását. Megjegyzendő, hogy az interjúk tanúsága szerint az ügyvédek eleve megválogatják, hogy mikor kérnek iratmásolatot a nem kötelezően kiadandó iratokból: a 17-ből nyolc ügyvéd az ügyek kevesebb mint felében, három ügyvéd pedig soha nem kér hozzáférést ezekhez a további iratokhoz, és többük fogalmazott úgy, hogy ennek oka, hogy tapasztalataik szerint nincs értelme kérniük a hozzáférést, mert azt úgyis meg fogják tagadni.

Az ügyvédek emellett egy kivétellel egyöntetűen úgy nyilatkoztak, hogy semmilyen szinten nem részletezik a hatóságok, hogy miért sértené a nyomozás érdekeit egy adott irathoz való hozzáférés, illetve legtöbbször nem lát tendenciákat, illetve nem tud meghatározni szempontokat a tekintetben, hogy milyen iratok kapcsán vagy milyen ügyekben tagadják meg inkább a hozzáférést.

- Volt olyan ügyvéd, aki úgy vélte, hogy a kapcsolatokon múlik a hozzáférés, azon, hogy ismeri az ügyvéd a rendőrt, és előfordul, hogy ennek köszönhetően informálisan ismeri meg az irat tartalmát: elmondják neki, hogy mi van az iratban, vagy azt, amire kíváncsi, de nem másolhatja le, nem fényképezheti le az iratot.
- Más ügy vélte, hogy az időtényező a meghatározó: meglátása szerint az ügy elején „taktikázik” inkább a megtagadással a hatóság, ha eltelt már három hónap a nyomozásból, akkor kevésbé.
- Egy harmadik ügyvéd úgy vélte, hogy a mentő vagy enyhítő bizonyítékokat, illetve a hibákat, eljárási szabálytalanságokat tartalmazó iratokat nem adják ki.

A nyomozás érdekeire hivatkozáson kívül az ügyvédek találkoztak olyan érveléssel is, hogy azért nem adható ki egy irat, mert személyiségi jogokat sértene, vagy hogy nem az adott terhelre vonatkozik egy kért szakértői vélemény. Az egyik ügyész szerint pl. zártan kezelt személyes adatokat tartalmazó iratok esetén fordulhat elő, hogy nem a nyomozás érdekeire hivatkozással tagadják meg a hozzáférést az iratokhoz.

A JUSTICIA-kutatásban meginterjúvult egyik rendőr szerint a zárt adatkezelés lehetőségével élnek inkább az iratok kiadásának megtagadása helyett (vagyis az eljárás különböző szereplőinek adataihoz való hozzáférést akadályozzák meg), egy másik interjúalany szerint pedig a helyi rendőrkapitányság nem az a „szint”, ahol a terheltek iratokhoz való hozzáféréseinek korlátozására nagy szükség lenne. Egyikük válasza szerint arra törekszene, hogy először kihallgassanak a jövőbeli terhelten kívül mindenkit és beszerezzenek minden bizonyítékot, és utána történjen meg a meggyanúsítás és a gyanúsított kihallgatás – így utóbbi után nincs nyomozástaktikai okuk arra, hogy megtagadják az iratokból másolat kiadását. Válaszaik szerint a nyomozás érdekeire való hivatkozás akkor merülhet fel, ha pl. jelentősen különbözik két terhelt vallomása, vagy ha pl. egy sorozat-bűncselekményes ügyben csak egy tanúvallomás áll rendelkezésükre összesen.

Ugyanakkor másik **két rendőr interjúalany egy olyan gyakorlatról számolt be, amely nyilvánvalóan ellentétes a Be. vonatkozó rendelkezéseivel:** mindketten úgy nyilatkoztak, hogy **a nyomozás során a védelem csak azokhoz az iratokhoz férhet – és fér – hozzá, amelyeket a Be. tételesen felsorol.** Sőt, egyikük szerint az is előfordulhat, hogy a nyomozás érdekeire tekintettel a Be. által kifejezetten előírt iratokhoz sem biztosítják a hozzáférést (pl. ha megítélésük szerint meghiúsíthatná az eljárást a terhelt egy adott információ alapján, amely a terhelt által egyébként hozzáférhető iratban található). Válaszaik szerint az iratmásolatok kiadásának megtagadásakor éppen ezért nem is a nyomozás érdekeire hivatkoznak, hanem arra, hogy az adott iratokhoz a Be. alapján a védelem nem férhet hozzá.

Összefoglalva: az interjúk azt mutatták, hogy **a gyakorlatban nemcsak kivételesen tagadják meg az iratmásolatok kiadását a nyomozati szakban, hanem az iratok jelentős hányada kapcsán, ami mind a Be.-vel, mind az irányelv 7. cikk (4) bekezdésével ellentétes.**

JAVASLATOK

- ▶ Tegyenek lépéseket annak érdekében, hogy a nyomozó hatóság gyakorlata megfeleljen a Be.-nek és az irányelv 7. cikkének, és az iratmásolatok kiadását csak abban az esetben tagadják meg a hatóságok, ha a hozzáférés a nyomozás érdekeit valóban sértené.
- ▶ Azokat a nyomozási iratokat, amelyekhez a Be. alapján a hozzáférés biztosítása kötelező, adják ki automatikusan, kérés nélkül a védelemnek. (Ez elképzelhető lenne akár úgy, hogy rendszeresen, pl. havonta megküldik az abban a hónapban keletkezett nyomozási iratokat a védelemnek, vagy egy olyan – a 4.4. fejezetben már említett, két, a kutatásban részt vevő ügyvéd által is felvetett – elektronikus platform létrehozásával, amelyhez különböző elérési jogosultságokkal a büntetőeljárás minden szereplője hozzáfér.)

- ▶ Amennyiben a nyomozó hatóság megtagadja az iratmásolat kiadását, illetve az iratokhoz való hozzáférés biztosítását a nyomozás érdekeire hivatkozással, legyen köteles megindokolni, hogy az adott nyomozási irat a védelem általi megismerése miért sérti a nyomozás érdekeit, azzal, hogy ettől kivételesen el lehet tekinteni, ha már önmagában az indokolásból is olyan következtetések lennének levonhatók, amelyek veszélyeztetnék a nyomozás sikerét.

5.2. A megismerés formája

A Be. 70/B. §-a alapján a **másolatokat** a megismerhető iratokról mind a nyomozás során, mind az iratismertetés során a büntetőeljárásban részt vevő személy kérelmére adja ki az a hatóság, amely előtt az eljárás folyamatban van, „legkésőbb a kérelem előterjesztésétől számított nyolc napon belül”.⁵⁶ Aki az eljárás során keletkezett iratról másolatot kaphat, kérheti, hogy a másolatot a bíróság, az ügyész, illetve a nyomozó hatóság **elektronikus úton vagy elektronikus adathordozón** adja ki; ha pedig a bíróságnál, az ügyésznél, illetve a nyomozó hatóságnál a kiadni kért irat elektronikus formában rendelkezésre áll, a másolatot elektronikus úton vagy elektronikus adathordozón kell kiadni – az így kiadott másolat azonban nem hiteles.⁵⁷ A másolat kiadása a bírói gyakorlat szerint nem csak papír alapon történhet: a BH2006. 316. és a BH2006. 44. szerint nem tagadható meg annak a védőnek a kérelme, aki az iratokból digitális fényképezőgéppel akar másolatot készíteni – a jelen kutatásban három ügyvéd viszont úgy nyilatkozott, hogy az iratok lefényképezésére tapasztalatai szerint nincs mód.

Problémaként merül fel, hogy a Be. – az előzetes letartóztatottak az ügy anyagaihoz való hozzáféréseire vonatkozó 211. § (1a) bekezdéshez hasonlóan – az eljárás során keletkezett „iratok” másolatának kiadásáról szól, vagyis a nyomozás irataira koncentrál, és így **a rendelkezésre álló, nem a nyomozás iratai között kezelt bizonyítási eszközök megismerését nem teszi kifejezetten lehetővé. Ez ellentétes az irányelv céljával**, amely a preambulumának (31) bekezdésében kifejezetten szól arról, hogy az „irányelv alkalmazásában a gyanúsítottra vagy a vádlottra nézve akár kedvező, akár terhelő, az adott büntetőüggyel kapcsolatosan az illetékes hatóságok birtokában lévő a nemzeti jog által meghatározott anyagokba való betekintésnek magában kell foglalnia az olyan anyagokba való betekintést, mint az iratok, adott esetben fényképek, valamint hang- és képfelvételek”. (Hozzá kell tenni, hogy a 4/2007. BK vélemény a Be. 70/B. §-a kapcsán az iratok mellett a „műszaki, vegyi vagy más eljárással adatokat rögzítő tárgyakról” való másolat kiadásáról is szól, de ezt indokolt lenne jogszabályi szinten is rögzíteni.)

JAVASLATOK

- ▶ Módosítsák a Be.-t oly módon, hogy az kifejezetten tegye lehetővé a nem nyomozási iratként kezelt bizonyítási eszközök megismerését is és azokról lehetőség szerint elektronikus másolat kiadását.
- ▶ Biztosítsák az infrastrukturális feltételeket a hatóságok számára annak érdekében, hogy a gyakorlatban is minél szélesebb körben lehetővé váljon az iratmásolatok elektronikus úton vagy elektronikus adathordozón való kiadása, a tisztességes eljárás elvének megfelelő formában.

5.3. A megtagadás formája és a jogorvoslati lehetőségek

2014. január 1. óta a Be. 169. § (1) bekezdése alapján az ügyész, illetve a nyomozó hatóság **a másolat kiadásának megtagadásáról határozatot hoz.** Jelen kutatásban azonban több ügyvéd arról számolt be, hogy nagyfokú informalitás jellemző az iratok kiadása kapcsán: **sokszor nem születik formális döntés** a hozzáférés, illetve az iratmásolat kiadásának megtagadásáról, aminek egyik oka, hogy sokszor az ügyvédek maguk is informálisan (akár telefonon) kérik a hozzáférés biztosítását.

Amennyiben születik **határozat, az ellen** a terhelt, illetve a védő a közléstől számított nyolc napon belül **panasszal élhet**,⁵⁸ amennyiben pedig ezt a panaszt elutasítják, **az elutasító határozat ellen** a kézbesítéstől számított nyolc napon belül **felülbírálati indítvány terjeszthető elő, amelyről a bíróság dönt.** Ez megfelel az irányelv 7. cikk (4) bekezdésében meghatározott azon követelménynek, hogy az arra vonatkozó határozatot, hogy a 7. cikk (4) bekezdésével összhangban egyes anyagokba megtagadják a betekintést, „igazságügyi hatóság hozza meg, vagy legalább bírósági felülvizsgálat tárgyát képezze”.

Arra vonatkozóan nem áll rendelkezésre országos adat, hogy milyen gyakran élnek panasszal az ügyvédek az iratmásolatok kiadásának megtagadása miatt, illetve hogy ezek a panaszok mennyiben sikeresek.⁵⁹ Az ügyvédi válaszok azt mutatják azonban, hogy igen kevés esetben élnek a panasz lehetőségével a védők: 11 ügyvéd úgy nyilatkozott, hogy soha nem él panasszal az iratmásolat kiadásának megtagadása ellen, öt ügyvéd pedig az esetek kevesebb mint felében él panasszal. Ezzel összhangban az ügyészek is kivétel nélkül úgy ítélték meg, hogy „rendkívül ritkán”, „elvéve” vagy soha nem nyújtanak be panaszt az iratmásolat kiadásának megtagadása ellen a védők. Ezzel összefüggésben az egyik bíró úgy vélte: nem ment még át a köztudatba, hogy helye van panasznak az iratmásolat kiadását megtagadó határozat ellen, elsiklanak e felett az eljárás szereplői.

5.4. Viszony a kétféle iratmegismerés között

Kérdés továbbá, hogy hogyan viszonyul egymáshoz a Be. 70/B. és 186. §-ai szerinti iratmegismerés, illetve az előzetes letartóztatásra irányuló indítványt megalapozó nyomozási iratok rendelkezésre bocsátása – ezt a kérdést ugyanis a Be. meglátásunk szerint nem rendezi egyértelműen. Az LÜ Emlékeztető 402.1.) pontja a következőket mondja ki a helyzet rendezése érdekében:

- j) Ha a terhelt vagy a védő a Be. 211. §-ának (1a) bekezdés II. mondatára hivatkozva további – az indítványhoz nem csatolt – iratok másolatban történő kiadását kéri, azt a Be. 70/B.§-a szerint kell elbírálni. Ha az ügyész a kérelmet nem tartja teljesíthetőnek, a megtagadásról a Be. 169. §-ának (1) bekezdése alapján határozatban kell rendelkeznie. Az iratmásolat kiadását megtagadó határozat ellen bejelentett panaszt elutasító határozattal szemben a Be. 195. §-ának (6) bekezdése értelmében felülbírálati indítványnak van helye a nyomozási bírónak [KF. 7906/2014/3-II.].

12 ügyvéd a fentiek ellenére úgy nyilatkozott, hogy nem fordul elő, hogy akkor is kéri a Be. 70/B. § alapján az iratmásolat kiadását, illetve az iratokhoz való hozzáférés biztosítását, ha a terhelt előzetes letartóztatásban van. Hárman nyilatkoztak úgy, hogy pl. az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülés után, illetve az előzetes letartóztatás meghosszabbításával kapcsolatos döntések „között” az általános iratmegismerési szabályok alapján igyekeznek hozzájutni további iratokhoz – egyikük szerint a Be. 186. §-ához képest a Be. 211. § speciális szabály.

Részben ehhez a témakörhöz kapcsolódik, hogy a konferencián a Budai Központi Kerületi Bíróság nyomozási bírói csoportjának vezetője jelezte: meglátása szerint probléma, hogy pl. a szakvéleményt is csak akkor adják át a védelemnek, amikor az előzetes letartóztatás meghosszabbítását indítványozzák az ügyben, holott például egy azelőtt három hónappal keletkezett szakvéleményt már akkor át kellett volna adni, amikor az elkészült.

6. Javaslatok

JAVASLATOK AZ ELŐZETES LETARTÓZTATÁSSAL KAPCSOLATOS IRATOKHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS KAPCSÁN

- ▶ Az irányelv 7. cikkének való megfelelés érdekében módosítsák oly módon a Be. 211. §-át, hogy ne csak az előzetes letartóztatásra irányuló indítványt megalapozó nyomozási iratokat legyen köteles a hatóság megküldeni a védelemnek, hanem minden, az adott ügygel kapcsolatos dokumentumot, amely nélkülözhetetlen a fogva tartás jogszerűsége felülvizsgálatának eredményes kezdeményezéséhez, releváns az előzetes letartóztatás szempontjából.
- ▶ Az ügyészség biztosítsa – a jogszabály esetleges módosulásától függetlenül –, hogy az eljáró ügyészek egységesen úgy értelmezzék a Be. 211. §-át, hogy a nyomozási iratok közül minden olyan iratot át kell adniuk a védelemnek az előzetes letartóztatásra irányuló indítványaikhoz kapcsoltnak, amely nélkülözhetetlen a fogva tartás jogszerűsége felülvizsgálatának eredményes kezdeményezéséhez, ide értve azokat is, amelyek az előzetes letartóztatás szükségessége ellen hatnak.
- ▶ Módosítsák oly módon a Be. szabályait, hogy a nyomozási bírói feladatokat ellátó, az előzetes letartóztatásról döntő bíró minden nyomozási iratot megkapjon, amely a nyomozó hatóság, illetve az ügyész rendelkezésére áll. Ezzel összefüggésben a nyomozási iratok a bírónak való átadásakor az ügyészség tájékoztassa a nyomozási bírót arról, hogy melyek azok a nyomozási iratok, amelyeket a védelemnek nem adtak át.
- ▶ Rendezzék azt a problémát, hogy az előzetes letartóztatásra irányuló rendőri előterjesztés megtétele és az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntés között további nyomozati cselekmények történhetnek, amelyekről se a védelem, se a bíró nem értesül (pl. annak előírásával, hogy ilyen esetekben soron kívül át kell adni a védelemnek és a bírónak az így keletkezett nyomozási iratok másolatát).

- ▶ Módosítsák a Be.-t oly módon, hogy az tegye lehetővé a nem nyomozási iratként kezelt bizonyítási eszközök megismerését is a Be. 211. § (1a) bekezdése vonatkozásában.
- ▶ A Be. tegye lehetővé az adatok/iratok megismerésének más módjait, pl. az adatok adathordozón vagy elektronikus formában, e-mailen való átadását az érintettek kérelmére vagy beleegyezésével a Be. 211. § (1a) bekezdése vonatkozásában.
- ▶ Fénykép-, video- és hangfelvételek esetében tegyék kötelezővé az elektronikus formában vagy adathordozón való átadást.
- ▶ A büntetés-végrehajtási intézetek hosszú távon törekedjenek arra, hogy legyen lehetősége az előzetes letartóztatásban levő fogvatartottaknak a nyomozási iratok elzárására, lehetőség szerint a zárkán kívül.
- ▶ Határozzanak meg egy olyan minimális határidőt az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló indítvány és az azzal kapcsolatos nyomozási iratok a védelemnek az ülést, illetve a döntést megelőző megküldésére, amely reálisan lehetővé teszi a védelem számára az ülésre való felkészülést.
- ▶ Minimálisan kerüljön be egy olyan szabály a Be. szövegébe, hogy az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló indítványt és az azzal kapcsolatos nyomozási iratokat megfelelő, kellő időben rendelkezésre kell bocsátani, és ennek kapcsán az ügy sajátosságaira tekintettel kell lenni.
- ▶ Módosítsák a Be.-t oly módon, hogy előzetes letartóztatás esetében az előzetes letartóztatás elrendelését követően keletkezett, az előzetes letartóztatás szempontjából releváns nyomozási iratokat az eljárás folyamatában adják át a védelemnek.
- ▶ Minimálisan módosítsák a Be.-t oly módon, hogy az előzetes letartóztatás meghosszabbítására irányuló indítvány megküldésétől a kapcsolódó nyomozási iratok megküldése váljon el – legalább azokban az esetekben, amikor az előzetes letartóztatás meghosszabbítása kapcsán ülést nem tartanak. Ilyen esetekben a nyomozási iratokat igazolt módon az ügyészi indítvány megküldését megelőzően adják át a védelemnek, oly módon, hogy a védelemnek reális lehetősége legyen a nyomozási iratok tanulmányozására, iratok beszerzésére és indítvány tételére.
- ▶ A fenti módosítások hiányában minimálisan tegyenek lépéseket annak érdekében, hogy az előzetes letartóztatás meghosszabbítása előtt az iratok megküldése lehetőség szerint ne postán történjen.

- ▶ Biztosítsák a bírák számára, hogy szükség szerint, igény esetén a hivatalos munkaidő után is legyen módjuk arra, hogy a nyomozási iratokat tanulmányozás céljából átvegyék (pl. elektronikus úton).
- ▶ Hosszú távon a védelem hatékonyságának növelése és a nyomozó hatóságokra nehezedő teher csökkentése érdekében megfontolható egy olyan elektronikus platform létrehozása, amelyhez – különböző elérési jogosultságokkal – a büntetőeljárás minden szereplője hozzáfér, megkönnyítve így az iratok átadását és annak nyomon követését, hogy milyen nyomozási iratokat adtak már át a védelemnek.
- ▶ Az ügyészség tegyen lépéseket annak érdekében, hogy az LÜ Emlékeztető megfelelő rendelkezése a gyakorlatban is minden esetben érvényesüljön, és az ügyészi indítvány vagy az ahhoz csatolt iratjegyzék, stb. minden esetben tételesen sorolja fel az átadott nyomozási iratokat.
- ▶ A nyomozási iratok átadásának megtörténte minden esetben legyen a védelem és a bíró számára is visszakövethetően, külön iratjegyzékkel, aláíróívvel, stb. dokumentálva, ne csak abban az esetben, ha ülésre kerül sor.
- ▶ A védelem által a nyomozási iratok átvételéről aláírt átadás-átvételi jegyzőkönyv, iratjegyzék, stb. minden esetben (i) tartalmazza az átadott nyomozási iratok tételes felsorolását, (ii) amennyiben az átadás nem postán történik, tartalmazza az átadás-átvétel pontos időpontját (óra-percre), (iii) és abból egy példány minden esetben maradjon a védő, illetve a terhelt birtokában.
- ▶ A védelem által a nyomozási iratok átvételéről aláírt átadás-átvételi jegyzőkönyv, iratjegyzék, stb. minden esetben jusson el a nyomozási bíróhoz, aki csak ennek birtokában tarthasson ülést vagy hozhasson döntést az előzetes letartóztatás tárgyában.
- ▶ Foglalják jogszabályba, hogy az előzetes letartóztatásra irányuló indítvánnyal kapcsolatos nyomozási iratok másolatának megküldése a védelem részére az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülés vagy döntés előfeltétele, ennek hiányában ülés nem tartható, illetve döntés nem hozható.

- ▶ A bíróságok biztosítsák a jogalkalmazás egységességét annak érdekében, hogy – a jogszabály esetleges módosulásától függetlenül – az előzetes letartóztatással kapcsolatos ülés tartásának, illetve döntés meghozatalának előfeltétele legyen, hogy a védelem számára az előzetes letartóztatásra irányuló indítványhoz kapcsolódó nyomozási iratokat megfelelő időben megküldték.
- ▶ A fentiek érdekében a bírósági szervezetrendszer tegyen lépéseket annak érdekében, hogy ülés esetén a nyomozási bírók minden esetben nyilatkoztassák a védőt és a terheltet arról, hogy (i) megkapták-e az ügyészi indítványt és a nyomozási iratok másolatát, (ii) és hogy elegendő idejük volt-e az iratok tanulmányozására és a felkészülésre, (iii) és mindez tűnjön ki az ülés jegyzőkönyvéből.
- ▶ Alkossanak kifejezett szabályt arra, hogy amennyiben a védő vagy a terhelt úgy nyilatkozik, hogy nem volt elegendő ideje az iratok tanulmányozására, akkor a nyomozási bíró lehetővé teheti, hogy az iratokat a védelem helyben tanulmányozza, vagy egy későbbi időpontra tűzhet ülést.
- ▶ A védő részvételét tegyék kötelező az előzetes letartóztatással kapcsolatos üléseken.
- ▶ Alkossanak kifejezett szabályt arra, hogy amennyiben a nyomozási bíró észleli, hogy nem bocsátották az ügy összes, az előzetes letartóztatás jogszerűségének megítéléséhez szükséges anyagát a terhelt, illetve védője rendelkezésére, akkor (i) ismertethesse az ülésen a védelemmel ezen iratokat, amennyiben azok a rendelkezésére állnak, (ii) szükség esetén további nyomozási iratok átadására szólíthassa fel az ügyészséget.
- ▶ Fontolják meg az előzetes letartóztatással kapcsolatos iratok megismerésére vonatkozó szabály kiterjesztését a házi őrizetre is.

JAVASLATOK A BÜNTETŐELJÁRÁS IRATAIHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS KAPCSÁN A NYOMOZATI SZAKBAN ÁLTALÁBAN

- ▶ Tegyenek lépéseket annak érdekében, hogy a nyomozó hatóság gyakorlata megfeleljen a Be.-nek és az irányelv 7. cikkének, és az iratmásolatok kiadását csak abban az esetben tagadják meg a hatóságok, ha a hozzáférés a nyomozás érdekeit valóban sértené.
- ▶ Azokat a nyomozási iratokat, amelyekhez a Be. alapján a hozzáférés biztosítása kötelező, adják ki automatikusan, kérés nélkül a védelemnek. (Ez elképzelhető lenne akár úgy, hogy rendszeresen, pl. havonta megküldik az abban a hónapban keletkezett nyomozási iratokat a védelemnek, vagy egy olyan elektronikus platform létrehozásával, amelyhez különböző elérési jogosultságokkal a büntetőeljárás minden szereplője hozzáfér.)
- ▶ Amennyiben a nyomozó hatóság megtagadja az iratmásolat kiadását, illetve az iratokhoz való hozzáférés biztosítását a nyomozás érdekeire hivatkozással, legyen köteles megindokolni, hogy az adott nyomozási irat a védelem általi megismerése miért sérti a nyomozás érdekeit, azzal, hogy ettől kivételesen el lehet tekinteni, ha már önmagában az indokolásból is olyan következtetések lennének levonhatók, amelyek veszélyeztetnék a nyomozás sikerét.
- ▶ Módosítsák a Be.-t oly módon, hogy az kifejezetten tegye lehetővé a nem nyomozási iratként kezelt bizonyítási eszközök megismerését is és azokról lehetőség szerint elektronikus másolat kiadását.
- ▶ Biztosítsák az infrastrukturális feltételeket a hatóságok számára annak érdekében, hogy a gyakorlatban is minél szélesebb körben lehetővé váljon az iratmásolatok elektronikus úton vagy elektronikus adathordozón való kiadása, a tisztességes eljárás elvének megfelelő formában.

Végjegyzetek

1. Lásd: *Bandur kontra Magyarország* (Application no. 50130/12, Judgment of 5 July 2016), *Süveges kontra Magyarország* (Application no. 50255/12, Judgment of 5 January 2016), *Baksza kontra Magyarország* (Application no. 59196/08, Judgment of 23 April 2013), *A.B. kontra Magyarország* (Application no. 33292/09, Judgment of 16 April 2013), *X.Y. kontra Magyarország* (Application no. 43888/08, Judgment of 19 March 2013), *Kovács Ferencné kontra Magyarország* (Application no. 19325/09, Judgment of 20 December 2011), *Darvas kontra Magyarország* (Application no. 19547/07, Judgment of 11 January 2011).
2. Kádár András Kristóf – Kirs Eszter – Lukovics Adél – Moldova Zsófia – M. Tóth Balázs: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának előzetes letartóztatással kapcsolatos gyakorlata – Kézikönyv ügyvédek számára / Kézikönyv bírák számára*. Magyar Helsinki Bizottság, Budapest, 2014. Elérhető: <http://www.helsinki.hu/az-emberi-jogok-europai-birosaganak-elozetes-letartoztatassal-kapcsolatos-gyakorlata/>.
3. Be. 186. § (1) bekezdés és 184. § (2) bekezdés
4. Be. 185. § (1) bekezdés
5. Be. 186. § (2) bekezdés
6. Be. 193. § (1) bekezdés
7. Lásd pl.: *Baksza kontra Magyarország* (Application no. 59196/08, Judgment of 23 April 2013), *Hagyó kontra Magyarország* (Application no. 52624/10, Judgment of 23 April 2013), *A.B. kontra Magyarország* (Application no. 33292/09, Judgment of 16 April 2013), *X.Y. kontra Magyarország* (Application no. 43888/08, Judgment of 19 March 2013).
8. Be. 211. § (1a) bekezdés. Megjegyzendő, hogy az irányelv átültetési határidejét (2014. június 2.) így nem teljes mértékben tartotta be a jogalkotó.
9. A büntetőeljárásról szóló T/13972. számú törvényjavaslat a Kormány által benyújtott szövege és annak indokolása itt érhető el: <http://www.parlament.hu/irom40/13972/13972.pdf>.
10. A büntetőeljárásról szóló T/13972. számú törvényjavaslat, 370. o.

11. A büntetőeljárásról szóló T/13972. számú törvényjavaslat, 433. o.
12. Kádár András Kristóf – Kirs Eszter – Lukovics Adél – Moldova Zsófia – M. Tóth Balázs: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának előzetes letartóztatással kapcsolatos gyakorlata – Kézikönyv ügyvédek számára.* Magyar Helsinki Bizottság, Budapest, 2014, 37. o. Elérhető: http://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/HHC_Kezikonyv_ugyvedek_szamara_2014_web.pdf.
13. Kádár András Kristóf – Kirs Eszter – Lukovics Adél – Moldova Zsófia – M. Tóth Balázs: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának előzetes letartóztatással kapcsolatos gyakorlata – Kézikönyv ügyvédek számára.* Magyar Helsinki Bizottság, Budapest, 2014, 37. o.
14. <https://www.fairtrials.org/>
15. Fazekas Tamás – Kádár András Kristóf – Novoszádek Nóra: *Az előzetes letartóztatás gyakorlata: az alternatív kényszerintézkedések és a bírói döntéshozatal vizsgálata. Kutatási jelentés – Magyarország.* Magyar Helsinki Bizottság, 2015. október. Elérhető: http://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/MHB_kutatasi_jelentes_elozetes_letartoztatasi_2015.pdf.
16. JUSTICIA European Rights Network, <http://eujusticia.net/>
17. <http://hrmi.lt/en/>
18. *EU-irányelvek a gyakorlatban: A büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló EU-irányelv átültetésének vizsgálata. Országjelentés – Magyarország,* Magyar Helsinki Bizottság, 2015. december. Elérhető: http://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/HHC_Measure_B_National_Report_on_Hungary_2015_HUN.pdf.
19. <http://www.bghelsinki.org/en/>
20. Be. 130. § (1) bekezdés
21. Be. 132. § (5) bekezdés; a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM–IM együttes rendelet, 63. §
22. Be. 131. § (2) bekezdés
23. Be. 9. § (3) bekezdés
24. A Legfőbb Ügyészség válasza a Magyar Helsinki Bizottság adatkérésére, Ig. 42/28/2015. Legf. Ü., 2016. január 14.
25. Az emlékeztető szövegét a Legfőbb Ügyészség bocsátotta a Magyar Helsinki Bizottság rendelkezésére 2017. május 5-én kelt, ABOIGA/6-61/2017. számú válaszlevelében.
26. Legfőbb Ügyészség Nyomozás Felügyeleti és Védelőképzési Főosztály, 2016. május 9., NF. 1052/2016/3-II. szám

27. Lásd: Fazekas Tamás – Kádár András Kristóf – Novoszádek Nóra: *Az előzetes letartóztatás gyakorlata: az alternatív kényszerintézkedések és a bírói döntéshozatal vizsgálata. Kutatási jelentés – Magyarország.* Magyar Helsinki Bizottság, 2015. október, IV. 1.3. fejezet.
28. Be. 129. § (2) bekezdés
29. *EU-irányelvek a gyakorlatban: A büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló EU-irányelv átültetésének vizsgálata. Országjelentés – Magyarország,* Magyar Helsinki Bizottság, 2015. december, 27. o.
30. Lásd: Fazekas Tamás – Kádár András Kristóf – Novoszádek Nóra: *Az előzetes letartóztatás gyakorlata: az alternatív kényszerintézkedések és a bírói döntéshozatal vizsgálata. Kutatási jelentés – Magyarország.* Magyar Helsinki Bizottság, 2015. október, IV. 1.4. fejezet.
31. Be. 96. § (1) A bíróság, az ügyész, illetve a nyomozó hatóság hivatalból elrendelheti, illetve a tanú vagy az érdekében eljáró ügyvéd kérelmére elrendeli, hogy a tanú személyi adatait [...], kivéve azokat az adatait, amelyek zártan kezelését nem kéri, az iratok között elkülönítve, zártan kezeljék. Ezekben az esetekben a tanú zártan kezelt adatait csak az ügyben eljáró bíróság, az ügyész, illetve a nyomozó hatóság tekintheti meg.
- (2) Ha a tanú személyi adatainak zárt kezelését rendelték el, ettől kezdve
- a) az eljárást folytató bíróság, ügyész, illetőleg nyomozó hatóság biztosítja, hogy a tanú zártan kezelt adatai az eljárás egyéb adataiból ne váljanak megismerhetővé,
  - b) a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság a tanú személyazonosságát az azonosításra alkalmas iratok megtekintésével állapítja meg,
  - c) a személyi adatok zártan kezelésének megszüntetésére csak a tanú beleegyezésével kerülhet sor.
- (3) A tanú személyi adatai zárt kezelésének elrendelésétől kezdve a büntetőeljárásban részt vevőknek a tanú személyi adatait tartalmazó iratról olyan másolat adható, amely a tanú személyi adatait nem tartalmazza.
32. Egy olyan ügyészi indítvány került be az iratkutatásba, amely ezzel kapcsolatban információt tartalmazott, a következő formában: „Az ügyészi indítvány egyidejű megküldésével a gyanúsítottaknak és védőjének a bírósághoz továbbított nyomozati irattal egyező tartalmú iratpéldány kerül kézbesítésre a nyomozó hatóság útján.”
33. Az ügyészi törvénysértést az egyik érintett ügyben a bíróság is megállapította, de azal, hogy az csak egy relatív eljárási szabálysértés, ami az ügy érdemére nem hat ki.
34. Bővebben lásd: Fazekas Tamás – Kádár András Kristóf – Novoszádek Nóra: *Az előzetes letartóztatás gyakorlata: az alternatív kényszerintézkedések és a bírói döntéshozatal vizsgálata. Kutatási jelentés – Magyarország.* Magyar Helsinki Bizottság, 2015. október, 32–37. o.

35. Lásd: *Az új büntetőeljárás törvény kodifikációjának előkészítő munkaanyaga: A büntetőeljárásban részt vevő személyek és az eljárási cselekményekre vonatkozó általános szabályok*, 100. o.
36. Be. 70/B. § (11) bekezdés
37. A BVOP 2017. május 5-én kelt válasza a Magyar Helsinki Bizottság közérdekű adatkérésére, 30500/4019-/2017. szám
38. Az Országos Rendőr-főkapitányság 2017. május 4-én kelt válasza a Magyar Helsinki Bizottság közérdekű adatkérésére, 29000/14356-9/2017.ált.
39. Az egyik bíró megemlítette ezzel kapcsolatban, hogy a rendőrök sok esetben tudják, mikor fognak „ütni”, vagyis mikor fogják őrizetbe venni a terheltet/terhelteket (többterheltes, pl. kábítószer-kereskedelemmel kapcsolatos ügyekben ez összehangoltan történik), és az ilyen ügyekben az őrizetbe vételt megelőzi egy kiterjedt nyomozás. Az interjúalany szerint jó megoldás lenne, ha az ilyen esetekben még az őrizetbe vétel előtt megküldenék az iratokat a nyomozási bírónak, több időt hagyva neki a felkészülésre. Ez a rendőri intézkedés sikerességének esélyét nem csökkentené, hiszen a bírót is terheli a titoktartási kötelezettség.
40. Legfőbb Ügyészség Nyomozás Felügyeleti és Védélőkészítési Főosztály, 2016. május 9., NF. 1052/2016/3-II. szám
41. A Fair Trials-kutatás keretében készült ügyészi interjúk, és egyes, a JUSTICIA-kutatás keretében készült rendőri interjúk mellett az információ forrása: Matusik Tamás: Gondolatok az előzetes letartóztatás hazai gyakorlatát ért kritikák kapcsán. *Magyar Jog*, 2015/5., 289–293. o.
42. Matusik Tamás: Gondolatok az előzetes letartóztatás hazai gyakorlatát ért kritikák kapcsán. *Magyar Jog*, 2015/5., 289–293. o.
43. A Legfőbb Ügyészség a Magyar Helsinki Bizottságnak nyújtott tájékoztatása (lg. 42/28/2015. Legf. Ü., 2015. december 8.) szerint az ügyészségen működtetett statisztikai és ügyviteli rendszerek közül egyik sem gyűjt adatokat arra vonatkozóan, hogy a panaszt miért nyújtották be.
44. „Ha e törvény a kényszerintézkedések alkalmazása esetén az érintett személy alkotmányos jogainak korlátozását megengedi, az ilyen cselekmény elrendelésének az egyéb feltételek megléte mellett is csak akkor van helye, ha az eljárás célja kisebb korlátozással járó más cselekménnyel nem biztosítható.”
45. NF/6484/2016/1. szám
46. Lásd pl.: *Süveges kontra Magyarország* (Application no. 50255/12, Judgment of 5 January 2016), § 77. („A jelen ügyben a felek nem vitatták, hogy a kérelmező házi őrizete az 5. Cikk szerinti szabadságtól való megfosztást jelentett, és a Bíróság nem lát okot arra, hogy ezzel kapcsolatban másképp foglaljon állást (lásd: *Vachev kontra Bulgária*, no. 42987/98, § 64, ECHR 2004VIII (kivonatok); *Lavents kontra Lettország*,

no. 58442/00, § 63, 28 November 2002). A Bíróság úgy véli, hogy a házi őrizetben töltött időt figyelembe kell venni az előzetes letartóztatás hosszának értékelése során.”

47. Be. 184. § (2) bekezdés

48. Be. 185. § (1) bekezdés

49. Be. 186. § (2) bekezdés

50. Be. 186. § (1) bekezdés

51. Be. 186. § (3) bekezdés. A Be. 186. § (4) bekezdés kimondja ezzel összefüggésben azt is, hogy a sértett, illetve a tanú vallomását vagy egyébként személyi adatait tartalmazó, a nyomozás során keletkezett, illetve annak során beszerzett, benyújtott vagy csatolt iratról készült másolaton nem tüntethetők fel a sértett, illetve a tanú személyi adatai. Nem adható ki emellett másolat az ügyész, illetve a nyomozó hatóság határozatának tervezetéről, valamint az ügyész és a nyomozó hatóság között keletkezett (a kapcsolattartásuk során a nyomozás menetét dokumentáló) iratokról.

52. Be. 193. § (1) bekezdés

53. Be. 193. § (1) bekezdés

54. A Be. egyetlen korlátozást fogalmaz meg ezzel kapcsolatban: a 70/B. § (6) bekezdése és 60. §-a értelmében a bírósági eljárásban a vádlott, a védő részére másolat kiadása csak akkor tagadható meg, ha az sérti az emberi méltóságot, az érintett személyiségi jogait vagy a kegyeleti jogot, illetve a magánéletre vonatkozó adatok szükségtelen nyilvánosságra kerülését eredményezné.

55. Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény 57. § (2) bekezdése alapján az iratokból másolat egyszeri kiadása illetékmentes.

56. Be. 70/B. § (1)–(2) és (5) bekezdés. A 70/B. § (4) bekezdése szerint a nyomozás befejezéséig abban az esetben, ha a terhelt gyanúsított kihallgatására, a védő kirendelésére, illetőleg meghatalmazására az irat keletkezését követően került sor, a megismerhető iratokról másolat kiadására a terhelt az első kihallgatására történő idézés kézbesítésétől, a védő a kirendelésről szóló határozat kézbesítésétől, illetőleg a meghatalmazás benyújtásától fogva jogosult.

57. Be. 70/B. (11) bekezdés

58. Be. 195. § (1) bekezdés

59. A Legfőbb Ügyészség a Magyar Helsinki Bizottságnak nyújtott tájékoztatása (lg. 42/28/2015. Legf. Ü., 2015. december 8.) szerint az ügyészségen működtetett statisztikai és ügyviteli rendszerek közül egyik sem gyűjt adatokat arra vonatkozóan, hogy a panaszt miért nyújtották be.

